DE
TABACO
AUCTOR.
VARII

1644

128
Tab. 2. NL.
Tab. 14. p. 305
21968/A



HENRY B. H. BEAUFOY, F.R.S.

22320

10/6

23220

DE HERBA PANACEA, QUAM ALII TABACUM, ALII PETVM, AVT NIcotianam vocant, Brevis Commentariolus.

Quo admirandæ ac prorſus divinæ hujus Peruanæ ſtirpis facultates & uſus explicantur.

AVCTORE
ÆGIDIO EVERARTO, ANTVERPIANO.



VLTRAJECTI.
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno cIɔ Iɔ c XLIV.

C

E
pella
men
tibus
quali
fide
gari
nihil
xium
noſc
eſſe
da
P

CANDIDO LECTORI.

ETſi credam Lector Humaniſsime, non defuturos qui hanc opellam ſint culpaturi, non potui tamen amicorum quorundam hortatibus non acquieſcere, quin hęc ipſa qualiacunque paſsim concerpta, aut fide dignis relatubus accepta, evulgari meo nomine paterer: tum quod nihil hic, aut juſtis calumniis obnoxium, aut ætati meę indecorum agnoſcerem, tum quod Reipub. intereſſe videretur, præclaras & admirandas exoticę hujus Plantę vires, à paucisſimis fusè ſatis tractatas, orbi innoteſcere. Itaque fœliciter vale ac fruere.

CASTORIS DVRANTIS, MEdici, Civiſque Romani, in Tabacum Herbam ex Luſitania ab Illuſtr. Card. S. Crucis Romam aſportatam Epigramma.

Nomine quæ ſanctæ Crucis Herba vocatur, ocellis
Subvenit, & ſanat plagas, & vulnera jungit:
Diſcutit & ſtrumas, cācrum, cancroſaq; ſanat
Vlcera, & ambuſtis prodeſt, ſcabiemque repellit,
Diſcutit & morbum cui ceſsit ab Impete nomē:
Calfacit, & ſiccat, ſtringit, mundatq; reſolvitq;,
Et dentum, & ventris mulcet capitiſq; dolores.
Subvenit antiquæ tuſsi, ſtomachoque rigenti,
Renibus & ſpleni confert, uteroque venena
Dira ſagittarum domat, ictibus omnibus atris
Hæc eadem prodeſt, gingivis proficit, atque
Conciliat ſomnum, nuda oſſaque carne reveſtit:
Thoracis vitiis prodeſt, pulmonis itemque,
Quæ duo ſic præſtat non ulla potentior Herba.
Hanc Sancta crucius Proſper, cum Nūcius eſset
Sedis Apoſtolicæ Luſitanas miſsus in oras
Huc aſportavit Romanæ ad commoda gentis,
Vt Proavi ſanctæ lignum Crucis ante tulere,
Omnis Chriſtiadū quò nunc Reſpublica gaudet
Et ſancte Crucis illuſtris domus iſta vocatur,
Corporis atque Animæ noſtræ ſtudioſa ſalutis.

DE TABACO HERBA, QUAM ALII PETVM, ALII *Nicotianam vocant*, *Hiſtoria*.

NIcotianæ Herbę longe pręſtantiſſimæ, ac in uſu medico admirabilis hiſtorialam contexere, ideo maximè adductus ſum, quod cum varii de re herbaria ſcripſerint optimè, præter unum tamen Nicolaum Monardem, medicum Hiſpalenſem (qui peculiarem hiſtoriam de ſtirpibus & aromatibus ex novo Orbe allatis deſcripſit) pauciſſimi nobilis hujus Stirpis varias ac præcellentes dotes pro dignitate ſatis explicuerint. Cum vero plurimos eſſe non dubitem, qui eaſdem cognoſcere vehementer deſiderent, ne hi ſua voluptate diutius fraudentur, utque quam nomine norunt, re ipſa tandem pernoſcant: non gravatè hoc munere perfuncti ſumus, ut quanta fieri potuit brevitate ac fide,

 in lu-

in lucem daremus, quæ partim audita ac lecta, partim comperta domi habebamus, adjunctis ſimul huc, quæ tum in aliis auctoribus, ſparſim erant obvia, deinde etiam domeſtica experientia longo uſu comperta accepimus.

Genus. Nicotiana cum habitu ipſo, tum facultatibus Conſolidam ſatis refert, ut ſpeciem ejus quandam ſuſpicari non abſurdè liceat, potius quam Hyoſcyami lutei, ut viſum eſt nonnullis.

Differentię. Triplex fere obſervatur, Mas, Fœmina & tertium quoddam utroque imperfectius.

Maſculi deſcriptio. Mas quidem folia habet ampla, denſa, oblonga, pinguia, dilutè viridia, acuminata, tenuiter hirſuta, viſcoſa: ſed minimè crenata; cauli ſic adhærentia, ut ipſum quodammodo amplecti videatur, odore gravi, guſtu acri ac fervido, infernè ad radicem quam supernè majora. Caulem producit rectiſſimum, qui ad quaternos, quinoſque pedes, interdum & cubitus aſſurgat pro ſoli cui inſeritur calore, pinguedine ac cul-

tu-

tura : ſuaque pulchritudine oculos mirificè recreat.

Rami è nodis ac geniculis per intervalla protuberantes, caulem partiuntur pedali aut ſemipedali intercapedine. In ipſo ramorum vertice flos erumpit colore albeſcente & roſeo, quem incarnatum vocant, campanulæ forma, è ſiliqua, tanquam è calice enaſcens, quæ tandem in orbem, mali ſpecie turgeſcens, ubi flos emarcuit, ſeminibus minutiſſimis repletur, Hyoſcyamo luteo ſimillimis, quæ natura quidem nigricant, prius autem viridia ſunt. Ad radicem valde luxuriatur ſurculorum frequentia ſeſe quodammodo redintegrans, cum tamen radices non niſi tenuia quædam ſtamina ſint, alia aliis craſſiora, ac breviora, pro plantæ ſuę altitudine. Succum reddunt uti & folia, pinguem ac reſinoſum, flaveſcentem, odore reſinoſo, non ingrato, ſapore acri ac mordaci. Vegetiores plantæ radices habent craſſiores & lignoſas, quæ ſurculis maximè luxuriant, coloris flaveſcentis, guſtu amaras, quę vir-

Rami.

Radix.

tute Rhabarbaro creduntur æquipollere, quanquam nec hoc ſatis adhuc compertum ſit.

Fœminę deſcriptio. Fœmina vero minutiore ac humiliore eſt caule, foliis brevioribus ac minoribus minuſque reſinoſis. Florem edit minus apertum ac dehiſcentem, colore minus roſeo: ramos nec tam altos, nec tam extuberantes habet, atque Petum maſculum. Errant itaque toto cælo, qui hanc Priapejam fecere, atque ac ſi Satyrii regii ſpecies eſſet. Errant inquam. Hæc enim quam Petum fœminam dicimus, nec effigie, nec habitu, nec radice, nec colore, nec aliter Satyrio reſpondet: nam radices quidem plurimas, atque exiguas, caulem villoſum, ramos complures, folia multa, eaque oblonga & ampla habet, eſtque calida & ſicca, Peto maſculo aſſimilis. Satyrion è contra paucioribus radicibus ac craſſioribus, culmo minimum nodoſo, ramis nullis, paucioribus foliis, florem oſtendens in ſummo caule, abſque ſiliqua & granis, calidum & humidum in tertium uſque receſ-

ſum;

ſum, Veneri maximè provocandæ idoneum.

Tertium Peti genus per omnia minus, folio rotundiore, ſubnigro, pingui, leviter hurſuto licet ſucculento, flore minore & per extremum rotundo palleſcente ante annos circiter viginti Europę innotuit. Dodoneus Hyoſcyamum luteum: prior vero Matthiolus nigrum appellavit.

Tertium Peti genus, vulgo Hyoſcyamus niger aut luteus.

Seritur Kalendis, Idibus aut Nonis Aprilis, aut circiter: nonnunquam ſerius vel maturius, pro ratione caloris: quanquam Indi Peruani, & Hiſpanię novæ incolæ circa Autumnum ſerant. In calidis regionibus frondet, floret, ac germinat, uno eodemque tempore, totos novem, decémve menſes: ſed apud Belgas ab Auguſto in hyemẽ uſque floret, & ſubinde ſemen profert, deinde primo gelu marceſſit, peritque tota, vixque hyeme aſſervari poteſt, niſi in fictilibus aut viminaceis, idque in hypocauſtis, penuariis aliiſve locis calidioribus.

Tempus

Pingue, ſeduloque excultum poſtulat ſolum & quidem frigidioribus

Lotus.

bus hiſce regionibus, inſigniter ſtercoratum, cuique fimus (potiſſimum vero equinus) ita commixtus & incorporatus ſit, ut in terram prorſus degeneraſſe videri poſſit. Præterea opacum ac humidum, juxtaque amplum ac ſpacioſum terræ ſitum expetit: nam locis anguſtioribus nequaquam ſuccreſcit, ramôſve proferet. Solem amat auſtralem, & à tergo murum aut parietem, quo ab imminentibus Boreæ injuriis vindicetur, quique receptos Solis radios, ac calorem commodè reflectat. Ab omni turbine libera ſit oportet, ob incredibilem ſui teneritudinem, cum inſigni magnitudine conjunctam: quanquam ubi altiores egerit radices, ventorum periculum fere evaſit. Aqua mirè gaudet: ac proinde irrigata ſubinde, cælo præſertim fervidiore felicius proveniet. Frigoris eſt impatientiſſima: ideoque hyeme locis concavis ac ſpiramentoſis in hoc paratis continenda eſt, aut duplici matta circumcingenda, & appendice ad murum adverſum erecta lodice, ſtramineóve tegmine ope-

perienda in tabernaculo quod meridiano Soli ſplendidè pateat, ac calore plantam reficiat.

Terram vero antequam ſemen injicias digito perfodi, conjectiſque in foramen decem aut duodecim granis, eadem rejecta terra cooperies diligenter. Tria autem vel quatuor grana in foramen ne conjeceris: ob nimiam enim ſui exilitatem ſuffocarentur. Quod ſi cęlum calidius ſit, irrigandus eſt locus diebus xv. poſt ſationem. Poterit etiam ſeri ut lactuca, aliaque id genus ſemina: terram nimirum accuratè miſcendo, congerendóve. Sunt qui puriſſimum ac tenuiſſimum ipſi terræ cinerem commiſceant, ſed modicum, lentè ac tardè enaſcitur: enata ab omni frigoris injuria ac gelu accuratè munienda, noctеque in primis tegenda, præcipue cum ſuccreſcit: ita quidem nativum virorem ac ſplendorem incorruptum perpetuò ſervabit.

Serendi modus.

Vbi jam herba ad ſemipedem emerſerit, quod ſingula grana ſuum caulem proferant, & radicum fibrę in-

Tranſplantatio.

inter ſe cohęreant, & quodammodo adglutinentur, cultro terram circumſcribere, ceſpitem circum circa findere, terram denique ipſam attollere, ac in ſitulam aqua plenam conjicere oportet, quo expeditius terra ipſa ſeparetur, & cauliculi ſupernatent. Quos deinde auferes ſigillatim integros, ac eadem ſua terra comprehenſos, tranſplantabis in ſolum probè ſtercoratum, trium aut quatuor pedum interſtitio à muro, ſed profundius, ut caulis robuſtior evadat. Quod ſi terra muro aut parieti vicina infœcundior ſit, ſterilitatem prædicta ratione culmis tranſlatis, diligenti irrigatione emendaveris.

Nomenclatura. Nicotiana nomen ſibi retinuit à Ioan. Nicotio, cujus beneficio Galliis primum innotuit: veluti & pleræque ſtirpes ac plantę hominum tum Græcorum, tum Latinorum nomina obtinent, qui eas in regionem ſuam ubi obſcuræ eſſent tranſferri ſtudioſius curaverint. Hic ergo Nicotius, regius Galliarum Conſiliarius, cum annis 1559. & 1560. ſui Regis nomine legati munere in Luſi-

Luſitania fungeretur, Vlyſſiponæ vero regium carcerem die quadam perluſtrare cogitaſſet, nobilis quidam Belga, oſtenſam illi plantam hanc velut exoticam, atque è Florida provincia nuper allatam dono obtulit. Acceptam Nicotius in horto ſuo diligenter educari curavit, atque propagari, donec adulta jam facultatum ſuarum ſtupenda ederet miracula. Vnde cœpit in precio eſſe Vlyſſiponæ, dicique Herba legati. Quoniam vero à Nicotio ob effectus admirandos, ad regem Franciſcum ejus nominis ſecundum, Reginam matrem, alioſque primę dignitatis aulicos ſit tranſmiſſa, nonnulli eam Herbam Reginæ aut Mediceam nominarunt ac celebrarunt, quæ & ipſa tum diverſis excolendam, ac per univerſam Galliam propagandam tradiderit. Sunt & qui magni Prioris herbam nuncupent quod is é Galliis aliquando in Luſitaniam trajectus, & Vlyſſiponæ ab ipſo Legato exceptus hoſpitio, plantas ejuſmodi non paucas dono acceperit, ac in hortum ſuum perla-

Herba Legati.

Herba Reginæ aut Medicea.

Herba Prioris.

Petum. Tabaco. tas præ cæteris ibi adoleſcere alique adlaborarit. Hiſpanis Petum & Tabaco dicitur, ab ejus nominis inſula in qua primò inventa eſt, ubi magna copia creſcit, unde & nomen ſortita eſt. Indis vero ejuſdem incolis Picielt. Hanc Illuſtriſs. Cardinalis à S. Cruce, cum S. R. E. Nuntius Apoſtolicus in Luſitaniam miſſus eſſet, inde Romam primus aſportavit, unde & ibidem herba S. Crucis dicitur: pleriſque Herba ſancta aut ſacra, ob divinos certe & prodigioſos effectus vireſque. Com. plures Petum maſculum nominant ad diſtinctionem fœminę: eſtque genuinum illud ac proprium herbæ nomen, ipſis Floridæ incolis uſitatum, à quibus ad nos pervenit.

Picielt. Herba S. Crucis.

Nicotiana unde dicta. Dignum tamen ac rationi conſentaneum fuerit Nicotianam à nobis appellari, in memoriam honorificam ſupradicti legati Nicotii, qui primus Galliam tam præſtanti ac divina herba dotarit.

Perum fœmina. Secundam quam diximus Peti ſpeciem, teſtatur abunde experientia artium omnium magiſtra, (cum for-

forma, radice, atque ipſo etiam ſemine ad maſculum fere accedat) vocandam eſſe Petum fœminam: vel eò magis, quod ex Peti maris ſemine non rarò proveniat. Nam ſi Peti maſculi dum ſemine turget, gramina quædam in terram excidere contigerit, in eandem, inquam, in qua Petum jam ante excreverit, haud dubie ibidem anno proximo proveniet hæc Petum fœmina. Imo vero ſi terræ non ſatis calidę, ſed ſteriliori ac arenoſę Peti maſculi ſemen mandaveris, hujus loco fœminam producet, tanta quidem luxuriè, ut ægrè tādem illinc ſit extirpanda, ſed quotannis ſponte renaſcitura: quod ſane argumento eſt in Peto ſexum eſſe duplicem, ut & in aliis pleriſque plantis uſu venit, quibus affinitas quædam intercedit.

Temperamentum Nicotianę maris & fœminę.

Ex odore reſinoſo, nec ingrato, ſapore item acri ac mordaci, natura calida eſſe videtur ſupra ordinem ſecundum: ſicca autem in primo: ad extergendum ac reſolvendum & conſolidandum in primis aptiſſima, imo ad miraculum efficax. Nam

quod

quod fumo ebrietatem quandam accerſat, non proinde Hyoſcyami ſpecies eſt, etſi eam tum foliis ac calicibus, tum culmo ac ſemine ſatis referat, quandoquidem idipſum nec tam cito fieri eſt credibile, neque extremi eſt frigoris effectus: ſed ab aromatico potius vapore quo proficiſcitur cerebri ductus replente. Tertii autem generis Nicotianæ ſeu potius Hyoſcyami lutei vel nigri, temperamentum eſt frigidum & humidum.

Vſus & affectus. Nicotianę effectus ſi ſpectabis, primas obtinent folia, deinde ſemen: tametſi multò ſit illis inferius. Foliis utendum aut viridibus, ipſo nimirum maturitatis tempore, aut certe exſiccatis, ac hyeme in pulverem redactis. Nam iiſdem pollent viribus quibus foliorum ſuccus aut ſpiſſamenta. Deſiccandi vero modus hic eſt. Nicotianæ pulcerrima folia & mediocria filo trajicito, & ad umbram in domus tabulato ſuſpendito, ubi nec Solem, nec ignem, nec ventum ſentiant. Alii hanc quovis anni tempore ſervandi rationem tra-

tradunt. Nicotianæ folia viridia in Phialam olivarum oleo plenam immitte: cum vero utendum erit, oleum effundatur, foliiſque tenui linteo exterſis utitor ut recentibus.

Tollit. laſsitudinem.

Porro in effectibus ejus id in primis mirum videbitur. Indos Occidentales, Peruanos & Floridæ incolas, ad tollendam laſſitudinem ſolatiumque in laboribus ſuſtinendum hac ipſa uſos eſſe. Quorum exemplo (inquit Nicolaus Monardes) ſervos noſtros ac Mauros, qui in Indiam Occidentalem peregre profecti ſunt, idipſum factitaſſe comperimus: nam ex crebris ſaltationibus & choreis defeſſi & laſſi eam ore naribuſque attrahunt: unde idem illis quod Indis evenit: horis nimirum tribus aut quatuor mortuis ſimiles videntur: poſtea integris viribus ſunt, atque ad labores tolerandos multò quam prius alacriores. Quod quidem ipſis tam volupe eſt, ut ſubinde ab hominum conſpectu ſecedant, quò liberius animo obſequantur, etiam ſi non ſint defatigati. Quid, quod eò veſaniæ de-

veni-

veniunt, ut hoc nomine non raro pœnas ſuis heris luant, qui & exuri Nicotianam ſtudioſe curant, ut deſidioſæ voluptatis iſtius occaſionem ipſis adimant. Quid verbis opus eſt? Vidi ego, ſcribit Nicolaus Monardes, ſervos, Mauroſve quibus non permittitur inebriari vino, hoc ſucco ſorbendo ſeſe obruere, in quo non parvam voluptatem ſtatuant, jactentque ſublatam inde laſſitudinem, nulloque ſuo vel damno vel malo tam bellè exceptos eſſe

Nicotianę ſuccus inebriat.

Fumigatio ex Nicotianę foliis deſiccatis.

AEque inauditum eſt & mirandum, Floridę incolas ſtatis anni temporibus, ſolo iſtius Herbæ fumo paſci, quem per cornua huic uſui comparata in os recipiunt. Cujus rei teſtes locupletiſſimi erunt vel ipſi Nautæ, compluresque alii è Florida nuper reverſi, ac in dies etiamnum revertentes, qui appenſis ad collum quibuſdam ceu cornubus aut infundibilis ex palmę foliis, junco, canniſve, in quorum extremis congeſta ac ligata apparent ejuſmodi folia præ ſiccitate jam emarcida, mirificè ſibi placent. Hi prunas infundibuli anguſtiori

guſtiori

guſtiori parti applicant, aperto ore excitatum fumum haurientes, quoad ejus fieri poteſt, quo famem ſuam ſitimque ſedari, vires reſtaurari, ſpiritus exhilareſcere, cerebrum jucunda quadam ebrietate deliniri, ejuſque ſuperfluos humores abſumi: in ſumma phlegmaticorum humorum copiam incredibilem in os prolici jurejurando aſſeverant.

His affinia ſunt quę prędictus ſi Monardes Hiſpanico ſuo Idiomate ſcripta reliquit. Indi, inquit, Nicotiana utuntur ad ſedandam famem ac ſitim, imò arcendam illam ad dies aliquot, ne cibo potuque uti cogantur, quoties peregre illis eſt proficiſcēdum per avia ac inhoſpita ac loca deſerta, ubi cibus potuſque difficulter haberi poteſt. Foliis nimirum mandendo pulverem admiſcent ex adultarum concharum teſtis, quæ ſimul ore continent dum in maſſam coeant: ex qua trochiſcos formant piſorum inſtar, quibus ad umbram ſiccatis, ſuo tempore hoc modo utuntur. Subjectum labiis uniſque dentibus globulum inter

Ad ſitim, famemq; ſedandam.

cun-

eundum exugunt, ſuctumque omnem cibi potuſque loco deglutientes in ventriculum congerunt: hac equidem induſtria famem ſitimque tolerantes totos tres quatuorque dies, ut ne minimam quidem virium jacturam ſentiant, conſervato, ut opinor, nativo calore à Phlegmatum copia, quam in os attractam ſimul deglutiunt: & ventriculus, melioris ſucci pænuria, in uſum ſuum vertit. His adjungamus quod Clariſs. Rembertus Dodonęus, medicus Cæſareus, vir ſingulari eruditione, magnificè de ſtudio Herbario meritus, in noviſſimè edita ſua ſtirpium hiſtoria recenſet.

Hyſtoria ad Hydropē.

Succo, inquit, hujus epoto, quatuor aut quinque unciarum pondere, alvum vehementer ſupra infraque turbatam, longum deinde & profundum ſubſecutum ſomnum ab amico obſervatum accepimus. Fuit autem qui aſſumſit homo ruſticus, fortis, mediæ ætatis, hydrope laborans, qui ſomno expergefactus, cibum potumque poſtulavit, ac deinceps bene habuit. Narravit idem ſe aqua

aqua ex foliis ſtillatitia, ruſticos multos febre liberaſſe, paulo ante acceſſionem propinata. Aridarum vero fæcum pulvere intertrigines, non modo hominum ſed & equorum & animalium cito curari. Hactenus Dodonæus.

Vt autem particularius ad Nicotaniæ effectus deſcendamus. In primis ad τὰ παθήματα, id eſt, affectus præter naturam capitis de turbandos, nempe catharrum omnem vertiginem, oculorum defluxiones, capitis dolorem, modo ex cauſa frigida, aliaſque hujuſmodi particulas læſione morbi obſeſſas, plurimum facit pulvis foliorum Peti, ſubtiliſſimè tritus cribratuſque, & in utranque narem per cannulam matutinis temporibus inſufflatus, omnem humorem caput infeſtantem inſtar Errhini purgat & divertit, dummodo illo pulvere per aliquot dierum ſpacium, corpore prius bene purgato, utantur.

Ad affectus capitis.

Catharrū.

Vertiginem.

Oculorum defluxiones.

Capitis, crurum, brachiorumque dolores, à vento, aut frigore contracti, remittuntur, ſi unum aut alterum

Cephalalgia.

terum Peti folium, viride tamen, igni extinctum appoſueris. Si viridia deſint, utendum erit deſiccatis, quæ vino humectata, ac ferventi cineri ſuppoſita, deinde Naphtę aqua conſperſa, utiliter affecto loco admovebuntur. Tantundem effeceris reſiccatorum foliorum pulvere, admixtis iis quæ hiſce morbis apta ſunt. Repetenda vero eouſque curatio, donec prorſus dolor evaneſcat. In tetano ſimili modo cervici vel nucæ applicata Peti folia proderunt.

Caligo. Carolus Cluſius nebulis oculorum diſcutiendis aquæ liquorem conferre aſſerit, viſumque præſervare, ſi ſæpius eodem oculos tepidè abſtergas.

Surditas. Surditati remedium præſtat (ſi præſertim cauſam habet frigidam) olei vel ſucci gutta una atque altera tepidè auribus inſtillata, diebus aliquot repetitis.

Ozena. Scribit Doct. Monardes, ſe vidiſſe quendam qui diu exulceratas nares habuerit, unde multum puris ac mucoris eaſdem depaſcentis proflueret.

ret. Tandem cum Nicotianæ ſuccum ſe conſultore per nares reſorpſiſſet, ultra. xx. vermiculos excrevit primum, deinde rariores, donec tandem nulli reliqui eſſent: adeo ut interna narium ulcera, ſpeciem polypi dixiſſes, curata ſint : tametſi ambeſæ ac eroſę partes fuerint irreparabiles, ut futurum etiam erat de reliquis, niſi Medici conſilio acquieviſſet.

Faciei ruborem tollit ſuccus & ſpiſſamentum, in quo tenue linteolum intinctum ſit, maxilliſque applicatum. Idem pręſtat olei Nicotianę unctio, & aquæ ejuſdem ablutio. Rubor faciei.

Dentium dolorem à vento aut frigore natum globulus ex Nicotianę foliis viridibus aut ſiccis compactus, atque ore contentus (probè tamen abſterſis prius dentibus linteo quod illius ſucco maduerit) admotum mitigat, omnemque putredinem tollit : quod tamen remedium fruſtra adhibetur, ſi dolor cauſam habeat calidā. Aqua etiam ſtillatitia Nicotianæ dētes dolētes utiliter abluun- Dentium dolor.

Iuuntur.

Gingivarum ulcera & aphtę. Ad gingivas exulceratas & aphtas fit mixtura cum melle roſarum & ſucco granatorum acidarum, quę mundificat, abſtergit & incarnat.

Brãchos. Guttutis ex rheumate refrigerati dolores, alioſque ex cauſa frigida corporis affectus, folia ſub cinere fervido calefacta & loco dolenti applicata mitigant. Poteritque ex ejuſdem Herbæ decoctione, vel per ſe, vel cum aliis ad hunc affectum appropriatis fieri gargariſmus.

Thoracis affectus. Aſthme. Pectoris aut thoracis affectibus mirificè conducit, atque iis qui purulenta excreant. Aſthmaticis quoque, & aliis morbis inveteratis, ſi decoctio fiat ex ſaccharo, & purgato ventriculo exigua quantitate diebus aliquot repetitis ſematur. Sic folia Peti ex aqua cocta admixto ſaccharo, vel potius expreſſus foliorum ſuccus, in ſyrupum, julepum vel apozema percoctus, jejuno ſtomacho duarum aut trium unciarum

Tuſsis inveterata. pondere quotidie ſumptus, ſpirandi difficultatem, inveteratam tuſsim lenit; craſſos, viſcoſos putridoſque

hu-

humores educit, ægro tamen universè prius & integrè purgato. Poterit etiam fieri ſyrupus aliis pectoralibus foliis Peti aut Nicotianæ, adjectis, ceu glycyrrhiſa, uvis paſsis jujubis, carycis, prunis dulcibus, dactylis, herbis etiam ad hos affectus appropriatis, capillo Veneris, adianto, ſcabioſa, praſſio & ſimilibus: ceu.

Recip. Capill. Veneris, adianti veri, praſsi, farſaris ana M. j. folia Nicotianæ numero 2. vel 3. paſſularum ſine acinis, hordei integri ana pug. 1. glycyrrhizę raſæ 3. 2. fiat decoctum ad lib. 1. & dulcoretur cum ſaccharo & melle q. ſ.

Aliud magis attenuans & incidens Reci. ſcabioſæ, marrubii, adianti, rutæ murariæ ana M. 1. & ſ. carycas x. uvarum paſſularum unc. 1. folia Nicotianæ v. glycyrrhiſæ raſæ 3. 2. fiat decoctum in libra aquę mellis ad duarum partium conſumptionem. Adde colaturæ oximelitis, ſyrup. capill. Veneris ana unc. 11, oxymelitis compoſiti unc. 1, miſce.

Idem præſtat aqua Peti cum aqua Euphraſiæ, quotidie jejuno ſtomacho poſa, ut expertus eſt D. Iarnacus Rupellæ Gubernator, (quem Nicotius habebat Regis Galliæ conſiliorum ac negotiorum conſcium) quem in primis herbæ hujus participem eſſe voluit. Hic ergo regiis epulis una cum Legato accumbens, Aſthmaticum hoc modo ſe omnino curaſſe affirmavit. AEgros nonnullos Aſthmate vexatos, ſcribit Nicolaus Monardes, ex India Occidentali aut Peruana regione redeuntes obſervavi folia viridia mandentes, & ſuccum inde promanantem ſorbentes ad purulentas materias expellendas: qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem inde ſenſiſſe apparebat, cum ad pus, tum pituitam pectori inhærentem educendam.

Pulveris Nicotianæ uſus.

Idem efficit Peti exſiccati pulvis, ſi quantum pollice & indice digitis comprehendere poteris, ad radicem linguæ ad partem palati detineas per aliquam temporis moram (cavendo ne pulverem deglutias) unde

poſt

poſt breve temporis ſpacium, ſenties humoris Phlegmatici copiam ab ore diffluere, quę durabit donec mediocrem humoris aquoſi diſcum impleas. Tandem ubi ſatis fluxiſſe videatur, vino albo præſtanti os ablues, idque ſingulis diebus matutino tempore jejuno ſtomacho iteralis. Quod ſi id moleſtius ſit, alternatim tertio die repetes, dummodo generalia prius ex arte præmiſſa fuerint. Eodem modo affectibus pectoris partibus adiacentibus, ſeu pulmoni, æſophago, gurgulioni, ex affluxu humorum laborantibus utilis eſt.

Ad oris ventriculi ex humoris redundantis copia, in ipſo nati vel aliunde affluxi paſſiones, doloreſque ejuſdem inveteratos, aut renum antiquos præter naturam affectus, membra inſuper ex longo ac diuturno morbo contracta, ſummopere conducit pulveris exſiccatorum foliorum Nicotianæ inſtar apophlegmatiſmi uſus. Ventriculi dolor.

Nicotianæ folia magnopere commendant occidentalis Indiæ mulieres, quod tam infantium ac Cruditates.

puerorum quam adultorum ſtomachi cruditates tollat, ac flatus diſſipet, concoctionem reſtituat, ventrē emolliat, ſi prius olivarum oleo inungatur, & folia ſub fervido cinere calefacta ventris regioni applicentur, & quoties opus erit renoventur. Cinis vero non diſcutiatur, ſed etiam novus aſpergatur, ad majorem efficaciam.

Crapula. Imo ſi ejuſdem folia ſimiliter apparata ventri cibo potuve obruto admoveas, crapulam, nimiamque repletionem non parum removebis. Eadem ratio eſt pulveris foliorum exſiccatorum, ſi quantum indice & pollice comprehenderis, cochleari uno vel altero aquæ vitæ, cum lecto incumbere volueris, admiſceas. Tollit enim crapulam, tum & ſomnum conciliat, & pituitam reſolvit.

Syncope. Qui animo linquuntur, priſtinas vires ſtatim recipiunt, ore ac naribus hauſto foliorum ſuffitu, vel pulvere naribus per cannulam aut tubulum attracto.

Colicus dolor. Ventris, alvique torminibus, colico

co dolori, aliiſque à flatibus, ventoſitate, aut frigore morbis, mirificè proſunt, ſi eadem calidiſſimè admoveas, ſæpiuſque repetas, donec dolor ſit remiſsior.

Ad idem valet & pulvis foliorum exſiccatorum cum vino albo aliove liquorum, cum indormire volueris ſub noctem ad ſemidrachmæ vel unius drachmæ doſim plus minuſve aſſumptus.

Simili utendi ratione, iliaci quoque dolores foliorum uſu ſublevantur. Neque erit alienum in clyſterum decoctionibus ejuſdem Herbæ folia aliis admiſcere, velut in emplaſtra & fomenta, quod magno emolumento futurum ſit. Iliacus dolor.

Verbi gratia R. Mercurialis, rutæ, altheæ, centaurii minoris ſingul. Manip, 1. Hyſſopi, calamenthæ abſynthii M. 1. & ſ. fol. Nicotianę VI. Radicis altheæ unc. ſ. ſeminum lini, fœnogręci ana drac. 3. ſeminis cumini, aniſi ana drac. 1. & ſ. bulliant in aqua juſtæ quantitatis donec tertia pars abſumpta fuerit. Deinde accipe juris decocti, colati lib. 1.

 hic-

hierę picræ unc. ſ. benedictæ laxativę drach. vi. Butyri recentis, mellis roſacei colati ana drach. vi. oleorum rutacei, anethini ana unc. i. & ſ. ſalis vulgaris drachm. i. commixtis omnibus fiat clyſter.

Hepar. Nicotiana ſi cum Fumo terrę diſtilletur mirificè prodeſt ad omnes hepatis affectus. Advertendum tamen ut minor ſumatur fumi terræ quam Nicotianæ quantitas.

Splen. Succus Peti foliorum cum pauculo aceti contuſorum, vel eorum ſpiſſamenta, quæ Græcis στίματα dicuntur, loco dolenti ſplenis aut lienis è cauſa frigida obſtructi & induſrati, matutino tempore à frictione admota, eundem ſolvit & emollit. Poſt frictionem vero folium ex cinere calefactam, aut linteum ſucco madidum applicari debet. Alii loco ſpiſſamentorum, unguentis eidem malo idoneis uti ſolent, quibus ſuccum admiſcent, ejuſque folia ſuperaddunt, qua ratione duros ac inveteratos tumores diſſolutos conſtat.

Hydrops. Hydropicis mirificè opitulatur pota quotidie jejuno ſtomacho aqua

qua ſtillatitia. Porro ſicca Peti aut Nicotianæ folia ſi prunis ſuperimponas in cacabo, ac torreas, oreque fumum per cannam aut infundibulum capite & gutture probè tectus attrahas , tantum pituitæ ac viſcoſi humoris excernes , ut non ſecus ac diuturno jejunio attenuatus videri poſſis. Vnde videtur Hydropiſin nec dum confirmatam , ejuſmodi thymiamate eſſe curabilem , cum certe Aſthmaticis , quoſque inveterata tuſſis excruciat, & rheumaticis, qui craſſa , viſcoſaque multa excernunt præ cęteris mirè profuerit.

Lumbrici & vermes.

Succus foliorum Nicotianæ contuſæ clarificatus , ſaccharo ſyrupi ſpecie commixtus, & mane exigua quantitate ſumptus, ventris lumbricos ac vermes ejicit: ita tamen ut contuſa folia linteo involuta ægri umbilico applices, atque ex lacte & ſaccharo clyſterem injicias.

Hemorrhoides.

Eſt etiam pulvis ejuſdem vel per ſe, vel cum aliis lenitivis mixtus pręſentaneum remedium ad hemorrhoides: nam illas omnino curat.

Vterus.

Nec minori efficacia uteri dolo-

res pellit foliis prędicto modo ſub fervido cinere calefactis, & umbilico admotis, qui prius tamen unctus ſit oleo, in quo ſuccus horum foliorum bullierit. Suffocatio vero matricis recepto per pudenda foliorum ſuffitu rollitur.

Suffocatio matricis.

Iſchiadicis dolor lenitur ſi olivarum oleo perfrices, & unicum Peti folium igni extinctum apponas.

Iſchias

Idem conducet in omni arthritidis genere à frigore nato. Sunt qui ejus folia ſingulis diebus mane à jejunis mandi jubent, ut podagræ doloribus liberentur, quod multam pituitam in os proliciat, inque partes inferiores fluere prohibeat: quo fit ut foliorum exſiccatorum pulvis pręſervet à podagra eos qui per circuitus pedum doloribus vexantur, ſi ipſo Peti foliorum exſiccatorum pulvere in utranque narem injecto uſi fuerint. Similiter qui jam podagra cruciantur ſumpto inſtar Errhini pulvere dolorem remiſſiorem, morbique decretionem manifeſtè ſentient, donec viciſſitudine temporis ſæpiſſimè illo utendo pror-

prorſus liberentur. Poteſt etiā inſtar apophlegmatiſmi pulvis in ore detineri: nam utroque modo magnam humoris copiam ex capite trahit, ac divertit ne in partes fluxioni obnoxias labatur. Deniqne cuilibet corporis particulæ ex cauſa frigida laboranti, folia recentia ipſius Peti calide applicata frigiditati reſolvendæ conveniunt: nam dolorem penitus auferunt, & validiſſimè reſolvunt, vel per ſe applicata, vel cum aliis ad eundem ſcopum facientibus appropriata, ubi forti reſolutione opus eſt: veluti.

Recipe, ſagapeni, bdellii, elami ana drachm. I. diſſolvantur in aceto: & ſub finem adde foliorum aut pulverum Peti exſiccatorum unc. I. olei camomœlini unc. I. ceræ quod ſ. Fiat emplaſtrum ſecundum artem: hoc enim potentiſſime reſolvit, doloremque ſedat. Poterit etiam fieri hac forma.

R. tacamahacæ, carannæ, ana drach. III. diſſolvantur ſecundũ artẽ in vino vel modico aceti fortiſsimi:

poſtea adde pulverſs Peti drach vi. olei liliorum, cairini ana drach. v. ceræ q. ſ. ſecundum artem fiat emplaſtrum.

Tumores. Apoſtemata Perniones.

Ad hæc tumores, apoſtemata, inflationes: adde & puerorum perniones, vel quivis pruritus, adhibitis Peti foliis, vel ſucco ipſo tepido cum ſpiſſamentis, vel etiam linteo ab his madido ſanantur. Humores enim reſolvunt & dolores ſedant. Perniones quidem ut curet, debet locus affectus ſucco inungi, & ſpiſſamentis confricari, ſed immiſſis prius pedibus aut manibus, ſi & his gelu inſit, in aquam quæ ſit calidiſſima, cui pauxillum ſalis injeceris, quod ſæpius profuiſſe compertum eſt.

Ad ambuſta.

Ambuſta quoque Nicotianam ſanare certa experientia conſtat. Compotor quidam vitrum quod manu tenebat cerviſia plenum dum ſervare vult integrum, in ignem concidit, manum ſibi amburens. Ibi mulierculæ collatis conſiliis poſt horam unam atque alteram lutum applicant, quo nihil adeo dolor levatus

vatus eſt, ut nec interdiu nec noctu quieſcere potuerit. Itaque animi ac doloris impatiens, matronam quandam Antverpienſem conſulit, quam Nicotianæ vires probè noſſe aliquoties audierat. Illa ambuſtionis oras pulvere aſpergens, dolori opem ferre tentabat, ſed toto triduo parum proficiens. Cum porro graviſſimè divexaretur, doloris impatientia deſperans ęger, hinc auxilii quidpiam expectandu mel a m ſubinde Matronæ obmurmurabat, quod Herbæ vires ſuo in corio periclitaretur, jubebatque omnino lenientia pharmaca adhiberi: quibus cum nihildum dolor miteſceret, revertitur: eandem obteſtans, ut qua primum cœperat medendi ratione pergeret. Illa vero pro pietate ſua morem gerente, pulvere aſperſo intra triduum ægrum curavit.

Vulnera invetecrata. Vulnera maligna & cãcroſa. Scabies.

Porro ad vulnera inveterata, ulcera maligna, cancroſa, ac ſerpentia, Noli me tangere, ad ſcabiem, impetiginem, lichenes, ſcrophulas, bubones, ſuppurationes σαρκώματα, aliaque id genus prope innumera mirè

Lichen. Bero-phulę. Vulnera cruenta.

mirè efficax eſt, ſucco cum ſpiſſamentis dolenti loco applicato.

Vulnera quidem recentia niſi ſint juſtò profundiora unico die perſanantur, foliorum Peti ſucco & ſpiſſamentis. Quod ſi in præceps profundum ſit vulnus, ut ſic loquar, vino ablui poteſt, & faſcia ex prædictis madefacta revinciri. Imo profuerit ad curationis compendium, vulnus cum intus, tum foris eodem ſucco ablüere ſedata prius inflammatione. Non ita multò poſt quam Vlyſſiponę innotuiſſet Legato ſupradicto Nicotiana, coquorum ejus quidam pollicem fere totum ſibi abſciderat. Oeconomus confeſtim ad Nicotianam confugit, qua aliquoties vulneri applicata, Coquus integrè ſanatus eſt. Atque hinc in precio cœpit eſſe Vliſſiponę, ubi tunc regia erat, dicique Herba legati. Eadem ratio eſt contuſionum, & quaruncunque læſionum: quibus præter ſuccum cum ſpiſſamentis non aliud adhiberi ſolet, loco tantum affecto faſcia deligato. In primis vero obſervanda eſt victus ratio, cui ſi

opus

opus ſit accedat idonea purgatio,ut haud ſemel compertum extitit.

Quin & ad ſiſtendum profluentem immodicè ſanguinem, ſive è naribus, ſive è vulnere, aliave lęſione, inſignes vires oſtendit Nicotiana, adhibito tantum ſucco cum ſpiſſamentis ad vulnera, naribus vero ſucco reſorpto, aut pulvere per cannulam aut tubulum per nares attracto. Sanguinis profluviũ.

Ad ulcera ſordida luis venereæ abſtergenda & conſolidanda, ac in delicatioribus, pręcipuè ſi pars ulcere laborans exquiſito ſenſu prędita ſit, ſummopere conducit decoctum Peti gargariſatum, aut aliis admixtum: quale remedium habes in Iulii Palmarii opuſculo de morbis contagioſis Recip. Hordei integri p. 2. Eupatorii, Nicotianæ, Plantaginis, Morſus Gallinæ Roſ. rub. ſingul. M. 1. Decoquito in aquæ libris IV. ad lib. 3. & percolato: tum admiſceto mellis roſar. & ſyrup. roſ. exſiccatarum utriuſque unc. 3. aluminis uſti, calchanti uſti utriuſque drach. ſ. Hoc Vlcera ſordida luis venereæ.

reme-

remedium egregiè ſiccando extergit, atque ad ſanitatem ulcera perducit.

Vlcera antiqua.

Capitis tineam, brachiorum, crurum, aliarumque partium, ulcera quantumlibet vetera, putrida, & in gangrænam vergentia ad cicatricem perducentur, ſi vino albo aut lotio prius abluta, & madido linteo abſterſa, unico folio viridi vel duobus contuſis, una cum ſucco ſuo (quo & ſeorſim uti licebit) perfundantur, ac ſindone colligentur, diebus aliquot continuata hac medendi ratione ad perfectam uſque mali curationem. Si folia viridia deerunt, aſpergantur reſiccatorum pulvere, prius tamen ex conſilio Medici purgato ægro, & ſi res poſtulabit vena ſecta, victuſque certa ratione habita. Neminem vero turbet ſi viderit ulcus ipſũ paulatim amplius evadere: ſic enim abſumetur quidquid eſt vitioſę carnis: laudabilis vero ſuccreſcet, citra Chirurgi, vel alterius ullius medicamenti opem.

Nobilis quidam, pater unius è Legati Nicotii pediſſequis, audita hu-

hujus Herbæ fama Vlyſſiponam venit. Depaſcebat ei vero crus alterum inveteratum ulcus totum jam biennium. Is cum Herbam pręſcripta ab ipſo Legato ſibi ratione per dies decem aut duodecim adhibuiſſet, dextro AEſculapio ſanatus domum rediit.

Iuveni cuidam malarum alteram depaſcebat ulcus fœdum ac difficile, quod & ipſam naſi cartilaginem jam invaſerat. Itaque primus Herbæ hujus periculum fecit inſcio Legato. Spiſſamentis vero ſuccoque ulceri admotis, incredibile levamen ſenſit atque adiumentum. Quod ubi per aſſeclam ſuum quendam ulceroſi affinem reſcivit Legatus, juvenem ad ſe vocavit, atque ſervata per octiduum eadem medendi ratione, ipſum Noli me tangere ſtirpitus delevit. Interim vero dum medicinam facit, identidem ægrum ad Regis Portugallię medicum primarium amandabat, ut is medendi ordinem exploraret: qui octiduo poſt à Legato accerſitus, & ulceroſi faciem cōtemplatus, Noli me tangere ex-

Ad lentiginem pravam.

extinctum, ac prorſus emortuum palam aſſeveravit: quod & res ipſa clarius docuit, juvene nullas penitus mali reliquias poſtea ſentiente.

Mulier quędam horrendum in facie lichenem (larvatam dixiſſes) intra octiduum Nicotianę beneficio perſanata domum rediit multorum in conſpectu immenſis Legato actis gratiis.

Cui alienum non ſit, annectere exemplum inſigne, cujus & Monardes meminit libro de medicamentis ſimpl, quæ ex novo Orbe adferuntur. Matrona, inquit, quæ curam gerebat filiæ cujuſdam Equitis Hiſpalenſis, non immemor eorum quæ ſepius de Nicotiana multis audientibus prædicaveram, puellam ſuæ fidei ac cuſtodiæ concreditam (cui caput veluti tinea quadam impetiginoſa fœdum erat, cuique ego & alii non parvam curam fruſtra adhibueramus) Nicotiana à me peſtita curàre aggreſſa eſt: nec operam luſit. Nam cum ſcabiem Nicotianæ foliis aſperè adeo perfricuiſſet, ut prę dolore aliquoties eodem die puel-

puella animo linqueretur, poſtri die, nihil ejus dolores aut clamores morata, eandem curationem repetiit, donec decidentibus paulatim ſquamis, puella ſanata ſit, quanquam dum adverteret ſquamas decidere, paulo mitius caput ejus fricuerit.

Ad Scrophulas.

Militum dux quidam filium ſuum, quem Strumis aut Scrophulis miſerè afflictum in Gallias ablegare decreverat (quod id morbi genus ſolos Galliæ reges curare poſſe vulgo perſuaſum eſſet) Legato ſtitit, qui & in hoc Nicotianæ ſuæ vires periclitates, diebus poſt paucis juvenem ſcrophilis omnibus liberavit. Modus autem curandi hic eſt: Ex foliis Nicotianæ contuſis ſuccum cum ſpiſſamentis faſciolis lineis revinctum, novies aut deciesapplica.

Ad urticæ ictus.

Nicotionæ ſuccum aut ſpiſſamenta, aut folium viride ex fricatione madentem, ſi quis manibus, aut corporis loco ex urticæ contactu adu-

aduſto, applicaverit, confeſtim læſionis dolorem amotum, ac prorſus ſublatum ſentiet.

Verruca. Verrucis tollendis profuerit ſuccum Nicotianè cum ſpiſſamentis applicare, facta primum ſcalpello quadam ad ſanguinem apertione, vel unguento Nicotianæ ſolius locum affectum inungere, quod compertum eſſe ſcimus. Idem fortaſſe censendum fuerit de clavis, qui pedum articulis innaſcuntur.

Clavus.

Carbunculus peſtilens. Sic & peſtilentiſſimo carbunculo cuivis, applicatus Peti ſuccus remedio eſt actutum.

Ictus & morſus venenati. Valet & ad ictus, punctiones & morſus venenatos, ſimiliter uſurpatus.

Rabidorum canum morſus. Remedium quoque præſtat rabidorum canum morſibus, ſi ſtatim vel quadrante horę poſt inflictum vulnus adhibeatur.

Tela venenata. Confert & Indis quos Carybes vocant, quibus eſt antidotum ſingulare ad venenata hoſtium tela. Etenim profecturi in militiam, geminas ſecum deferunt cervorum ſoleas: in altera quidem toxicum pręſentiſſimum,

Ad toxicum.

mum, quod ſimulatque cutem aperuerit, ut ſanguinem attingat, necem præſentiſſimam infert: in altera vero Peti hujus ſuccum, quo adhibito à mortis periculo immunes ſe experiuntur: ſi deſit viride, exſiccato vel in pulverem contuſo utuntur. Hujus rei omnium primi periculum fecerunt Indi Carybes in Savina provincia, ubi dato conflictu, cruenta ipſorum ſtrages edita fuit. Cum enim ſuo more vulnera venenata ſublimato curarent, hoc deficiente expreſſus è Peti foliis ſuccus adhibitus, confeſtim dolorem cum veneno ſuſtulit, eoſque penitus ſanitati reſtituit: cujus & in Hiſpaniis periculum factum eſt non ſemel.

Veterinaria.

Præterea folia aut ſuccus cum ſpiſſamentis omne læſionum genus brutis animalibus illatum curant, ac vermiculos putridorum ulcerum necant. Malum etiam ſerpens in equis inſtar ſublimati curant.

Equorū & jumentorum ex attritione læſiones.

Tollit & Equorum tibiis innaſcentes poros ſive callos. Iumenta clitellaria à ſarcinis attrita, aut gravius læſa, etiam ſi vulnus aut vulnera

nera in cancrum vergant ſucco aut ſpiſſamentis Peti exhibitis, vel exſiccatę eiuſdem Herbæ pulvere, citra ullam alterius medicamenti opem ita perſanantur, ut haud opus ſit ab incepto itinere deſiſtere.

Antihelleborũ

Helleboro porro antidotum eſt Petum. Solent autem uti helleboro venatores Hiſpani, quod feris interimendis præſentiſſimum ſit toxicum. Cujus rei in utilitatem exploraturus Rex Catholicus, juſſit caniculam quandam à venatoribus in gutture lædi: in vulnus vero helleborum immitti: paulò poſt & Nibotianæ ſuccum cum ſpiſſamenris, apteque omnia revinciri, atqui non ſine vehementi omnium admiratione canis incolumis permanſit.

Experimentũ de cane infecto veneno.

Experimentũ ad venena

Non abſimile accidit ſuperiori hyeme Antverpiæ, ubi Matronę cujuſdam feli, quod eſſet feracior, bolum toxico mixtum quidam propinavit. Cum autem ſtare jam loco neſciret, ſurſum, deorſumque curſitaret, hauſtumque venênum evomere fruſtra conaretur, animadvertens Matrona, modum invenit quo aper-

aperto ipſi rictu globulum è ſucco Nicotianæ folio butyro compactum ingereret, à quo paulo poſt exhibitum toxicum evomuit, ac ſervata eſt.

Hactenus de Peto maſculo. Fœminæ autem uſus & facultates pene eædem ſunt quæ maſculi: adeoque deficiente mare fœmina utimur, juxta præſciptum à nobis ſupra medendi ordinem. Nicotianæ fœminæ uſus.

Hoc tamen advertendum, quod Peti fœminę folia in clyſterum decoctionibus adhibita, mire proſunt ad dyſenteriam, balſamumque ipſius nulli pharmaco cedit, in cancri curatione: uberum præcipue. Ad uberum ex cancro curationem

Tertium Peti genus, quod alii Hyoſcyamum nigrum, alii luteum inſcribunt, qualitatibus & natura eſt Nicotianæ contrarium: ideoque malè faciunt, qui eo perperam pro vero utuntur. Poterit tamen ipſius uſus eſſa in reprimendis fluxionibus calidioribus, atq; in apoſtematibus calidis ex parte reſolvendis: tũ & in cancro fervorẽ atræ bilis compeſcere poteſt. Ioan. de Vigo cap. de Hernia Tertiũ Peti genus.

nia utitur Hyoſcyamo ad reſolvendum.

Mirum eſt, inquit Monardes lib. 3. de medicam. ſimplicibus quæ ex novo Orbe adferuntur, quam inſignes & variæ Tabaci, aut Nicotianæ vel Peti facultates, ſingulis adhuc diebus detegantur: nam prȩter recenſitas, totidem inquit adhuc proferre poſſem, quas poſtea & referentibus aliis intellexi, & ipſe obſervavi.

Succi Peti vires.

Succus Peti per expreſſionem ex foliis recentibus, ad unciarum duarum pondus epotus, vehementer ſupra & infra aquam atque pituitam purgat, ideoque Hydropicis morboque caduco affectis utiliter adminiſtratur.

Aqua ſtillatitia.

Aqua etiam ex conciſis Nicotianȩ foliis per alembicum vitreum diſtillatur, quæ poſtea ad Solem rectificatur. Hȩc certe præſtantia ſui cum ipſo Herbæ ſucco contendit, potiſsimum ad vulnera, tumores, perniones, & digitis ſponte delapſos ungues loco affecto infuſa, aut ſubinde panno linteove excepta atque ad-

admota. Collige, inquit, Leo Suavius folia menſe Iulio, contunde atque diſtilla in vaſe duplici vitreis organis, mox inſola & conſerva per annum. Hæc eadem aqua ad quantitatem unius vel ſeſqui unciæ pro virium robore jejuno ſtomacho per os ſumpta, confert ad aſthma tuſſimque inveteratam.

Oleum vero per infuſionem, ut vocant, hoc modo comparatur. R. Folia in particulas lacerata aut diſſecta: bulliant in oleo olivarum, quod tum coletur, & exprimatur rejectis foliis: tum recentia folia infundantur, & in phiala Soli exponantur, vel coquantur ad ſucci conſumptionem. Scabiei vulneribus & ulceribus confert, dolorem capitis aufert, cutiſque tollit fœditatem. Oleum per infuſionẽ.

Poterit etiam elici oleum ex ſeminibus Nicotianæ, quod ad venena & morſus viperæ in modica quantitate epotum mirificè proderit. Oleum ex ſeminibus.

Diſtillatur etiam oleum per deſcenſum, ut loquuntur Chymici, in retorta vitrea, Oleum ſtillatitium.

Sal

Salis ex Nicotiana prę-parandi ratio.

Sal artificio chymico è Nicotiana comparatur. Sunt autem ambo, tum oleum (per deſcenſum diſtillatum) tum ſal, ad morbos profligandos præſtantiora, quam folia ipſa, vel ſuccus, vel pulvis, aqua ve ſtillatitia. Quod nimirum ipſius eſſentię tenuiſſimæ ac præſtantiſſimæ ſint potiores è terreſtri materia ſecretæ, proximum atque immediatum ipſarum facultatum ſubjectum atque ſedes. Nemo vero eſſentiæ nomen aut deſpiciat, aut contumeliosè irrideat, ipſi quoque Galeno uſurpatum, & appoſitè rem explicans. Neque enim aliter intelligo, cum Herbas quaſdam eſſe dicit eſſentiæ craſſę tenuioris, igneæ, &c.

Salis ex Nicotiana præparandi modum ſic docet Iac. Gohorius Pariſien.

Primus modus.

Calcina Nicotianam, calcem diſſolve, transfunde filtra, evapora: erit ſal in uſu cauſtico innoxius, minuſque ad maligna ulcera diſſolvenda corroſinus. Itaque omnium vegetabilium communis extrahendi ſalis ratio hæc eſt. Herbam exure in fo-

foco ſcopis diligenter mundato. Alii prius inſolant, alii in umbra ſiccant. Exuratur autem donec in quodam veluti pane cohæreat: aut ſi ultra progrediaris ad incinerationem, plus Salis habueris. Poſtea in fictili plumbato aqua puriſſima cineri affuſa ad ignem horis aliquot effervefcat: transfundatur in vas aliud, ubi fæces ſubſidat. tum coletur panno lineo: colaturam redde igni lento paucorum carbonum, quo exhalet aqua, & Sal in fundo ſubſidat.

Alter modus eſt ſubtilior. Herbam exſiccatam in fictili recluſo exure longo & valido igne in cinerem albiſſimum, qui color eſt perfectæ calcinationis index. Tum efferveſcat in aqua pluvia vel ſtillatitia, in vaſe vitreo, in cineribus cribratis. Efferveſcat vero ad conſumptionem quartæ partis aquæ: Deinde ſubſidat aliquandiu. Effundatur in aliud vitrum, & immiſſis filtri linguis novis & recentibus puriſſimis percolabitur aqua pura & ſalſa in ſubjectum receptaculum. Quod filtrum tranſierit evapora igne ſuavi in vaſe

Alter modus.

vitreo, & ſal reſtabit in fundo clarus & ſincerus.

Tertius modus. Tertius modus eſt exquiſitiſſimus. Collige Herbam, tere viridem, diſtilla aquam per alembicum. Fœces igne moderato calcina in occluſo vaſe, quouſque in cinerem vertatur: ſitque ignis cautio, ne materia propriam & radicalem humiditatem amittat, quæ non poſſet niſi vitrificatoriam dare fuſionem. Redde aquam ſuæ terræ, quam vorabit ſitibunda. Digeratur in fimo vel balneo dies aliquot, effunde, ut ſupra, ne fœcibus turbetur: deinde filtra: poſtremo quod filtratum eſt evapora. Hi ſunt varii modi conficiendi Salis artificioſi, non ex Nicotiana tantum, ſed ex omnibus etiam vegetabilibus quæ ſub ignem cadunt, quorum uſus eſſe poteſt mirificus in delicatioribus curandis, quique ab omni medicamento abhorrent: eo ſale in jure carnium, aut in vaſe ſalino ad condiendas epulas immiſſo.

Aqua compoſita. Huc referri poteſt quod celebris noſtræ ætatis Medicus ac Philoſophus, Leonardus Fioravantus in Phy-

Phyſicis obſervationibus ſcriptum reliquit. Sumſi, inquit, cum radice & ſemine Nicotianam, omnia in mortario tundenda curavi: folia pendebant uncias LIV. condidi putrificanda in fimo equino diebus 30. atque ne putreſcerent ſalis nonnihil adjeci, cum aquæ vitæ unciis VI. Tum diſtillari juſſi in Balneo Mariæ ad omnis humiditatis extractionem: utque melius ſervari poſſet, addidi tantum olei ſulfuris, ut jam ſapor acceſceret. Hac vero compoſitione variis in rebus uſus ſum. Febricitantes, quocunque tandem febris genere, hauſta cochlearis menſura valetudinem recuperabant. Vulnerati aut aliter læſi, ſi bibebant, vel ſua vulnera his inungebant, non ſine multorum admiratione curabantur.

Conficiuntur præterea unguenta ex Nicotiana variè: tametſi Herba per ſe ſumpta longe ſit efficacior. *Vnguentum ex Nicotiana.*

Recip. Foliorum Nicotianæ pulcerrimorum, maximorum, viridiorum, ac reſina præ cæteris abundantium, ab omni ſpurcitia & pulvere

diligenter expurgatorum , nequaquam externa pluvia aut rore humidorum aut madidorum lib. 1. Piſtillo ligneo in mortario marmoreo aut ligneo contundantur. Huic axungiæ dulcis pręparatè , hoc eſt ab omnibus ſuis membranis expurgatę & liquefactæ in vaſe æneo lib. ſ. Cui adjicies ſpiſſamenta & ſuccum ipſius Nicotianæ contuſæ. Coquantur & bulliant ſimul ſub tripode in cacabo æneo, parvo & lento igne, prunis nimirum tripodi ſubditis, aut in balneo Mariæ , donec ſucci aquoſitatem evanuiſſe ac defluxiſſe conſpicias , ac reliquum unguenti conſiſtentiam induiſſe. Aut

Aliud. Poterit fieri unguentum ex multiplici infuſione foliorum Nicotianę in oleo roſaceo, ter, quater vè renovando folia in balneo Mariæ, addendo expreſſioni tantundem ſucci ejuſdem Herbæ & cerę quod ſatis fuerit : & fiat unguentum ſ. artem. Vel ſic.

Aliud Recip. ſucci Nicotianæ lib. 1. olei commnis, cerę novæ, reſinæ pini ana uncias 2. Olei Hypericonis

nis unciam 1. Bulliant lento igne per tres horas. Adde colaturæ terebinthinæ uncias 2. Bulliant ad conſiſtentiam unguenti. Valet ad ulcera vetera luis venereæ, ad cancrum, ſcrophulas, ulcera ceu maculas ex igne per hyemen contractas, perniones, fiſſuras etiam manuum. Præcipue, ſi locum affectum prius virenti Herba frices, & aquæ ſalſæ calidæ imponas, ac deinde dicto unguento perungas.

Recip. Picis reſinæ, cerę novæ, terebinthinæ ana uncias 3. liqueſcant ac bulliant ſimul in ænea patella ſubjectis prunis, liquatis ac fervefactis omnibus adde ſucci & ſpiſſamentorum Nicotiane lib. 1. Bulliant omnia ſimul per quinque aut ſex horas lento igne in tripode aut vaſe duplici: id eſt cacabo bullientis aquæ pleno: moveantur aſſiduè, donec aquoſitas omnis evanuerit: reliquum vero condenſatum ſit ad unguenti formam. Tum exprimantur per linteum craſſum aut cannabinum, iterumque rejiciantur Aliud

in

in patellam adjecta ſemilibra terebinthinæ Venetæ, ita tamen ne bulliant, ſed ſedulò moveantur. Tum refrigeſcant & reſerventur in uſus.

Aliud. Aut Recip. foliorum Nicotianę contuſorum lib. 1. ceræ flaveæ, terebinthinę, olei olivarum, picis, reſinæ albæ ana unc. 3. Bulliant ſimul in teſta nova horis duabus ad conſiſtentiam unguenti, deinde modica quantitate in uſum applicetur in aluta aut linteo ſubtili.

Sunt qui in deſcriptione utriuſque unguenti contuſæ Nicotianæ ſpiſſamenta non addunt, ſed tantummodo percolant, ac per craſſum linteum exprimat, ſervato duntaxat ſucco, quod non probatur. Eſt autem unguentum primum multò efficacius ad vulnera, cancroſa ulcera, lichenes, impetigines, faciei tubercula, quod majorem multò abſtergendi reſolvendique vim habeat, quod eſt Nicotianæ proprium, ſi non alia obſtent illi adjuncta commixtaque medicamenta. Poſterius vero præſtantius eſt ad conſolidandum vul-

vulnera, & reparandam carnem, ad reſolvenda apoſtemata, mitigandoſque dolores, & id genus alia. Otioſum autem Iacobo Gohorio videtur & ſupervacaneum ceram novam, reſinam, oleum commune, terebinthinam addere, cum ex iſtis unicum ſufficiat pro ratione viſcoſitatis Nicotianæ. Tanta enim ſimplicium congeſtio, quot in iſtud unguentum recipiuntur, ſolis vulneribus unguenti uſum reſtringit, quod alioqui ulceribus cancroſis, impetigini, apoſtematis, lichenibus &c. convenire poſſit. Præter rationem eſt quoque Nicotianæ ſuccum ita omnem abſumere, ut præter ſpiſſamenta cum peregrinis liquoribus nihil ſuperſit.

Non abſurdum eſt unguentum ad vulnera ſclopetaria, cæteraque omnia accommodatum, cujus præparationem idoneam docet Ioſephus Quercetanus. Recip. ſucci Peti lib. I. Terebinthinæ unc. V. olei Hypericonis compoſiti unc. VIII. Vini albi generoſiſsimi li. ſ. Digerantur per octo dies, poſtea decoquantur ad

Aliud ad vulnera ſclopetaria.

ad vini conſumptionem: tum adde colophoniæ ceræ ana uncias 3. Mumiæ, Carabes, ana drach. 2. liquefiant rurſus ad ignem, & fiat unguentum ut artis eſt.

Aliud ad ſcabiem.

Iacobus VVeckerus unguentum ad ſcabiem curandam fieri docet hoc modo. Recip. Nicotianæ ſucci unciam 1. & ſ. ſulfuris triti, ſalis, ana unciam 1. olei Nicotianę, malorum aureorum unciam 1. Olei ceræ, Sevi hircini ana unc. 2. fiat unguentum ex arte.

Aliud ad vulnera.

Aliud ad vulnera à quodam Gallo ſe accepiſſe Iacobus VVeckerus tradit. Recip. Succi Nicotianæ lib. 1. Ceræ novæ, Picis reſinæ, Olei communis ana uncias 2. Coquantur omnia ſimul uſque ad ſucci conſumtionem, deinde adde terebinthinę Venetę uncias 3. Cola per linteum & ſerva in pyxide. Vulnera & ulcera indubiè curat.

His omnibus accedit quod ex Nicotiana componitur fragrantiſſimum balſamum. hoc modo.

Balſamũ ex Nicotiana.

Recip. folia Nicotianę q. voles: in mortario contuſis exprimas ſuccum

cum rejectis ſpiſſamentis :expreſſum ſuccum cum æqua olei olivarum portione in phiala ultra Soli expone quam diutiſſime, quæ diligenter obturata ſit cera gummata, & membrana ſolida colligata : aut ſi mavs ſiſte illam in lebete bullientis aquæ pleno, ſive in balneo Mariæ, vel reconde in ventre ſeu fimo equino, ibidemque relinque totos quadraginta dies, renovato interdum fimo. Exactis diebus xl. reperies in phiala balſamum non minoris energię ad omnia, quam ipſius Nicotianæ quinta eſſentia.

Aliud ad ſclopetorum vulnera.

Quin & aliud Balſami genus ad ſclopetorum vulnera à Quercetano deſcribitur in hunc modum. Recip. viſci Herbarum Peti & Conſolidæ ana unc. 4. Olei terebinth. lib. 1. florum Hyperici & Verbaſci, ana M. 2. Pomorum Vlmi unc. 3 Acinorum populi arboris unc. 4. Spiritus vini lib. 1. ſ. Digerantur in fimo equino, vel relinquantur in calido hypocauſto in vaſe vitreo optimè clauſo per menſem integrum, deinde exprimantur & colentur. Adde thuris,

maſtiches, myrrhæ ana unc. 2. Sanguinis draconis unc. ſ. mumiæ unc. vi. terebinthinæ lib. ſ. benioini unc. i. Circulentur ſimul in pellicano octo dierum ſpacio, deinde moderato igne diſtilletur vini ſpiritus, & remanebit in fundo, precioſum balſamum.

FINIS.

IOHANNIS NEANDRI BREMANI.

TABACOLOGIA;

hoc eſt,

TABACI

ſeu

NICOTIANÆ DESCRIPTIO.

vel

Ejus præparatio & uſus.



VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno cIɔ Iɔ c XLIV.

TABACOLOGIAM C. V. D. I. NEANDRI.

NVNC faveant, fumum modò qui riſere Tabaci,
Et queis res nihili fiſtula viſa fuit:
Hæc etenim, fumi quæ morbos diſcutit uſu,
Autoris famam tollet in aſtra ſui.
De ſolidis alii fumoſa volumina condant;
De fumo ſolidum condidit Autor opus.

ALITER.

VIX uni cunctis poterat medicarier herbis
Hactenus ęgroto tota cohors medica:
Nunc una cunctis, poterit medicarier herba,
Protinus ægrotis qui Tua ſcripta leget.
Macte igitur magni conatus, docte NEANDER,
Solus, quod multi non potuere, facis.

IVSTVS RAVELENGIS, M.

Tabaci aliquot differentię, quibus videlicet apud Mercatores innoteſcit.

Varinium: hoc optimæ notæ.
Tecaporinum.
Braſilianum.
Ornocheſium.
Marcapanum.
Craxium.
Commenarinum.
Gotegonaſium.
Berneodes.
AmaZonium.
Manocheſium.
Comenagoticum.
Virginienſe.
Ex Inſul. S. Margaritæ.
Ex Inſul. Philippinis.
Ex Inſul. S. Lucæ.
Ex Inſul. S. Trinitatis.
Ex Inſul. S Dominici.

Sunt & apud Belgas & Anglos ab ipſa forma duæ deſumtæ differentiæ: nam quod prolixiori forma, & compreſsius conglomeratum eſt *Prick-Taback* vocare ſolent: quod autem rotundum inſtar capitis *Baal-Taback*.

PROEMIVM

A*Xioma Ariſtotelis quod Analyt. poſt. tr. 1. c.* Omnis doctrina & omnis diſciplina dianoëtica fit ex antecedente cognitione *ſcriptum reliquit, Nos, ſi non conſentiente, ſaltem non repugnante Philoſopho, ad omnem quæ à ratione ſuſcipitur de re aliqua inſtitutionem, ſi concinna ac methodica eſſe debeat, pertinere arbitramur. Vt igitur & hic examuſsim & perfecte de herba Tabaca agere induximus animum; ſic hoc loco merito curæ cordique erit Nobis, ut juſto ac decenti modo hoc adoriamur: quod faciemus, ſi ligitima methodo ab omnibus ferme Autoribus in quavis propoſita materia obſervata id agamus. Primum ergo breviter de Panchreſti hujus Etymologia, ſeu Nominum notatione dicemus. Secundo Differentias ejus adducemus. Tertio Temperamentum enarrabimus. Quarto de Tempore ſationis ejus & collectionis agemus. Quinto Locum in quo ma-*

maxime provenit examinabimus. Sexto de foliorum Præparatione, nullis ferme, aut ſaltem paucis cognita, breviter tranſigemus. Septimo tandem ac ultimo ſingulares ejus vires & adfectuum exploratorum tecmarſin introſpiciemus, ac referemus: omniumque ex Tabaco Vnguentorum, Emplaſtrorum, Balſamorum, Linimentorum, Ceratorum, Apozorum, &c. encheireſin in gratiam plurium Pharmaceutices ſtudioſorum adponemus, ut quilibet ipſi ſibi ea præparare, & quum uſus exigit, de narthecio tanquam promere poſſit.

NOMI-

NOMINVM RATIO.

QVandoquidem Galenus 1. de Meth. c. 2. & 3. & lib. 1. ad Thraſybul. *Sine nominis explicatione rem velle cognoſcere, eſſe tempus perdere,* pronunciat: Noſtri quoque officii erit, ut de Panaceæ hujus nomenclaturis, & earundem primitivis originibus primitus agamus; & qui primi ejus Nobis uſum monſtrarint, penſiculatius aliquodammodo perpendamus.

TABACVM nomen traxit ab ejus regionis nomine quæ Hiſpaniæ Novæ eſt Provincia in Novi Orbis Occidentali India, quadraginta ferme quatuor milliaribus ſupra Mexicum Hiſpaniolæ metropolim. In hac igitur provincia Tabaco (Hiſpanis poſtea B. Virginis victorioſæ dicta, quod anno M. D. XIX. Ferdinandus Corteſius Hiſpanię Novæ fundator magnam iſtic loci victoriam reportavit) Iucatanenſi imperio ſubjecta, reperta primum nobi-
lis

lis hęc Panacæa exſtitit, indeque poſtmodum nomen obtinuit. Peruanis *Petum*, ut & Antarcticis ferme omnibus, vel *Picielt* juxta Monar-
Lib hiſt. xi.c.v dis ſententiam, aut *Perebecenuc*, ut vult Oviedus (quod tamen peculiare Tabaci nomen non eſt, ſed aliç cuidam herbæ Indicæ tributum à ſcriptoribus à Tabaco noſtro diſcrepanti, ut videtur) appellatur.

Vulgari quoque etymo *Nicotiana* vel *Nicoſiana* dicitur à D. Iohanne Nicotio Nemauſenſi, Franciſci ſecundi Galliarum regis Conſiliario ac libellorum poſtmodùm & poſtulationum ſupplicum in Regia magiſtro, qui eam primum Galliæ (ut præclarus ille miles auratus & Thalaſſiarcha Franciſcus Drake Angliæ circa annũ M.D.LXXXVI.) innoteſcere fecit; cujus nomine ab omnibus ad quos hujus nobiliſſimę Hygeę fama pervenit, grata memoria celebrari digniſſimo jure meretur. Hic igitur D. Nicotius, quum anno M. D. LX. regis ſui nomine Legati officio in Luſitania fungaretur, accidit die quodam ut carcerem,

vel

vel potius ἐργαστήριον Vlyxiponenſe (ubi tunc temporis. Regia erat Luſitanica) perluſtraret: ibi nobilis quidam Belga Archivorum tunc regiorum cuſtodiæ præfectus, plantam hanc illi veluti exoticam atque nuper ex Florida Inſula allatam dono obfert. accipit Legatus lubenti animo plantam, & raram quaſi ac tranſmarinam anteaque ſibi nuſquam viſam in horto ſuo ſummo ſtudio curat educari; ut cujus virtutum ad ulcera & vulnera felici auſpicio atque ſucceſſu periculum jam factum aliquoties intellexerat. pervaſit itaque hujus herbę exiſtimatio nomenque per totam Luſitaniam, decantatęque ſunt illius laudes ab Hiſpanis & Luſitanis, *Herba* que *Legati* dici cœpit. Haut longe poſt in Galliam redux ſemen ejus Catharinæ de Medicis Galliarum reginæ dono obtulit. Illa intelligens, malignis ulceribus putridiſque vulneribus apprime hanc plantam utilem, imo Panacæam quaſi novam admirans, ſuum illi nomen eſt impertita; unde poſtea *Her-*

Parҫus præfat. in Chirurg

Herbæ reginæ, *Catharinariæ*, ac *Mediceæ* fama per totam Galliam increbuit. Virginię incolis *Vppowoc* nuncupatur. aliis *Herba magni Prioris*, quod is è Galliis aliquando in Luſitaniam trajectus, & Vlyſſiponæ à D. Nicotio hoſpitio exceptus plantas ejuſmodi non paucas dono acceperit, ac in hortum ſuum tranſlatas ſuccreſſere ibi atque adoleſcere elaborarit. Plęriſque Hiſpaniolę incolis *Cozobba*, dicitur. Cęſalpinus *Tornabonam* appellat, quod Alphonſo Tornabonio Antiſtiti Burgenſi, Nepotis ejus Nicolai Tornabonii etiam Antiſtitis, apud Galliarum vero regem tunc temporis Legati, opera in Italiam primum fuerit trāſmiſſa. Schvvenckfeldio, ut & aliis nobilium ſuarum virtutum adſertoribus *Herba ſancta* nuncupatur. *Vulneraria planta Indica* Camerario: *Piperina* aliis; ſed qua ratione non video. *Bugloſſum Antarcticum* Lugdunenſibus; & Βλεννοχοῖς Renealmo. Dodonæus clariſsimus botanographus *Hyoſciami Peruviani* nomen ei tribuit ſed falſo (ut ſuo loco dicetur)

Vide Petr. Martyr, de rebus Oceanicis & novo Orbe dec.1. lib 9.

hoc

hoc enim Cordus non huic Tabaco ſed Strammoniæ dedit. R. Cardinalis de S. Cruce quum Romam. Eccleſ. Nuncius Apoſtolicus miſſus in Luſitaniam eſſet, Romam inde primus adportavit; unde & ibidem *Herba S. Crucis* dicta fuit. Sanæ quoque ſanctæ nomen apud plures meruit, non ſine catàlogo multarum ſuarum laudum ab evidentibus experimentis petitarum. Belgis & Anglis *Taback*: Germanis *Heylig Wundkraut, IndianiſchVVundtkraut*, *Indianiſche Beinvvelle.* Thevetus Coſmographus Gallus (qui expeditioni illi quā anno M.D.LV. Nicolaus Durandus Villagagnonus in Braſiliam inſtituerat interfuit) libro cui Franciȩ Antarcticæ nomē fecit, *Angoulmoiſine* hanc herbam vocat; ſeq; ejus inventorem & primum qui ſemē Galliæ intulerit gloriatur. an mētiatur neſcimus; Nobis ut videtur anile quiddā hoc ſapit. Fabius quoq; Colūna Tabaci Arabū meminit diverſi à noſtro, quod plane Nobis nō notū, legēda quæ doctiſs. Columna de eo cōmētatur in ſua minus cogni-

ta-

tarum ſtirpium 'εὐκρασι pag. 142. In Arabum ſcriptis incerta multa; pauca enim ex ſe habet iſta natio, & plerumque ex male intellectis Græcorum ſcriptis ſua non adeo feliciter medici Arabes concinnarunt. Cluentiſſimus etiam botanicus D. Guilandinus in conjectaneis ſuis plantarum ſynonymicis *Onoſmyon AEginetæ* hanc plantam nominat.

DIFFERENTIAE.

TRiplex à Nobis obſervatum fuit Tabacum. Majus latifolium. Majus anguſtifolium; & Tabacum minus.

SPECIES PRIMA.

TAbacum latifolium majus radices fundit è craſſiore baſi ſurculoſas, lignoſas & multis tenuibus fibrarum proceſsibus firmatas, albicantes, intus croceas & amaras. Caulem baculi craſsitie, qui ad tricubitalem interdum proceritatem attollitur, viridem, tenui tomento pu-

pubeſcentem, unctuoſum, maxime dum adolevit medulla candida farctum, ramoſum; quem lata ſinuum baſi folia obſepiunt Symphito majori grandiora è medio ambitu latiore & quaſi gibboſa extenuitate in mucronatam figuram ſenſim deſinentia, diluto virore ſplendentia, odore injucundo, ſucculenta, & glutinoſo humore nonnihil quaſi oblita, adeò ut minuta animalcula inſidentia cohibeat. acria ſunt guſtu cum lentore qnodam. In frequentium ramorum brachiis flores è dentatis foliaceis calicibus ſingulatim pediculo firmo exceptis prodeunt ab anguſta baſi ſurſum verſus in limbum quaſi pentagonum ſenſim dilatati tubæ effigie, in albedine dilute perpuraſcenti rubore, (qui incarnatus dicitur,) ſubfuſi; quorum meditullia quina ſtamina ſtylum pallide virentem, prominentem cingentia occupant; quibus marcidis ſequuntur calicum conceptacula oblonga in mucronatum nonnihil apicem deſinentia, minutiſsimo pullo ſeu ex rufo nigricante,

te, prius autem viridi, rotundo, ſemine referta. Vulgus herbariſtarum Tabacum maſculum hanc primam ſpeciem appellat. Sunt qui πήκτον eſſe ſuſpicentur à Dioſcoride memoratum: ſed quomodo iſta verba ad Tabacum noſtrum poſſint transferri ignoramus. Si conjecturę eſſet indulgendum pro Conſolida majori πήκτον iſtud ſubponi poſſe videretur ex quadam effigiei ſimilitudine; ut & hoc clariſſimus doctiſſimuſque D: Bauhinus in ſuo ſynonymiis ornato Matthiolo adnotavit.

SPECIES SECVNDA.

TAbacum anguſtifolium majus radices habet lignoſas, multifidas, & innumeris fibris capillatas. Caules ſeſquipedales, ſtriatos, virides, ramoſos; quibus è pediculo adfiguntur folia Solano, quod Bellam donam vocant non abſimilia, latiora tamen & paulo viridiora, lanuginoſa, ſpiſſa, ſucculenta. Caulium & ramulorum faſtigia flores ornant purpurantes, calathiteretis ad baſin pau-

paulo anguſtioris ſpeciem prę ſe ferentes, & in viridi colore palleſcentes. Pericarpia floribus ſuccędunt rotundis oblongiora paulum, in ſummo foſſulam habentia oblongam, in cujus medietate apiculus ſeſe exſerit craſſus, ſed admodum brevis, rufique coloris. Ab utraque foſſula extrema ducitur ſulcus ad baſin uſque quæ croceo circulo eſt conſpicua. ſemen continetur exiguum, ſubflavum.

Hanc ſpeciem non raro ex Tabaci maris ſemine provenire AEgidius Everhardus autor eſt. ſi enim, inquit, Tabaci maſculi dum ſemine turget, gramina quędam in terram excidere contigerit, eandem in qua Petum jam ante excreverit, haut dubie ibidem anno proximo proveniet hoc Tabacum anguſtifolium (Nicotiana fœmina alias dicta) imo vero ſi terræ non ſatis calidæ ſed ſteriliori ac arenoſæ Tabaci maſculi vel latifolii ſemen mandaveris, hujus loco fœminam producet, tanta quidem luxurie, ut ægre tandem illinc ſit extirpāda, ſed ſponte quot-

annis renaſcitura. Μιχώτη hæc ſpecies Renealmo dicitur, quod folia pediculo ſubvehantur, quem Græci μίχον vocant. Nicotiana minor Pen. Lobel. cui Tabacum minus; *Herba ſancta* & *Sana ſancta* minor, Pen. Lob. *Petite Nicotiane*, Gall. *Kleyne Taback*, Belgis. Germanis *Schmalblaterich Indianiſch VVundtkraut.*

SPECIES TERTIA.

TErtia ſpecies, quę Tabacum minus dicitur ſeſquipedalis eſt & præcedente multo humilior. Radix alba, ſubtus demiſſa, longitudine ſpithamæ, craſſitie digiti, foliis lateralibus multū obſidetur. Caulis rotundus, pinguis, tenuitur hirſutus, & pallide virens, in quo folia virentia, ſubrotunda pinguia, ſuccoſa, & parum piloſa, furioſo Solano non abſimilia, ſed majora & mage candicantia. Flores in dentatis foliaceis calyculis luteo colore pallent, Tabaco majori multo minores, tubuloſi, in quina obtuſa bifida labra explicati, quibus deciduis ſubrotunda capi-

capitula remanent, tenuibus, Tabaci prioris æmulis, ſed majoribus, rotundis, livido palleſcentibus ſeminibus referta. Hyoſcyamus luteus hæc ſpecies Bauhino dicitur. Hyoſcyamus tertius Matthiolo. Lugdun. Hyoſcyamus niger. Hyoſcyamus luteus Dodonæo, Lonicero. Geſnero, Camerario. Hyoſcyamus Peruvianus Tabernæmontano. Priapæja Geſn. hort. Tornabonæ congener Cæſalpino. Nicotiana minor Hyoſcyami facie recentioribus, Tabacum minimum Lugdunenſibus. Germanis *VVundbilſam*, *gelb VVundtkraut*. Dubium Hyoſcyamum luteolum ſolanifolium Lobelius appellat. Nos vero cum doctiſſimo botanographo Dalechampio ad genera Hyoſcyami hanc herbam minime referendam cenſemus, quum utriuſque facultates pugnent è diametro: hujus enim ſemen guſtu acre eſt, ut & folia quæ fervorem ori diu inhærentem inferunt commanſa, qui non niſi longo tempore exſtingui poſſit, quod inſignis caliditatis argumentum eſt. Quare

perperam etiam à clariſſimo Dono-
nęo & reliquis Hyoſcyami Peruvia-
ni nomen ei tribuitur, nec ad ejus
genera referri poteſt, quod folia in-
ſignem quandam, ut diximus, acri-
moniam ſapiant, quod calidæ natu-
ræ non frigidæ, qualis eſt Hyoſcya-
mi, indicium notat. Nobiliſſimus
Cluſius Petum quartum vocat hanc
ſpeciem.

TEMPERAMENTVM.

TAbaci maſculi facultates (ea e-
nim de ſpecie potiſſimum nobis
in hacce Tabacologia ſermo erit)
quod attinet, de eis magna apud do-
ctos eſt altercatio. Monardes cali-
dum & ſiccum numero ſecundo, cę-
teris moderatum adfirmat, cum quo
& Dalechampius cenſet. Cæſalpinus
calidum in primo, ſiccum in tertio
ordine locat. Edoardus Donc, ſcri-
ptor Anglicanus, calidum & ſiccum
in tertio ferme gradu ſtatuit. Alii
negant calidum, ſed intenſe frigi-
dum ponunt, quod fumus mentem
feriat, & ecſtaſin quaſi inducat;
ideo

ideo ad Hyoſcyami ſpecies referunt, ut monuimus ante Bauhinus idem annuit, motus itidem propter ſtupefaciendi facultatem & ſimilitudinem formę quam habet cum Hyoſcyamo. Mercatus calidiſſimum dicit. Iacobus Gohorius ſententiam ſuam proferre non audet, ſed in alium locum reiicit. Lobelius ordine ſecundo, ſed intenſo calidum cenſet, & reſpondet Dodonæo quod guſtu mordeat & in ore ferveat; quam tamen ſententiam Dodonæus poſtea mutavit. Nos cum Renealmo vireſcentia folia ſecundo exceſſu; (quam illis temperiem ut & radici & cauli Sol calore ſuo conciliat, ut Luna calorem) ſiccata vero in fine tertii calida & ſicca ponimus. Certe Tabacum acrimoniam quandam ſapit & ſitiferum eſt, mentemque turbat & καρηβαρίαν inducit, quod non poſſet fieri, ni vapor quidam calidus opplendo caput feriret. Quare ludunt qui frigidum hoc ponunt, omnia enim caloris ſymbola gerit.

TEMPVS.

IN Hiſpaniola Inſula, ut & in aliis regionibus calidioribus circa autumnum ſeritur, ubi omni ferme anni tempeſtate frondes, flores, ac germina, producit. Noſtrum quoque ſolum non adſpernatur, ſi modo cura juvetur adſidua. Ante veris teporum apud nos, hoc eſt, circa Idus aut nonas Aprilis, pro ratione caloris, terræ non concreditur, algioſum enim eſt, & ad primam autumnitatem vel frigoris inclementiam flacceſcit; quare ab algoribus muniendum probe eſt. Nobiliſſimus Cluſius Auguſto aut Septembri menſe ferendum cenſet, quod ſemen exiguum ſub terra diutiſſime lateat antequam in germina abeat; & Martio aut vere telluri creditum menſe demum Auguſto florem induat, ſemenque ſubinde proferat. Nos vero experientia docuit, Tabaci ſemen Aprili menſe apud nos terræ concreditum felicius multo ac citius fuiſſe enatum, fertilioreſque ac lon-

longiores caules, multoque majora ac pinguiora produxiſſe folia, quam quod Septembri menſe terræ mandatum erat. Colligitur ipſa herba Sole exiſtente in 18. 19. & 20. ſigno Leonis. Semel ſatum ubi ad maturitatem ſemen pervenerit, ſe ipſum ſuæ ſpontis copioſe ſerit in multis horti campive locis ad quæ forte ventorum vi delatum fuerit. Seritur quum Luna creſcit, ſecatur quum minuitur. Semen Aquario & Marti eſt dicatum caliditatem præ ſe ferens non exiguam quam Marti fert acceptam. Hyeme vix adſervari poterit niſi in fictilibus, capſulis ligneis aut ſcirpiculis vimine textis, idque in penuariis, hypogæis, aut hydocauſtis, lociſve aliis calidioribus; ea ratione in tertium aut quartum annum illæſum conſervari poterit. Cæſalpinus caulibus etiam ſeri vult, cujus tamen periculum Baſilius Beſlerus Eiſtettenſis horti autor ſe feciſſe fruſtra teſtatur.

LOCVS.

AMat pingue ac lætum ſolum; aream planam, opacam, ſeduloque paſtinatam, glaream timet & argillam, nec ſabulone delectatur; unde non parvo conſtat, ſi interjecto anno quolibet lętamen bubulum ei adjungatur. Sunt qui tenuiſſimos cineres cribro cretos miſceant, ſed lente enaſcitur, ac tardus ejus eſt proventus. Aqua mire delectatur, ac proinde rigatione gaudet, apricioribus præſertim diebus quotiens cœleſtis negatur infuſio.

Areolæ in quibus ſementim facturus es ſint oblongæ, tres, circiter pedes latę, ut intermediis ſulcis via pateat ab utroque latere, ſupervacua folia ſurculoſque runcaturo amputaturove (quæ alioqui majorum foliorum vires in nutrimentum ſui allicerent.) Digito vel bacillo aliquo terram fode poſitis in foramen granis decem aut duodecim, quibus in imo & in ſummo fimi bubuli particula adponatur. Paucio-

ra

ra grana foramini ne injeceris, ob nimiam enim exilitatem ſui ſuffocarentur, & plane ad internecionem redigerentur. Frigoris, ut monuimus eſt impatientiſſimum; ideoque maceriem luto aut lapide ab Septenptrione verſus excitabis, ita ut ad meridiem pateat, Solique oſtenta ſit, quo facilius hyeme teporem aliquem concipiat; tum etiam munimiuibus ex ſtoreis ſtramineïſve tegminibus congeſtis eſt operiendum.

PRAEPARATIO FOLIORVM.

POterit ergo primo ſeri patenti campo aut agro, & quum ad altitudinem coliculorum ſeu aſparagorum braſsicę excreverit, transferri, ac ſeorſim plantari areolis prædictis oblongis in latitudine tripedaneis, ſtatuique eo ordine, ut ſingulæ plantulæ à ſeſe invicem trium aut quatuor pedum interſticio diſtent, ne dum ſtirpes ſuccreve int majora folia ſeſe mutuo contactu lædant,

cujus attritu grande incurretur diſpendium.

Quum vero ea jam uſque ingranduerint, ut florum rudimenta prorepere incipiant, ſtatim, antequam ſeſe flores pandant, omnes cymas ſummitateſque abſcindes cum omnibus lateribus ſurculis minoribuſque foliolis quæ aliis internaſci ſolent. (Tabacum enim neutiquam florere aut in ſemen abire debet, ſi vires ejus conſervare integras percupias.) Adhæc in infimâ ſcapi ſeu caulis parte duo plerumque reperiuntur folia (*Baſcheros* Hiſpanis dicta) quæ ſaporis gratiam Tabaco adimunt, ſi commiſceantur reliquis. hæc igitur ſimul cum ſupervacuis amputabis, nullumque cum reliquis uſum habere patieris (ſaporis enim gravi ſunt & odoris non grati) cauli ſolummodo decem duodecimve plerumque folia grandia linques, poſtquam prædicta minora foliola cum ſurculis ſummis & rejectitiis infimis binis reciſa prorſus fuerint. Cumprimis caveto, ne Tabacum quod in hiſce regionibus germanicis,

cis, vel Anglia, Galliave, divendi cupias, in florem iri permittas: vires enim omnes florendo deperirent.

Porro prædicta abſciſſa foliola minora cum ſurculis & florum rudimentis ſeu calyculis (rejectis plane infimis iſtis majoribus foliis, (baſcheros dictis) tanquam inutilibus immo nocuis) ſimul contundes; expreſſumque ſuccum in generoſo dulci novo muſteove vino Hiſpanico aut malvatico (addunt alii cereviſiam Gedanenſem) ebullire facies, eumque ſedulo deſpumabis, probeque deſpumato ſalis pluſculum addes, ita ut aquę marinæ ſalſedinem reſipiat plane ſuccus iſte: aniſi deinde & zingiberis minutiſſimum pulverem larga manu adſperges, iterumque horæ ſpacio effervere bullireque permittes. quieſcat hinc ut ſubſideat craſſamentum. tum demum quod liquidum remanſerit effunde.

Hunc ſuccum ſeu chylarium ita coctum (*Caldo* Hiſpanis) conſervabis in vaſe bene clauſo aut turato, ut nihil ab ejus virtutibus decedat, uſ-

que dum majora in caule quæ reliquiſti folia (in his enim totius plantæ vires tanquam in domicilio hoſpitantur) ad juſtam maturitatem pervenerint: quam quum attigerint, quam proxime juxta caulem ea abſcindes, & ſuccum prædictum, ſeu *Caldo*, quem ſervaſti ad ignem fervefacies, ita ut bullitioni proximus ſit, (non tamen bulliat, bulliendo enim vis ejus in nihilum iret) & folia prædicta ſingulatim iſti ſucco ita calenti intinges. Quod ſi moleſtum nimis ſit ſingula folia privatim intingere, pannum laneum humi in area patenti aut horreo, aliove loco neutiquam ventoſo aut aprico expandes: illique unam ſeriem foliorum ſeſe quam arctiſſime contingentium impones: iſti ſeriei aliam ſeriem foliorum idemtidem diſpoſitorum prædicto ſucco etiam necdum imbutorum ſuperindes, magnoque ad ſpergillo in manus ſumpto, quod ſucco prædicto ſeu *Caldo* immerſeris, omnia iſta folia adſpergendo madefacies; madefactiſque prioribus duabus ter-

tertiam & tertiæ quartam ſeriem; ſicque deinceps quintam ſextamque foliorum novorum impones, ſingulas ſeries adſpergillo ſeu peniculo prædicto eodem ſervato ordine irrorans; ita ut tandem altitudo horum ſeriatim diſpoſitorum foliorum ſeſquipedis altitudinem ęquet. Hinc ita calentia adhuc recenterque adſperſa ſucco folia pannis aliis laneis integes, ut omnes foliorum ordines ſeu ſeries calorem ſervent priſtinum, ac quodammodo fermententur. Sin autem fervor iſte, ſeu fermentatio à tegumento pannorum laneorum obtineri non queat, poteris pannis iſtis fimum imponere equinum, ut hoc pacto calorem excites, quo illa folia fota in adſiduo ſtent fermento. Ne tamen nimis ferveant, inſpiciantur cottidie folia uſque dum colores illorum mutent. Quod ſi dicti fervoris vi jam aliquam induerint rubedinem, ruffedinemque præ ſe ferant, (quod percipi poterit, ſi folia luci oppoſita ſint) tempus eſt, ut folia detegan-

gantur, operimentaque removeantur; nimio enim ſota nigredinem contraherent, quod aduſtionis corruptioniſque eſſet indicium. hoc autem ſummopere cavendum eſt ne contingat, utpote in quo cardo hujus rei verſatur maxime.

Sic ſoto & fermentato Tabaco prædicta folia craſſioribus filis ſunt transfigenda per dorſũ craſſiorem ve nervum ſingulorum foliorum acum adigendo, atque ita loco ventoſo quidem ſed minime aprico aut inſolato ſunt ſuſpendenda, fervore enim Solis vires eorum evaneſcerent omnes. Quod ſi vento ſiccata ſatis fuerint, faſciculatim colligandа ſunt funibus quam arctiſſime fieri poterit conſtringendo, ita ut ſinguli faſciculi taleri ſeu regalis Hiſpanici majoris circumferentiam in circuitu habeant; ante omnia ſatagendo, ut quam arctiſſime & ſtrictiſſime ſint conligati. Hoc modo præparata Tabaci folia vaſculis imponi, ac quam denſiſſime infarciri impingique intrudendo debent. Eſtque hæc præparatio & conſervatio Taba-

Tabaci per hanc induſtriam ſingulares & exquiſitas vires habituri.

Nota. (Vino Hiſpanico aut malvatico) *Præparandi hic modus recentior eſt, & ab Hiſpanis inventus, in ſuum aut exterorum etiam uſum. Credibile enim eſt, indigenas barbaros antequam vinum tranſmarinum ad ipſos inferretur, vino palmeo aut de Coccos, aliove liquore (ne dicam lotio quod illis exprobratur) præparaſſe hoc* χυλύϱειον, *ſeu Caldo: aniſi etiam uſus ab Hiſpanis.*

In adſiduo ſtent fermento) *nobis ſonat* Broyen. *Indicat autem calorem à fotu calido moderatum, fervori proximum, nondum tamen ad incendium devenientium. Talem adflant partibus pſylothra; aves ovis ſuis dum ex iis pullos excludunt. Talem & Ægyptii in furnis ſuis procurare ſolent, dum ova gallinacea maxima copia artificioſe excludunt, ut notat Bellonius.*

Sunt qui vilipendant uſum Tabaci apud nos enati, docet tamen experientia, recentia folia noſtracia ſæpenumero curaſſe ulcera, vulnera, aliaſque adfectiones citius ac certius quam ſiccata ex

ta ex

ta ex Indiis allata. & credibile eſt, ſicca illa exotica folia magnam ſæpe partem ſuarum virium amiſiſſe. ſupervenerunt tandem alii qui folia Nicotianæ noſtratia ſiccata & præparata modo quem Indi uſurpant, efficaciora heic adfirment quam Indica, quum hæc noſtra qualiacunque cujuſque naturæ conveniant magis, tum longe recentiora & electiora haberi poſſint quam peregrina, quorum maxima pars eſt ſuſpecta, ut quæ ſophiſticata ſæpiſſime (verba ſunt Agrippæ lib. de Vanit. ſcient.c. 84.) adulterata, rejectitia, vel in navi ſuffocata, vel immerſa lacunæ, aut vetuſtate corrupta, vel non debito tempore & loco, (unde ſæpe plurimum imminet periculi) collecta ſunt. Vere idem dicit Autor. ſtultum eſſe ex India petere quæ domi habemus, propriam neque terram neque mare ſufficere exiſtimantes, patriiſque rebus peregrina, frugalibus ſumptuoſa, ac facile acquiſibilibus difficilia, & ob uſque ipſis terræ finibus importata preferentes, &c. Hodie in Zelandia mercator quidam extat, qui annuatim circiter quinque terræ jugera

ra

ra juxta Veeram Mattiacorum magnis impenſis conſevit Nicotianæ ſemine, indeque prodeuntes plantas excoluit more Indorum. Folia ſiccavit, adornavitque eodem ritu, illaque paſſim vendit, quod ſtipem illi non minimam hactenus contulit. Iamque per decennium ferme eorum uſus in hiſce regionibus ita invaluit, ut pro eis Virginienſe aut exoticum Tabacum non ſummopere deſideratum fuerit.

VIRES.

PErnicioſiſſimo toxico & veneno quo Cannibales ſuas inficere ſagittas ſuevere Tabacum reſiſtere didicerunt Hiſpani. Contigit ut quidam Cannibales ad D. Iohannem de portu divite in ſuis cymbis navigarent, Indorum, atque etiam Hiſpanorum, ſi quos reperirent, ſuis telis conficiendorum cauſſa. Eo appellentes Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vul-

Toxico adverſatur Tab.

vulnerant. Hi ſublimato carentes (quod vulneribus inſpergere tali in caſu erant ſoliti) à quodam Indo edocti ſunt Tabaci ſucco expreſſo vulnera inlinire ſuperpoſito folio Tabaci trito. Compoſiti illico dolores, & ea ſymptomata quæ hujuſmodi venena ſubſequi ſolent: evicto tandem domitoque veneno curata vulnera.

Anti-helleborum. Helleboro item adverſatur maxime; cujus rei periculum facturus rex Catholicus caniculam quandam à venatoribus in gutture lædi, vulneri helleborum inſpergi, ſuccum poſtea Tabaci cum ſpiſſamentis ſatis copioſe inſtillari juſſit. dictum, factum res tandem fidem fecit, ſubligato enim revinctoque vulnere incolumitati canicula non ſine omnium admiratione brevi eſt reſtituta.

Hiſtoria. Huic adjiciemus quod AEgidius Everhardus in ſua Panacæa refert. Accidit Antvverpiæ ut matronæ cujuſdam feli, quod eſſet furacior bolum toxico mixtum quidam propinaret. Illa quum ſtare jam loco neſciret, ſurſum deorſumque curſita-

ſitaret, hauſtumque venenum fruſtra evomere conaretur; animadvertens matrona modum invenit, quo aperto ipſi rictu globulum è ſucco Nicotianæ folio butyro compactum ingereret, à quo paullo poſt exhibitum venenum evomuit, ac ſervata eſt.

Notatu dignum quod ſcribit doctiſsimus Monardes; Indos hac herba famem ſitimque ſolari hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluviatilium urunt; deinde atterunt calcis modo. Horum & foliorum Tabaci æquas partes ſumunt, manduntque donec in unam quaſi maſſam conglobentur, ex qua trochiſcos piſo majores efformant, quos in umbra ſiccatos ſervant uſui. Iter per deſerta facturi in quibus nec cibus nec potus præſto eſt, ſubjectum labiis imiſque dentibus globulum inter eundum ſugunt, liquoremque inde manantem cibi potuſque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo abſumpto ingerunt alium: hac equidem induſtria famem ſitimque per triduum tole-

Famem ſitimque ſedat.

tolerantes aut quatriduum, ut ne minimam quidem virium jactu-ram ſentiant;ſcilicet adſidua trochiſ-corum maſticatione pituitoſos è ce-rebro humores elicientes,quos ſuc-ci melioris penuria in ſuum nutri-catum convertit ventriculus. Pli-nius libro 7. cap. 2. refert. ad ex-tremos Indiæ fines ab Oriente circa fontem Gangis Aſtomorum gentem halitu tantum vivere, & odore quem naribus trahunt; nullum illis cibum, nullumque potum; tantum radicum florumque & ſylveſtrium malorum odoribus vivere: quod fieri non poſſet niſi vere nutriren-tur; vita ſiquidem cum nutritione convertitur. Locum Hippocratis ſexto Epidemiorum Iohannes Ale-xandrinus enarrans, Democritum Abderitanum philoſophum (quum ingruerent Theſmophoria, ne do-mum funeſtaret rogatus) ſola mel-lis anaphora, id eſt, evaporatione vitam quatriduo ſuſtentaſſe, dequo-rundam ſententia adfirmat: quan-quam alii calentium panum odore id factum malunt. Cujus item rei Oriba-

Vide etiam Strabon. lib. 15. & Cœl. Rhodigin, lib. 42. c. 21.

Laertius lib 9. de vit & morib. philoſoph.

Oribaſius 1. aphor. com. 12. meminiſſe eſt viius, inquiens; Philoſophus autem refert ad odorem mellis quadraginta dies vixiſſe quendam. Verum hoc loco mendum eſt egregium, ut pro quatuor appoſiti ſint quadraginta, facili per numerales notas lapſu. Pomi quoque præſuavi odore prorogatam aliquandiu Ariſtoteli vitam, in ejus tituli libro (quiſquis ſit Autor) adnotatum eſt. Sunt qui ſimiliter panem calidum vino odorifero immerſum naribus admovent ægrotorum, quem ſi temporibus & coſtis cataplaſmatis modo imponimus, utique vires egregie reſtituimus. Aponenſis quoque Conciliator moribundam vitam, ex croco & caſtoreo contuſis, vinoque mixtis, producere ſe conſueviſſe teſtatur, ſenibuſq; eam cōpoſitionem exhibuiſſe, nullatenus olfactu magis quam potu profuiſſe. Sed minime hæc mira. ut enim cibo & potu reficitur quicquid humidioris & ſolidioris ſubſtātiæ effluxit: ſic etiam ſpiritu & fumo reparatur quicquid aereæ humidęq; ſubſtan-

Valleriolę lib. 2. locor. cōmun.

Cœlius lib. 24. cap 21.

Ferrerius lib. 2. meth.

ſtantiæ eſt diſſolutum. Si ergo ſpiritus & fumus (qui nihil eſt aliud quam tenuis ſubſtantia & aërea qualitas) ſoli nutriunt, (ut eleganter hoc docet Galenus 1. de ſanit. tuend. cap. 2.) multo melius id præſtabit odorifica vis amica naturæ qualitate permiſtus: Matthiolus quoque poſt Theophraſtum refert, Scythas glycyrrhiza contentos abſque alio alimentorum prȩſidio decem duodecimve dies degere. Sane pro negativa parte argumenta in medium adferri poſſent plurima, quale eſt illud Ariſtotelis 2. de Anima cap. 3. ubi tactum alimenti ſenſum eſſe docet, quaſi dicat, Alimenta quatenus guſtabilia eſſe objecta tactus, Guſtus enim tactus quidam eſt, fumum ergo quum non ſit tangibilis haut quaquam nutrire convinci hinc poſſet. Item; quod nihil corpori alimentum præſtare poſsit, niſi in ventriculo prius, jecore, ac liene elaboratum fuerit (ut ait Galenus 1. de temp. cap. 1.) Item; quod eadem ſit materia nutritionis & generationis ex ejuſdem (Galeni doctrina 1. de

Fumus Tabaci utrum nutrire valeat?

1. Object.

2. Object.

3. Object.

1.de ſem.cap.16.) Ergo quum homo non generetur ex fumo ipſo plane nutriri non poſſe: & ejuſmodi plura argumenta alia.

Sed reſpondemus; notandum eſſe, fumum poſſe ſumi dupliciter; primo modo pro formali, & tunc eſſe qualitatem inſenſibilem à primis qualitatibus diſtinctam, ex earum tamen actione reſultantem, ſecundo modo pro materiali, hoc eſt pro ſubſtantia cui inhæret, ut hic eſt Tabacum: eſt autem hoc calidum & ſiccum caloris & ſubſtantię tenuitate conſideratum: Dicimus ergo, fumum aromaticum & ſuavem vires ſemper reficere, cerebrum, cor, & ventriculum roborando; his enim partibus qualitas gratiſſima eſt, ac proinde earum temperiem ſubſtantiamque conſervat, ex fumo enim aromatizitate quadam permixto, ac ſimul cum ſuavi illo vapore inſpirato ſpiritus animales & vitales naturæ operationibus aptiſſimi regenerantur. Reponſ.

Alia quæſtio. Nutritionem adpoſitio & adglutinatio debet præce- Alia quæſt.

Pars negat. 1, Argument. cedere. Atqui fumus hic videtur tenuior & ſimplicior quam ut in eo aliquis adglutinationis modus poſſit excogitari. Ergo nutritionis materia non eſt dicendus.

2. Argum. Secundum eſt, quia Aqua nullo modo nutrire valet 4. de uſu part. & 3. acut. com. 17. Ergo & fumus illa ſubtilior & ſimplicior omnino nutrire non poterit. Dicit item Galenus 10. meth. cap. 9. jocinori ex inſpirato aëre nullam utilitatem accedere, à comeſtis vero & bibitis minorem plane quam ventriculo, cæterum aliquam non obſcure convenire. Et confirmatur ea ratio ex

Confirmatio. Galeni doctrina 3. de uſu part. c. 1. & ſępe alibi dicentis, communiſſimam & maximam primamque nutrimenti viam ab ore illud ferre ad ventriculum quaſi ad promptuarium quoddam omnium particularum commune in medio animali poſitum, ubi ſemel concoctum ad jecur penetrat in ſanguinem convertendum, ex quo omnium partium fit nutritio. Atqui fumus hic à jecore non trahitur in ſanguinem tranſ-

tranſmutandus. Ergo nutrire nequit.

Sed pro altera parte eſt Hippocrates lib. de Aliment. ubi fumum aereum per guttur inſpiratum poſſe nutrire pronunciat, his verbis. Principium alimenti ſpiritus, nares, os, guttur, pulmo, & reliqua reſpiratio, &c. Altera pars.

Pro ſolutione hujus difficultatis primum eſt notandum; hominem quum in perpetuo ſit fluxu, duplicique materia conſtet, terrea nempe & aquea, quæ partes ſolidas & carnoſas efformat, aëreaque & ignea, quę ſpiritus, alterum vitæ principium; hinc eſſe, ut duplici materia ei opus ſit ad utriuſque effluxæ diſſipatæque ſubſtantiæ reparationem; cibo videlicet & potu ad partem terream & aqueam dęperditam reparandam, igne vero & aëre ad ſpiritalem reſarciendum, ut manifeſte ſatis docet Galen. 1. de ſanit. cap. 2. 1. Not.

Secundum eſt, quod licet Spiritus nutriri ab Hippocrate (libr. de Aliment. citato) dicti ſint, non tamen vere nutriuntur, quum corporis vi- 2. Nota.

 ven-

ventes ac verę partes non ſint, neque naturalem facultatem nutrientem habeant, qua aëream materiam ſibi familiarem in ſui ſubſtantiam poſſint convertere, ſed à potentiſſima cordis virtute validiſſimoque calore, tenuem ſanguinis vaporem cum inſpirato aëre ſubigente perpetuo regenerari. Dicit vero Hippocrates eos nutriri, quod mirum in modum refici ac recreari proprii inſtrumenti refectione animus ſentitur, ac rurſum ſpirituum exhalatione, ut privatus proprio inſtrumento, deficere. Itaque Spiritus generatur non quidem ex ſua ipſius facultate, ſed ab ea quæ omnibus membris principibus eſt indita, eo fere modo quo in ventriculo chylus & in hepate ſanguis conficiuntur: non tamen quod Spiritus veluti & illa nutrimenti materia ſint, nulli enim parti præ ſua tenuitate & diſſimilitudine adglutinari aſſimiliarique poſſunt.

Ad oppoſ. His ſic præjectis facile erit ad oppoſita argumenta reſpondere.

1. Reſp. Ad primum dicimus, non turbare nos debere aëris ad adglutinationem

nem

nem ineptitudinem : eum namque partes ſolidas & carnoſas vera nutritione reficere non arbitramur, ſed dicta permiſtione à valido calore cordis percoctum in Spiritus ſubſtantiam abire profitemur.

Ad ſecundum reſponſio patet; Aqua licet ſola nutritioni inepta ſit, cum alimentis tamen permixta nutrientem conditionem comparare conſpicitur. 2 Reſp.

Ad confirmationem vero dicimus, verum quidem eſſe, eſculenta ac potulenta non alibi quam in ventriculo ac jecore ad nutritionem confici poſſe. aërem autem eiſdem tranſmutationibus indigere negamus. Sed unde digreſſi ſumus revertamur. Narrat Thomas Hariot in ſua Virginiæ deſcriptione, tanto apud ejuſdem Inſulæ incolas Tabacum eſſe in æſtimio, ut ſuos etiam Deos iſto delectari perſuaſum habeant. hinc ſacros ignes incendunt, locoque ſacrificii hujus pulverem injiciunt; navigantes quoque in tempeſtatibus aëri & aquæ pulverem inſpergunt. Eundem & ritum ob-

Ad confirmat. Reſp.

AEſtimium Peti apud Barbaros

ſervant, (addit idem Autor) mimicos admodum geſtus edendo,(nunc terram pedibus pulſando, nunc ſaltando, nunc manibus comploſis & in altum protenſis geſtiendo, nunc cœlum ſpectando & diſſona verba efferendo) ſi quando gravi aliquo periculo ſunt defuncti.

Nec prætereundum, quod vix ex Barbaris ullus offendatur, è cujus collo Tabaci faſciculus conglomeratus cum infundibulis ex palmæ foliis non pendeat: quique etiam cum familiaribus colloquens, fumum continuo per nares labiaque contuſa velut è thuribulo ad ecſtaſin uſque non exhalet.

Lafsitudinem tollit.

Sunt inter illos qui ad tollendam laſſitudinem ſolatiumque in laboribus ſuſtinendum hoc ipſo fumo utantur. Quorum exemplo, inquit Monardes, ſervos noſtros ac Mauros qui in Indiam Occidentalem peregre profecti ſunt, id ipſum factitaſſe comperimus: nam ex crebris ſaltationibus ac cho-

ræis defeſſi ac laſſi eum ore naribuſque attrahunt: unde idem illis quod Indis evenit: horis nimirum tribus aut quatuor mortuis ſimiles videntur; poſtea integris viribus ſunt, atque ad labores tolerandos multo quam prius alacriores. Quod quidem ipſis tam volupe eſt, ut ſubinde ab hominum conſpectu ſecedant, quo liberius animo obſequantur etiamſi non ſint defatigati. Quid, quod eo veſaniæ deveniunt, ut hoc nomine non raro pœnas hæris ſuis luant, qui & exuri Nicotianam ſtudioſe curant, ut deſidioſæ iſtius voluptatis occaſionem ipſis adimant. Quid verbis opus eſt? Vidi ego, inquit Monardes, ſervos Mauroſque, quibus non permittitur inebriari vino, hoc fumo ſeſe obruere, in quo non parvam voluptatem ſtatuant, jactentque ſublatam inde laſſitudinem, nulloque ſuo vel damno vel malo tam belle exceptos eſſe.

Schytæ quam mire inebrientur fumo.

Huc referendum quod Alexander ab Alexandro lib. 3. c. 11. me-

memoriæ reliquit, Scythas quum inebriari gaudeant, & abſtemii ſint, ſi quando ebrietatis dulcedine capi vellent, ne contra conſtitutum facerent, in ignem conjectis herbis & fumo hauſto haut aliter quam epoto vino madidos fieri. Quod & de Thracibus traditur, qui epulantes focos ambiunt, herbarum ſemine ignibus injecto, cujus nidore capti ebrios imitantur, & tanquam vino adfecti temulenti jacent, ſicut Nepenthes ſucco delibatis triſtitiam diſcuti putarunt. Babylonii quoque incenſo arborum fructu & fumo hauſto ita ebrii reddebantur, ut tripudiis & cantibus exultarent.

Maximus Tyrius ſermon. 11, ut & *Thraces* Vide Pompon Melam. lib 2 c. 2. & Solinum cap 15 item *Babylonii.* Herodotus lib. 1 nõ multo ante finem.

Ad horum exemplum Indorum ſacerdotes, quos Buhitos illi nominant, de rei alicujus eventu conſulti ſuffitum Tabaci haurire ſolebant ad ecſtaſin excitandum & de re qualibet diabolum interrogandum. Indi enim bellum aut aliud quidpiam alicujus momenti ſuſcipere non ſolebant, quin diabolum prius interrogaſſent de eventu, qui per os iſtorum pſeudo prophetarum fumo Tabaci

Indorum ſacerdotum vaticinãdimos.

baci inebriatorum illis reſpondebat. Conſultus ſacerdos Peti folia ſicca urebat, fumumque per cannulam vel trajectorium, ut hodie etiam apud noſtrates (nimis proh dolor!) in uſu videmus, in os excipiebat, illo ſeſe fumo eouſque inebrians, donec omni penitus ſopito ſenſu è mẽtis poteſtate exiret, & ecſtaſi quaſi raptus in terram caderet, ubi maximam diei partem aut noctis omni prorſus motu privatus jacebat. Diſcuſſa tandem temulentia cum dæmone ſe contuliſſe mentiebatur, & prout animus illi ſuggerebat pronunciabat, num bellum ſuſcipiendum eſſet an differendum, iter ineundem nec ne; & ſic de reliquis quibus interrogabatur reſponſa dabat, ſed ambigua, ut, utcunque caderet eventus, imperitæ multitudini facile perſuadere poſſet ſic ſe prædixiſſe. eoque modo barbaros iſtos homines miſere ludebat.

Mira dęmonis aſtutia apud Indos.

Indorum quoque medici hoc fumo inebriati, & ſenſus impotes facti, mille de deorum conſilio referebant, & tum terquaterque ęgri

Medicorum Indorum mos.

corpus volventes manibus fricabant. Os interim ore tenebant, quod mulierculæ tanquam reliquias poſtea conſervabant. Interrogati de morbo læta reſpondebant omnia; ſi ſecus eveniret, in promptu erat excuſatio, lethalem fuiſſe: Atqui conſuetos hoſce ritus neglexiſſe capitale erat. Ita profecto hominum inimicus Gentiles decipere conſueverat. Apud nonnullos iidem erant medici qui ſacerdotes.

Johannes Metellus.

Sed jam Tabaci effectus uſu qui optimi ſunt deprehenſi, particularius enarrabimus.

Catharrum præpar. in mater. frigid.

In peſtillationibus ubi materia frigida infeſtaverit, ſuffitus fiant ex aridis Nicotianę foliis. cumprimis convenit Syrupus ejus, hic enim mirum in modum rheumata adſtringit. Idem præſtant folia manducata vel palato attrita, hæc pituitam in capite conceptam liquant, & ex ventriculis cerebri prioribus per eam partem quæ χοάνη, vulgò infundibulum dicitur, catharificos ſuccos eliciendo deſtillationum alveos exſiccant. neſcio an felicius ac fidelius ad

hanc

hanc rem remedium inſtitui poſſit.

Ad memoriæ quoque ſtabilimentum egregie facit fumus naribus exceptus; peculiari enim ratione dicatus eſt cerebro, facileque in ejus ſinus ſubvehitur, ac id ab omni inquinamento eluit. (eſt enim cerebrum pituitæ metropolis, ut docet Hippocrates lib. de glandulis) Cibum præcedat tribus horis, ita commodius peccantes ſuccos diſcutit & abſterget. Non tamen ſcriptum hoc volumus iis, qui cottidiano ejus abuſu ſemet ipſos & bonas horas in Tabaccariis tabernis perdentes, & ex cerebro ſuo mentis nobiliſſima ſede, omniſque eruditionis ac ſcientiæ ταμιεῖῳ caminum ſimul & cloacam efficientes utile alioqui medicamentum profanant, meri ciniflones. Inſignis apud Leydenſes practicus D. Henricus Florentius Nobis aliquando retulit, D. Pauvium p. m. excitatiſſimũ ac celeberimũ ſui temporis Anatomicũ, ſubjectũ aliquãdo ad anatomen adhibuiſſe, cujus olfactus plane ac omnino erat deperditus, idq; quoniã ne veſtigia quidem

Memoriam firmans.

Nota.

Hiſtoria 1.

mammillarium apparebant proceſſuum: quod ipſum præ immodico Nicotianæ hauſtu in dicto corpore accidiſſe non inanibus colligebatur conjecturis. Iam ante triginta (aut circiter) annos ſuſpecta fuit iſta ex Tabaco per nares ſuffumigatio & male audivit tanquam nimius & adſiduus ejus uſus cerebrum pravis fuliginibus oppleret, ac tandem corrumperet. Audiamns quod doctiſſimus & de republica literaria optime meritus D. Iuſtus Raphelengius aliquando ad Nos perſcripſit; verba ejus hic adponam. *Memini*, inquit, *D. doctorem Pauvium p. m. in primis ſuis anatomicis adminiſtrationibus juvenem ſecuiſſe robuſtum, & cætera ſaniſſimum, cujus cerebrum plane obſitum erat atris fuliginibus. Cauſſam ejus rei D. Pauvio indaganti, & ad maniam aut alium capitis adfectum id accidens referenti, reſponſum ab iis qui juvenem illum noverant, non valetudinarium eum unquam fuiße aut ſontico morbo laboraſſe, ſed uſu adſiduo Tabaci ita adſuetum, ut raro diecuhum intermitteret, quin auram illam fuli-*

Hiſtoria 2.

fuliginoſam hauriret. Hinc non temere igitur ſuſpicabatur D. Pauvius congeriem illam fuliginum in cerebri cavitatibus factam. Hactenus ille. Plurima quidem ejuſmodi exempla in medium adferri à nobis poſſent, quæ brevitatis cauſſa omittimus. Hæc & talia nocumenta ſint tibi documenta philapne, & caveſis ne dulcis illa Mnemoſyne Muſarum parens ac amaſia Iovis oculos aliquando ſuos à te avertat, divinoque iſto ſacrario ac luminibus theſauro incomparabili deſpoliet, tanquam indignum poſſeſſorem.

Cumprimis vero juvenibus ſumma cautione opus eſt in fumo hoc ſorbendo; nimius enim & adſiduus ejus uſus extra ſanitatis lineam cerebrum redigit, & in intemperiem calidiorum multo abripit, ita ut εὐκρασίαν ſuam & ſanitatis ambitum deſerat; hinc tandum ſacra illa anchora indeploratum trahitur. juvenum enim nutricatus benignum madorem deſiderat ad virium totiuſque corporis roboramentum; cholericorum imprimis, in quibus cere-

Fumus Peti valde noxius corporibu juvenilibus.

Præſertim biliosis.

cerebrum caloris exceſſum non fert; calidum namque nativum opprimeretur adventitio, videatur Galenus comment. in lib. de Vict. ſalubr. Idem quoque ſubfumigium vehementer in nauſeam ac vomitum

Vomitum enim ciet.

ventriculum concitat (ut cottidiana experientia monſtrat) vilis nimirum internis adhærendo, ac ita ſuccos peculiares in ventriculo ac meſenterio contentos offendendo, operationes ejus conſuetas demolitur. Etenim in excluſione materiæ ex ventriculo fieri non poteſt, quin una quid exhauriatur, in quo naturæ vis reſedit; tum quód natura quum in ſuo verſatur munere in habitum corporis trajicit alimentum quaſi ad περιφέρειαν. at purgans omne ac turbans in centrum ſuccos & Spiritus abducit. itaque his motibus adverſis mirum in modum fatigatur natura; nil

Itaque ſtomacho inimicus.

enim ægrius ferre poteſt quam duos contrarios motus uno & eodem tempore. Hoſtis itaque acerrimus eſt plurimorum ſtomachis, præſertim ſi poſt cœnam ſtatim aut

pran-

prandium ejus uſus ineatur. Atqui hoc reſpectu noxius eſt corporibus omnibus ſanis Hippocrate affirmante 2. Aphoriſm. 37. *Grave eſt hos purgare qui ſecura ſanitate fruuntur*; creber namque purgantium uſus maturam ſenectam infert, franguntur enim vires reſolutione partium ſolidarum ab hypercatharſi ſucci alibilis. Celſus quoque in ipſo ſui libri primordio *Alimenta ſanis, medicamenta ægris ſolum convenire* aſſerit. Sed detur non purgare, (quod tamen certiſſimum eſt, ut & alibi dicemus) corpus tamen alterat, quod in juvenilibus validiſque ſine magno detrimento fieri nunquam poterit; humiditatem prӕterea abſorbet, & perfectæ conſtitutionis calorem adauget, uti ignis & Sol ſenſibiliter calefaciunt ea quæ ipſis exponuntur. Corpus alterat.

Audiamus Platonis exemplum 2. de legibus *Principio*, inquit, *lege ſanciemus, ut pueri uſque ad duodevigeſimum annum vini uſum prorſus igno-*

ignorent. Nempe eos monebimus, non oportere ignem igni in corpus atque animam ſuggerere, antequam viri effecti ſubire labores incipiant; furioſum namque habitum juventutis cavere oportet; deinde vino moderate utantur uſque ad annum ætatis trigeſimum. Quod ſi Plato vino juvenes interdixit, quod caloris potentia caput halitibus repleat, multiſque & calidis vaporibus impleat, nimiumque corpus calefaciat, neque corpori modo, ſed etiam animo damnum vel maximum ejus uſu accedat, ut inquit Galenus 1. de ſanit. tuend. quamobrem nedum juvenibus dandum minime vinũ, quod videlicet & ad irã & ad libidinẽ pręcipites faciat, & partẽ animi rationalẽ hebetem turbidamque reddat; anne hoc Tabaci fumus pręſtat efficacius? calidum eſt vinum & humidum, Tabacum vinum caliditate vincit, cui etiam exceſſui odorem iſtum fortem ſaporemque corroſivum debet. loco pręterea humiditatis vini habet etiam conjunctam ſiccitatem. Qui naturalem tantummodo philoſo-

phi-

phiam guſtavit, facile hinc concipere poteſt rem eſſe plenam periculi cholericis conſtitutionibus, quas ad febres ardentes, phreneſes, & hecticas diſponit, eaſdemque in melancholiam intempeſtivam traducit; calor enim non naturalis, naturalem corporis calorem ſuperans, eandem vaſtat ac deſtruit, ut monuimus, eademque opera intemperiem melancholicam continuo ejus uſu ingenerat; hinc ſicca poſtea bilis & calida inflammatur. ſed hoc ſenſim fit & ſine ſenſu juvenili ætate, & ſimul frequenti Zythi ingurgitatione (quo utuntur noſtri Tabaccarii) impediente quo minus ſubito hæc fiat alteratio. Dicit Galenus de ſanitate tuend. *Optimi temperamenti optimi mores*: qui & integrum librum ſcripſit in eum finem, ut probet, affectiones mentis ſequi temperaturam & conſtitutionem corporis. Quod tametſi intelligendum ſit præcipue de originali illa temperatura quam à parentibus accepimus, ſicuti tamen ea mutatur vel naturaliter cum ætate noſtra, vel accidentaliter

ex nimia Tabaci ſuffumigatione,aut alio quovis externo medio; ita & eandem magna affectuum & inclinationum mentis mutatio comitari ſolet, & ſicut calor & acrimonia creſcunt & habitant in ſanguine, ita furor & temeritas in animo:incraſſato jam concretoque ſanguine triſtis ſtupiduſque evadit animus. hoc in nonnullis nimis eſt conſpicuum, licet ab aliis prudenter diſſimulatum. Non igitur videmus quomodo nimia iſta Peti ad nares & cerebrum attractio non peragatur rea everſionis perfecti ſtatus corporum & animorum, obtritis frigidorum elementorum proportiunculis ac ad calorem promotis ſpoliata forma priſtina; idque non ſolummodo in ipſis philocapnis ſed & in eorum poſteris, quum parentum temperatura & conſtitutio in liberos naturæ ordine transfundatur, & unà mentis adfectiones inde pendentes. *Quocunque*, inquit, doctiſſimus Fernelius, *morbo pater generans afficitur, idem in prolem tranſit.* & Galenus, *Mas formam, naturam, & eſſentiam dat*

Lib 2. de ſignis.

Lib. de cauſſis morbor.

dat infanti. Quando igitur corporis humores acrem hunc calorem & ſiccitatem ex nimio Tabaci ſuffitu contraxere, pater generat filium ſui ſimilem,ſed cui deeſt humor iſte naturalis, qui vitæ illius filium protrahat, eumque ad mores ingenuos, ſuaves & ſociabiles diſponat. Audiamus Avicennam Fen. 1. p. c. *In ipſius*,inquit, *Artis potentia ſitum eſt, ut ne putredo in nobis gignatur, & ut nativa humiditas diutius perennet, ne cito ab exſiccantibus, vel urentibus cauſis diſſolvatur, & ut etiam quam longiſſime unum quodque corpus ſecundum tempus à nativo temperamento ſibi debitum proferatur.* Quibus autem id præſidiis facere Ars poſſit paucis poſt verbis explicat, triplici ſcilicet cautione ab Arte adhibita: una ſcilicet in eſculentorum ac potulentorum recta adminiſtratione, in quantitate, qualitate, ſubſtantia, modo, ordine, menſura ac tempore; non neglecta interim loci occaſione. Altera in putrefactionis cautela. Tertia earum rerum prohibitione, quæ nocere vitę quum ſuapte natura poſſint,

ſint, humidum radicale brevi temporis ſpacio diſſolvunt, ſicque vitam momento rapiunt; qualia ſunt vigiliæ, curæ, angores, calefacientium item ac vehementer ſiccantium uſus; unde tandem defectu convenientis pabuli exſtingui nativum calorem humidumque primigenium omnino eſt neceſſe; hinc marcore & tabe deficimus. Vnde merito *Tabem Galenus* lib. de Tabe, *viventis corporis ex ſiccitate, conſumptionem eſſe dixit.* Ex hiſce igitur commemoratis facile elici poteſt, quod fumus hic tabificus ad vitæ brevitatem faciat. Quum enim nativus in nobis calor inſtar flammæ cujuſdam humidum, in quod agit, adſiduo depaſcatur, perinde ac accenſus lychnus oleum calore ſuo abſumit; conſequitur neceſſario, ut defectu pabuli quam celerrime, proprio vitæ diſſipato ſubjecto, vita evolet, deficiente una cum humido ipſo etiam innato calore, cuius defectio mors eſt.

Tabes quid.

Intelligitis igitur Tabaccarii fumoſas haſce fuligines Tabacinas quibus toti, ceu in profundiſſimo cœ-

cœno lutulenti involvimini, ad vitam veſtram rapiendam plurimum certè momenti habere. Galenus loquens de medicinis aperientibus adſerit, corum uſu frequenti ſolidas corporis partes exſiccari, ſanguinemque craſſum evadere ac concretum, qui in renibus exuſtus calculum generat. Hoc idem de Tabaco verè adfirmari poteſt, quo multi frequentius utuntur, quam ulli unquam hujuſmodi medicamentis aperientibus, plus enim continet in ſe caloris & ſiccitatis quam illud, atque eadem ratione plus virium ad lædendum ſana & eucrata corpora. Advertite igitur καπνοφίλοι, ne hujus apocapniſmi nimietate extralineam curratis, & ἀιθαλοῦντος τοῦ θεοῦ aucupio vos metipſos mancipetis. Corporis bona ſunt Pulchritudo, Robur, & Bona valetudo: hanc ultimam tanquam potiorem commendans graviſſimus Autor Plutarchus, *ſanitatem maxime divinum longeque blandiſſimum eſſe vitæ condimentum*; *precioſiſſimamque rem* ut graviſſime, ſic certe doctiſſime, affirmavit: nil hac

5. de medic. ſimpl. facult.

fuligine obliti Dei.

Bonæ valetudinis encomium.

hac præſtabilius, nil optatius, nil etiam jucundius poteſt inveniri: *abſque hac* (Hippocrate teſte) *nullà reliquarum rerum voluptas aut fructus.* hæc eſt quę in hac vita utramque paginam facit; ſine hac felix nemo dici potuit unquam; hæc honores ampliſſimos, hæc gazas & divitias omnes multis paraſangaris longè antecellit, unde ſcitum illud Horatianum;

lib. i. ep. 2.

Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto Domini deduxit corpore febres,
Non animo curas: valeat poſſeſſor oportet,
Si comparatis rebus bene cogitet uti.

Valetudinis ſuſtentandæ ratio.

Vniverſam vero ejus ſuſtentandæ rationem unus omnium optimè tradidiſſe Cicero latini eloquij & pater & princeps libro Officior. 2. eſt viſus. *Suſtentatur valetudo* (ait) *notitia ſui corporis & obſervatione earum rerum, quæ res aut prodeſſe ſoleant, aut obeſſe, & continentia in victu omni atque*

que cultu corporis tuēdi cauſa, & præ-termittendis voluptatibus, &c. Quid hac ſerie divinius, quid copioſius, quid elegantius, dici à quoquam poſsit, planè non liquet, ut qua univerſa valetudinis conſervandę ratio lepidiſsime explicetur. digniſsima profectò ſententia quę mentibus inſcribatur eorum qui ſanitatis ſtudioſi. His utimur à quibus natura ipſa juvatur ac reficitur: ab his cavemus à quibus noxam nos ſentire percipimus; idque duce & magiſtra *Natura*; quæ (Cato dixit) *dux vitæ noſtræ eſt optima, multis ipſa ſignis declarans quæ deſideret, quæ abhorreat, cuique repugnare nihil prorſus eſt aliud quàm gigantum more cum diis pugnare*: hæc continentia in omni victu, cultu, & prætermittendis voluptatibus conſervatur. Continentia corpus vegetum, ſalubre, firmumque reddit: eadem præſtat voluptatum contemptus: eſt enim (ut Plato inquit) *Voluptas eſca malorum*: Hanc quum non minimā ex Tabaci ſuffitione percipiant (ſi

Cic.lib. 2. de ſeneǭt.

in Philœb. de ſummo bono.

(ſi tamen voluptas hæc dici meretur) mirum quantopere ſibi congratulentur, non cogitantes interim naturam laceſſiri, immemoreſque illius Ovidiani.

lib. 1. Eleg.

Impia ſub dulci melle venena latent.

Plut lib. de tuend val.

Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſve vitandos qui ultra ſitim famemque ſedandam producerent appetentiam, quod ea voluptate nos magis ineſcantia magnis malis inficerent, verum etenim illud;

Horat. 1. ep. 12.

——— *nocet empta dolore voluptas.*

Quomodo enim non turpe ſit prorſuſque deteſtandum, prudentiſſimum animal hominem enervibus hujus fumi illecebris ita irretiri, ut neglectis valetudinariæ artis præceptis ſordidiſſimo fumo inhians totum ſe invaletudine devovendum præbeat? Appetentia privari, radicali conſumpto humido contabeſcere, febribus torqueri, aliiſque infirmitatibus diverſimodis angi, an non hæc præclara voluptatis impruden-

denter admiſſæ præmia? Satius eſſe cum Galeno ſentimus (ſi cui acetum in pectore) ſexcenties mori malle quam talem vitam vivere. Quod ſi ita eſt (ut profecto eſt) quorſum attinet pravis hiſce fuliginibus ſeſe devovere, naturamque ad ſui internecionem atque perniciem cogere? hominum hęc ſunt, an belluarum potius? vere Plinius: *Animalia omnia noſcunt ſibi ſalutaria præter hominem*. & recte Seneca. *Inter cauſas malorum noſtrorum, quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur, ſed conſuetudine adducimur: quod ſi pauci faciunt nolumus imitari: quum plures facere cœperunt, quaſi honeſtius ſit, frequentes ſequimur, & recti apud nos locum tenet error multorum*. & alibi: *Voluptatibus in conſuetudinem adductis carere non poſſunt: & ob hoc miſerrimi ſunt, quod eo perveniunt, ut illis quæ ſupervacua fuerant facta facta ſint neceſſaria: ſerviunt itaque voluptatibus non fruuntur, & mala ſua, quod malorum ultimum eſt, amant. tunc autem conſummata eſt infelicitas, ubi turpia non ſolùm delectant*

lib. 27. cap. 3.

Ep. 39.

Ep. 32.

lectant, ſed etiam placent; & deſinit eſſe remedio locus ubi quæ fuerant vitia mores ſunt. Sed fruſtra monita Noſtra,

—— dedit hæc contagio labem,
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris
Vnius ſcabie cadit, & porrigine porci,
Vvaque conſpecta livorem ducit ab uva.

Iuvenalis Sat. 2.8.

Vt finem faciamus, non quidem imus inficias in corporibus frigidis & humidis nimis cerebris, quę à madore titubant, & quibus pituitæ nimietas juncta eſt; aut ubi ſuccus ille rigida quadam frigoris potentia cerebrum percellit (cujus ſigna ſunt faciei albedo, venarumque inconſpicabilitas, capilli recti, ſtabiles, & ruffi, frigoris impatientia, & totius corporis habitus rigidus, torpor & ſomnolentia, os, nares, oculi, madentes, &c.) ſuffumigio hoc pravarum iſtarum ac putidarum materierum ſaburram evacuari poſſe & excludi. Nondum tamen omnino

tutus

tutus in hoc reſpectu videtur nobis fumis iſte exceptus, niſi cum cautione & reſpectu. inter præcipuum vero haberi debet, ut ad neceſſitatem non ad libidinem & intemperantiam utatur. parcitas adſit & modus, purgetur vero caput prius ſternutatorijs ex Peti pulvere, ut alibi dicemus.

Videtur Nobis convenientius ſi tubuli illi vel fiſtulæ, per quas fumus recipitur, ſint, longiſſimę, quales ſunt barbarorum, quibus fumum longinquo hauriunt, quales & plures meminimus uti conſuetos, algidior enim ita redditus fumus gratiore Venere hauritur, nec vapidum adeo & acrem nidorem eructat. Cerebrum quoque quum venulis anguſtiſſimis conſtet ac minimis, non lubenter recipit craſſa iſta ſubfumigia penetratu difficilia, ſed tenuia & calida tantummodo. Perſæ ut & Turcæ Aloes lignum minutim conciſum Tabaco addunt in capitis adfectibus, ac ita per longam cannulam ex orichalco confectam (quam frigidæ imponunt aquæ, ut eò gelidius

fumus pervadat cerebrum) ſuffitum hunc hauriunt. Sunt qui olei Aniſi guttulas aliquot addant; alios vidimus qui Caryophillos admiſcebant, alios alia ſeroſos ac frigidos capitis pectoriſque humores evacuantia.

Barbarorum tubuli quales.

De Barbarorum inſtrumentis, ſive fiſtulis, vel potius tubulis (quorum diverſos icones in calce hujus Tabacologiæ exhibebimus.) quæ Monardes narrat lib. ſimpl. medic. 3. nullius melius quam ipſius verbis, ut ea nobiliſſimus Cluſius interpretatus eſt, poteſt benevolus lector intelligere. Advehuntur è nova, inquit, Hiſpania Tubuli quidam Cannarum ſive Arundinum interiore parte quodam gummi inliti, quod mea opinione Tabaci ſucco infectum eſt, caput enim tentat: illo, ni fallor, cannam injungunt; utque tenax eſt, firmiter inhæret, coloriſque nigri eſt: induratum autem non eſt tenax. Incenditur tubulus ea parte qua bitumine ſive gummi infectus; altera vero in ore ſumitur, fumuſque excipitur; omnem pituitam & puru-

lun-

lentos humores è pectore educens: hoc vero uti ſolent quum Aſthmate ſe premi, & veluti ſuffocari ſentiunt. hęc ille. & Cluſius in additamentis ad idem caput. De tecta, ait, ab Anglis duci Richardo Grenfeldio anno à Chriſti nativitate M D. LXXXV. VVingandecaovv (quam ipſi Virginiam nuncuparunt) novi orbis Provincia, triginta ſex gradibus ab AEquatore Septemtrionem verſus diſtante; compererunt Incolas frequenter uti Tubulis quibuſdam ex argilla factis, ad foliorum Tabaci magna abundantia apud eos naſcentis, incenſorum fumum hauriendum, ſive verius ſorbendum valetudinis conſervandæ gratia. Angli inde reduces ſimiles attulerunt tubos ad Tabaci fumum excipiendum: inde Tabaci uſus per univerſam Angliam adeo invaluit, pręſertim apud aulicos, ut multos ſimiles tubos fieri curarint ad Tabaci fumum ſorbendum. Hæc Cluſius de Anglis. addimus Nos Belgarum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Turcarum, Arabum, Perſarum, im-

mo totius ferme orbis terrarum inhabitatorum magnā partem(ſi non maximā)hujus θυώματ☉ nidore ita ineſcatam, ut fœtidum hoc & olans ſubfumigium ſapidiſſimis etiā fumitionibus longè præferat. Cumprimis vero hoc thymiama apud Belgas noſtros frequenti eſt in uſu ; tum etiam inter mercimoniorum genera non contemnenda Tabaci præparati mercatura, & res inter negotiatores uberrimi quæſtus, ſi fortuna, etiam mediocris, adſpiraverit ; maximo profecto compendio & inſigni Hollandiæ & Zelandiæ mercatorum utilitate & fructu, qui ſiccatum & præparatum Tabacum, ut ex Indiis adportatur, in alias regiones, etiam longiſſime diſſitas tranſmittunt non ſine luculenti lucro. Quot mille hominum reperire eſt in potentiſſimo ac florentiſſimo illo Amſtelodamenſi Emporio (taceo Roterodamum, & reliquas hujus Provinciæ civitates) qui fortunæ primum tenuioris ut plurimum Tabaci venditione ſuam non ſolum ſuſtentarunt inopiam, ſed etiam quæ
ad

ad victum & amictum communis poſtulat neceſſitas abunde ſatis ſibi ſuiſque proſpexerunt : immo ſunt qui amplas inde divitias corraſerunt. quamvis illis non patrocinemur, qui ſpecioſo Tabaccarias tabernas (addo vinarias,ne dicam cerevißiarias & oinoſtagmatarias) exercendi titulo victum ſe & lucellum quoddam quęritate prætendant, quum ſcortis interim & lenociniis proſtituendis rem promoveant domeſticam. Vt autem curioſus lector videat, quantopere marcimonium hoc Tabacinum apud Belgas vigeat; dicimus; indubitate hoc pręſagiri poſſe ex eo, quod citra controverſiam fatendum: Illuſtriſsimos & Potentiſsimos Hollandiæ Ordines, modico, & tolerando etiam, in Tabacum impoſito tributo (quod tamen ante dies aliquot factum intelleximus) triginta florenorum millia, & ultra, ex ſolo vectigali Tabacino in publici ęrarii emolumentum à mercatoribus, qui hoc ex Indiis, adportari curant, pro lubitu cottannis poſſe colligere.

Vt redeamus unde ſumus digreſſi, diximus, ſuffitum hunc ſeroſos ac frigidos capitis humores poſſe evacuare: cui tamen adverſari videtur Hippocratis doctrina 5. Aphoriſm. 28. quæ habet. *Suffitus aromatum muliebria ciet, idemque ad alia non raro valeret, niſi capitis gravitatem adferret.* Vbi docet, Galeno in comment. ſubſcribente, totum corpus recte ſuffitum iri per uterum in omnibus frigidis ac humidis diſpoſitionibus, niſi timeremus illam quæ fit ex ſuffitu capitis gravitatem ergo quum ad materiam pituitoſam in cerebro ſtabulantem haut quaquam quæ caput gravent ac repleant, ſed potius quæ ſublevent requirantur; ſuffitus qui ex rebus caput opplentibus, ipſo docente, Galeno, conſtant, in tali cerebri diſpoſitione, aut in ulla quapiam uſurpari non debent.

Difficultas.

Part. negat. argum.

Sed pro altera parte plurimi ſunt Autores graviſſimi magna cum laude praxin exercentes, ac docentes, qui ſubfumigationes in tali aut ſimili eventu ſummopere commendant. quibus non ſolum cottidianum experi-

Pars altera.

perimentum ſed etiam validiſſima ratio ſubſcribit: quia ad incidendum abſorbendumque humorem frigidum & humidum in cerebro collectum, nulla aptiora remedia inveniri poſſunt iis, quæ cerebrum roborandi atque attenuandi & exſiccandi facultatem ſortiuntur. Atque Tabaci fumum talem facultatem poſſidere certum eſt; nam calefaciendi, incidendi, attenuandi, aperiendi, & reſerandi facultate pollet. Ergo fumus hic ore perque nares hauſtus ad frigida & humida cerebri excrementa reſiccanda tanquam perutile remedium in hos uſus eſt trahendus. **Ratio.**

Pro ſolutione argumenti oppoſiti advertendum eſt, multum intereſſe ad hujuſcemodi remedii uſum conſiderare cerebri temperamentum (ut ante diximus) & humorem qui in eo ſuperfluit; ſi namque calidum illud ſit. Tabaci fumo valde repletur & gravatur, cujus eventus cauſa ſita eſt in ipſo partis calore (nam & calor communi nomine caloris trahit) atque etiam in **Notandum.**

meatuum calidioris capitis amplitudine, ob quam aſcendentes vapores facile recipit: ſi vero cerebrum frigiditate & humiditate nimia laborans conſimilia inter ſe congenerat recrementa, hujus ſubſitu non implebitur, ſed potius refocillabitur exſiccabiturque, niſi forſan ob nimiam ſive nativam ſive naturam ſive morbo contractam debilitatem quorumvis vaporum contactum abſque gravitate & dolore ſuſtinere nequeat.

Ad argument. oppoſ. reſp. His itaque ſic prænotatis ad contrarium argumentum dicimus; Hippocratem in Aphoriſmo allegato intelligendum eſſe de iis qui cerebrum admodum calidum & humidum habent aut etiam debile, & quod facile dolore gravitateque corripitur. frigido enim humidoque cerebro frigidis humidiſque recrementis onuſto ſuffitus calidus & ſiccans (qualis hic Tabaci eſt) ſummopere confert, prȩſertim per fiſtulam modo quem diximus exceptus. A quo tamen abſtinendum ducimus eos, quorum caput ob debili-

bilitatem delicatulamque naturam non ſolum fumis, ſed moderatiſſimis etiam odoribus, percellitur, ac dolet.

Sequitur alia quæſtio; Vtrum nempe Tabaci fumus ventriculo ingeſtus (quem morem apud multos imprimis nautas noſtros, in uſu cottidiano conſpicamur) humores ſuperfluos è cerebro trahere & purgare queat. *Alia quæſtio, Vtrum fumus Tabaci ventriculo ingeſtus humores ſuperfluos è cerebro trahere queat?*

Pro parte affirmativa validiſſimę ſunt rationes; quarum prima ſumitur ex Hippocr. 7. Aphoriſm. 30. dicente. Quibuſcunque per diarrhœas ſpumoſa feruntur alvi recrementa, his ex capite effluunt talia. Vnde infertur, à capite ad ventriculum, nimirum per choanam, trahentis pharmaci facultate humores adlici poſſe. Secunda deſumitur ex Actuario, Meſuæ, aliiſque Autoribus probatiſſimis, Agaricum ad purgandos pituitoſos ſuccos in thorace & capite contentos commendantibus, quod plane non feciſſent, ſi caput & thorax per ventrem vacuari non poſſent. *Part. affirmat. arg.*

Pro negativa parte argumentum eſt, quia, ut docet Ariſtoteles 1. ſect. probl. quæſt. 42. medicamenta poſtquam ventrem adierunt, reſolutaque ſunt, ſtatim ad venas per eaſdem feruntur vias per quas cibus commeat, mox quum nihilo concoqui potuerunt, ſed victrice perſtiterunt potentia, relabuntur, & quæ ſibi ſubſiſtunt ſecum detrahunt; quæ res Purgatio vocitatur. Atqui à ventriculo ad cerebrum aut thoracem nullæ reperiuntur viæ per quas medicamentum purgans ad humorem alliciendum permeare poſſit:

Part negat. argum.

Purgatio quomodo fiat.

Ergo humor in cerebro thoraceve contentus Tabaci fumo (ut purgantis pharmaci) vacuari non poterit. quam etiam ſententiam Ariſtotelis doctiſſimus Fernelius 3. meth. cap. 7. defendere velle videtur.

Notandum igitur pro ſolutione hujus difficultatis, corpulentiorem hujus ſubfumigii ſubſtantiam ad purgandum humorem in cerebro, non egredè ventriculo, ſed ibidem remanere, aut in inteſtinis adhæreſcere, in-

cere,indeque cognatum ſibi ſuccum prolicere; quod multipliciter probari poteſt. Primò, quia medicamenta extrinſecus adplicata, nempe umbilico, & umbilicaria ideo dicta, volæ manus, plantæ pedis, atque interdum naribus admota corpus purgant; at nihilomimus ad humores purgandos pervadere nequeunt. 1.
Secundò, quia ſæpe obſervamus, medicamenta & pillulas ferme integras poſt amplam purgationem rejectas, quod ſanè non accideret, ſi ad humores familiares trahendos in totum còrpus pervaderent. 2.
Tertiò, Serapionis ratio prędictis non inepte ſubſcribit; ſi enim, inquit, medicamentum ad humorem longe diſsitum accederet, illi familiaritate jungeretur, nec eum cujus jucunda voluptate perfruitur, detraheret, aut exturbaret, quemadmodum nec magnes ferro junctus id ipſum alio trahit, ſed plane retinet ac ſervat. Fateri ergo oportet, fumificam quandam ſubſtantiam è ventriculo per venas alioſque cœcos & occultos ductus, non ſolum ad cerebrum, 3.

ſed & in omnes corporis partes ἀδήλως diffundi quoquoverſum.

Ariſtotelis opinio cõfutatur. Atqui hinc conſtat, perperam dixiſſe Ariſtotelem, purgantia in omne pervadere corpus, & noxium humorem quaſi vinctum in ventrem reducere.

Deciſio quæſt. His igitur ſic notatis difficultati reſpondemus, dicendo, purgantia ad humores familiares ſibi attrahendos in corpus non permeare, ſed in ventriculo manentia ſua virtute ac proprietate eos ad ſe trahere ex omnibus corporis partibus per vias, quæ, licet nobis ignotę, naturæ tamen cognitæ ſunt.

Alia quæſtio. Vtrum cerebrum exſiccari queat reliquis corporis partibus in mediocritate conſtitutis. Oritur heic alia quæſtio, Vtrum nimirum nimietas uſus Tabaci per fiſtulam hauſti cerebrum exſiccare queat reliquis corporis partibus in eucraſia conſtitutis?

Part. negat. arg. Pro negativa parte argumentum eſt, quia humoris multitudo aut paucitas totius corporis ſequitur temperamentum à primordiis generationis contractum. ergo quum temperies totius animantis ſit, non autem unicę partis, humor pla-

plane in cerebro neque in ulla alia corporis parte poteſt exſiccari, quin in toto corpore etiam exſiccetur.

Quod autem temperamentum toti corpori ſit tribuendum, non autem uni peculiari membro, probatur ex Hippocrate 1. & 3. Epidemiorum libris, ex oculorum glaucedine, aſpera voce, nigriſque capillis, totius frigidum aut calidum temperamentum colligente, quaſi uno pars calida & frigida eſſe non poſſit, quin reliquum etiam corpus totum ad proportionem calidum aut frigidum reperiatur.

Pars altera.

Sed pro altera parte eſt Galenus ipſe 2. de Temper. cap. ultim. ubi pluribus probat argumentis non eſſe neceſſarium ut ſingulę corporis partes totius ſequantur temperiem. Quamvis enim in corpore temperato atque optime conſtituto æqualis temperatura per totum reperiri valeat, in aliis tamen quæ ab hac exquiſita temperie juſtitialique diſpenſatione deſciſcunt: id

id in totum verum eſſe non poteſt immo ſtat eſſe hominem pectoris ampliſsimi & hirſutiſsimi, ideoque Leonis inſtar corde calidum & audacem, non tamen proinde reliquo corpore calentem. Sic videmus cottidie (ut reliqua exempla prætereamus) homines plures jecore calido, cerebro vero frigido præditos, & è converſo; ut mirari non liceat, ſi idem homo qui reliquas corporis venas turgentes obtinet, eas tamen que in capite & cerebro ſunt exſiccatas habere aliquomodo. Hoc enim fieri poſſe addit Galenus, ut intemperamenti exceſſus in uno membro, exceſſus oppoſiti in reliquis cauſa ſit & imbecillitas, aut unius robur aliorum firmitate aut imbecillitate compenſetur.

Ad op-poſ. ar-gum. e-ſponſ.

Quando igitur Hippocrates (ut oppoſito argumento ſatisfaciamus) ex oculorum colore aut vocis gracilitate totius colligit temperiem, recipi poteſt, quaſi ea in corporis totius æquali temperatura exploraverit, in qua unius partis indicia in reliquis locum habent. Vel intelligi

gi etiam illa poteſt doctrina quando alia in toto corpore ſigna ad idem oſtendendum concurrunt. Si enim, verbi gratia, adſunt indicia caloris in toto, atque eis jungitur vocis magnitudo cum pectoris amplitudine, evidens ex his ſignis calor totius corporis oſtenditur. Quod ſimiliter de cerebri aliarumque partium complexione cum reliquo corporis temperamento comparanda debet intelligi.

Qui longis, imo annuis, uſibus hunc per os & nares ſuffitum adſueverunt, dictum volumus hanc ſuffumigationem ipſis minus nocere; *Conſuetudo enim eſt acquiſititia quædam natura*, teſte Galeno 2. de motu muſc. & 2. de temperam. vel eſt adſcitius quidam habitus ex crebris unius cujuſpiam rei actionibus longo uſu comparatus, qui habitus conſueto uſu naturæ ingenitus factus eſt familiaris: unde illud divini Hippocratis 2. Aphoriſm. 50. *Quarum rerum inveteravit conſuetudo quamvis deteriores ſint illæ, minus tamen inſuetis malè afficiunt. eſt ergo adſue-*

Cõſuetudinis definitio. 1. 2.

to-

torum uſus ſuſcipiendus. Veriſſimum hoc axioma & extra omnem contradicentiæ aleam; in omnibus enim conſuetis, ut conſueta, inſuetis minus noxia: ob conſuetudinem enim, etiam ea quæ deteriora ſunt, longo uſu naturæ familiaria redduntur, ac proinde minime noxia; quod namque naturæ familiare eſt, innoxium eſſe ſolet. Tantum verò conſuetudo valet, ut ab illa tum in ſervanda valetudine tum in curandis morbis magnam ſit ſumere indicationem, nec multo quam à natura inferiorem, ut Hippocrates & Galenus multis in locis inſinuarunt. etenim, cum inſuetis ſemper natura gaudeat, (ut octavo methodi adfirmat Galenus) conſtat, id cui ſe quiſpiam adſueverit perpetuo eſſe ſervandum: à conſuetudine enim perinde atque à natura & ætate ſimilium indicatio ſumitur. Quum itaque ſervandam ſemper conſuetudinem Hippocrates & Galenus adfirmarint, quanti ſit periculi à conſueto, præſertim longa annorum ſerie confirmato (quale hic eſt ex Taba-

co per os nareſve ſuffumigium) deſciſcere, illudque in contrarium mutare præſertim ſi repetente aut immodice id fiat, perſpectum hinc omnibus liquidò arbitramur: unde etiam Celſus lib. 1 c. 3. *Periclitatur & qui ſemel & qui bis die cibum incontinenter contra conſuetudinem aſſumit* item: *neque ex nimio labore ſubitum otium, neque ex nimio otio ſubitus labor ſine gravi noxa eſt.* Quum igitur hanc ex Tabaco ſuffumigationem intermittere quis meditatur, non temere nec ſubito mutanda conſuetudo, ut quæ naturæ fere vim æquet. Proinde hoc fumo adſueti facilè eum ferunt; contra graviter qui pręter conſuetudinem enim hauriunt. Hæc efficit, ut ſalubria non ſolum nobis uſui ſint, ſed quæ alioqui (niſi adſueta eſſent) eſſent deterrima futura, ſalubria evadant. Tantę potentiæ atque virium hanc deniqueſcimus eſſe, ut non ſolum adſumptorum malignitatem ipſa ſuperet; ſed (quod magis miremur) ipſam venenorum perniciem vincat, ut quæ venenoſitate ſua ſpoliet. ſic

de

de puella napello nutrita legimus, quæ paulatim adſueta eo uſa eſt pro alimento. Galenus 3. ſimpl. cap. 18. anus cujuſdam Athenienſis meminit, quæ ab exigua cicutę portione auſpicata ſenſim progrediendo effecit, ut ea innoxie in magna copia veſceretur. Legimus de puella quadam in Colonia Agrippina quæ in trimatu parietibus arreperet araneas venatura quas voraret; eoque cibi genere oblectata inſigniter aleretur. & Methridates Ponti rex quotidie ſumens venenum conſuetudine ſibi tam familiare reddidit, ut quum ſibi mortem inferre vellet, ſumpto viro, ne in manus Pompei veniret, exitiale toxicum innoxie ſumpſerit.

Avicenna 6 4. tr.i.c.2.

Cælius lib 11 cap. 13.

Plinius. lib. 25. c 2

Profecit poto Mithridates ſæpe veneno,
Toxica ne poſſent ſæva nocere ſibi.

Martialis lib 5. 117.

Sleidanus lib. 9. Autor eſt, Papam Clementem VII. diuturno ſtomachi vitio ſublatum, quum victus rationem ſuaſore Medico Curtio mutaſſet, jam ſenex. Sed quid multa in re quæ cottidianis confirmatur exem-

emplis? videmus eos qui pharmacis purgantibus ſæpius utuntur majori ac vehementiori medicamenti ſtimulo indigere quum à mitioribus, quibus antea irritabantur, minimam deinde commotionem perſentiant; experimentoque confeſto comperimus, frequenti clyſteriorum uſum alvum ſui immemorem quaſi ſtupeſcere, nec aliis cedere prę-ſidiis, ut Albano duci evenit, cui ſine enemate non reſpondebat alvus, nam ſui quaſi oblita natura totum ſe medicinę familiari concrederat. Plura de aſſuetudinis robore qui volet, legat quæ de Thraſia & Eudemo Chio memoriæ reliquit Theophraſtus libro nono de hiſtoria plantarum capite decimo octavo.

Heurn. in meth. ad prax. lib 3. c 19.

F I N I S.

THRENODIA NICOTIANAE.

ILLA Ego, Francorum regalibus inſita ſeptis,
Reginæ dicta Herba diu, vergentibus horis
Autumni flos notus, odore frondis honore
Adliciens animos, foliorum larga meorum,
Illorum ſucco ſævos medicata dolores
Vulneris, & varios, tantum non integra, morbos,
Heu miſera, heu, trador crudis innoxia flammis,
Atque hoſtes oblecto meos! proh fata! quid hoc eſt,
Quod non morte mea morior; nec mî mea mater
Tellus hoſce oculos claudit; ſed flamma perurens
Me totam abſumit! Solo nunc nota Tabaci
Nomine; Reginæ nomen, nomenque NicotI
Aut Sanę & Sanctæ (jam ſacra & debita flammis)
Amiſi, miſera, heu, tantum quæ ſervor, ut urar!
Ergo igitur, quoniam ingratus mea dona maligne
Spernis, homo, nunc jure bono tua gaudia damnans,

Poſt-

Poſtquam uris quod amas, & amate in funere plantæ
Exultas, cinerum adſiduus te addico favillis,
Quamdiu terrarum dabitur Soliſque potiri.
Ortus enim eſt aliquis Noſtris ex oſsibus Vltor
Petuni Genius, *qui quamdiu poſsidet arcem*
Humanæ mentis, tamdiu rationis egena,
Seria ſeponens nil magni cogitat unquam;
Sed Noſtris adfixa rogis, fuligine tætra
Aera conſpurcans exhalas opaca mephitum:
Quæ non de Noſtro producta cadavere tantum,
Sed de neſcio queis fucis & fraude recenti,
Efficit, ut proprii pereat Mihi gratia odoris;
Gratia ſed maneat modo ſubciſiva, carere,
Qua nequeunt, quicunq; favum fuliginis hujus
Guſtarunt; nam ſic cum ſanis faſcinat agros,
Vt morbo gaudere ſuo videantur; & optent
Vſque frui fumo, prætextu ſive catharri
Sive alio adfectu; quum mens non ſana laboret,
Et Mihi det pœnas; fumus gloria prima,
Et deſiderium; ſed mi lacrumabile funus.
Hic Te præ reliquis VVingandecauva *miniſtris,*
Teque Tabaſco *reas facio: tum quiſquis in Orbe*
Occiduo ſuper es qui Noſtram ſubvehis herbam,
Vt paſcas fumo fatuos: Te devovet idem
Iſte Meus Genius, *Tibi ne ſuper ulla quietis*
Ho-

Hora ſiet; ſed Francus, Iber, Britto, *atque* Batavus,
Dum lucroſat Tibi fingunt commercia; tandem
Servili tua colla jugo ſubmittere quærant:
Et merito: nam vos fumoſæ tegmine mercis
Sic dementaſtis populos, ut Martia corda
Nunc fumos ſolum ſpirent: tum munere veſtro
Omnis in hoc ſæcli noſtri conſiſtit honeſtas;
Flant cineres, ut multa ſpuant, fumoſaque ructent.

Vos Aſiæ, Europę, genteſque Libyſtidos oræ,
Crudelitate levi quia ſacræ illuditis herbæ,
Et nidore meo gaudetis; ſolvite pœnas
Has Mihi, quod nunquam ceſſabunt triſtia bella,
Et quod nullus amor populos nec fœdera jungent:
Sed Vos tamdudum ſequar atris ignibus abſens,
Quamdudum inter Vos plus Noſtri pulveris hauſtus
Et cineris, Herbæ quam ſuccus, honoris habebit.
Barbaries terris ſuccedet, priſtina virtus
Exilio ſe ſponte ſuo mulctabit amaro:
Nec Vos ante ſuo dignabitur Illa reviſu
Quam Bona Mens, *Noſtros tandem miſerata labores,*

Hu-

Humano generi gratiſsima Diva *redibit.*
Tunc Mea ſtirps cultu ſecure creſcet in hortis,
Et me non ignis ſed Fati finiet hora:
Tunc hominis, demum mucos cinereſque peroſi,
Non ſentina magis, putriſque cloaca, Cerebrum,
Nec fumi, velut ante fuit, domus atque caminus,
Sed Rationis *erit ſedes: in ſeque reverſus*
Ceu poſtliminio tractabit ſeria Mundus.

Erudito Viro

D. IOANNI NEANDRO
Germano, Philoſopho atque Medico non è multis, ingenuam TABACI virtutemque uſumque doctè ediſſerenti & enucleanti.

QVis novus hic Batavis exſurgens ſedibus hoſpes,
Quis vir odoriferis Batavum ſuffitibus orbem
Imbuit, immenſum incenſurus odoribus orbem?
Tune NEANDER is es? qui nunc toto orbe mephitim
Voluere odoriferam, Cælumque involuere fumas?
Europæ populis, ipſiſque ſtupentibus Indis;
Qui ſibi jure volunt Stirpis plantaria ſacra
Deberi? facinus pulchrum! me judice, Plantæ
Gangeticæ indigenas Indos, omneſque docere
Terrarum indigenas virtutem uſumque, potentis
Stirpis & aureolas dotes in luminis oras
Ferre! opus invidiæ expoſitum! non Inda, nec ipſa
Serica gens potuit! Septem ſubjecta trioni
Gens nunquam auſa nefas: quæ inſanùm Stirpis odoro
Halitui indulget, quæ gens quàm diu halitus erret

Ore,

Ore, hunc nare legit. Tibi Scriptori Herba merenti
Sancta datur, fruſtrà Nemanſenſi illa parenti:
Nec Regina tuo de nomine poſtera dicent
Secula, & incaſſùm peregrinis vocibus; illa,
Voce nova luſtris labentibus illa NEANDRI
Herba per omnigenas mundi vulgabitur oras.
Et meritò, gens Inda quidem Sacra ſemina terris
Seraque committunt, rigat & gens Mexica, verum
Germano incrementa trahit cultore NEANDRO;
Ingenua, & nova, docta, orbique ignota priori.
Vnde honor & laudes & læto gloria vultu
Rara NEANDRE tuos ultra Garamantes & Indos
Te vectura, novum faſſuros Stirpis alumnum,
Cultoremque, patremque tuum; cui plurima tellus
Laurea ſerta parat, cui gens perplurima Plantæ
Haud timet indulgere, Herbæ virtute retectâ
Germanâ, virtute tua: quâ haud ſanior Herba
Heſperiis jam nota, Eoæque agnita genti.
Macte iſtac virtute, cui gens Indica Plantæ
Fumivomæ faſces ultrò cum gente Batava

G *Iam*

Iam deferre ardet, cui gens prædoctior orbis
Accinit; en meritos jam nunc gratantur honores
Africa gens, Aſiæque ingens, Europaque, & omnis
Delicias cenſura tuas tellure marique
Abs te docta. Sed heus! ſuffitu plurium ocellos
Præſtrinxiſſe putas? ſtomachum & moviſſe? triumpha!
Hoc virtutis opus! ſolet à virtute dolere
Invidiæ vis victa! iſtâc tu macte triumpha!

honoris ergo ſcripſi

H. DELMANHORSTIVS M.

F I N I S.

EPISTOLÆ
ET
IUDICIA
Clariſſimorum aliquot Medicorum.

DE

TABACO.

VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno cIↃ IↃ c XLIV,

Clariſſimo Doctiſſimoque Viro

D. IOHANNI NEANDRO, Philoſopho & Medico S.

Literas tuas, clariſſime Domine Neander, accepi, è quibus intellexi, te Tabacologiam tuam jam ferè abſolviſſe, & jam ſolummodo meum judicium de quibusdam quæ nuper præſens mihi dixeras, expectare: conabor itaque pro viribus breviter de iis meam opinionem indicare. Tres hujus herbæ ſpecies in horto meo habeo; Prima eſt, quam D. Car. Cluſius Petum Latifolium appellat: Altera, quam Idem Petum anguſtifolium nominat: Tertia, quam ferè omnes rei Herbariæ ſcriptores ſub nomine Hyoſcyami Lutei deſcripſerunt. Habui præterea ante quatuor, vel quinque annos prioris ſpeciei alterum genus; cujus folia æque longa ſed dimidio anguſtiora erant, folia ſuis proceſſibus caules etiam amplectebantur, ſed periit illa planta hyeme antequam ſemen matureſceret. Secundæ verò ſpeciei alterum genus memini Scholiis in cap. 14. Nic. Monard.

me vidiſſe ante triginta annos Lugduni Batavorum in horto doctiſsimi & humaniſsimi viri Ioh. ab Hogelanden, cujus effigiem exhibet M. Lobelius nomine Tabaci minimi. Omnes has ſpecies exiſtimo nobis primum ex Americâ delatas, nec ante illarum regionum detectionem hiſce regionibus cognitas, niſi fortaſſe tertia ſpecies cognita fuerit. Tabaci nomen ab Hiſpanis huic herbæ inditum eſt, nam Americanis Picielt, *Braſilianis* Petum, *Incolis Hiſpaniolæ Inſulæ* Perebecenuc *vocatur. Sed deinde aliqui Europæi viri nobiles, herbæ hujus inſignes vires experti, veterum Regum, & Reginarum exemplo, à nomine ſuo hanc herbam denominarunt, ut ſic nomen eorum cum herbâ quotannis renaſcendo immortale redderetur. Ad Gallos primum detulit Ioan. Nicotius Regius aliquãdo in Luſitaniâ Orator, qui eã à ſuo nomine* Nicotianã *appellavit, & quia Reginæ dederat etiã à nonnullis* Herba Reginæ *vocata eſt. Italis, ut teſtatur Andr. Cæſalpinus,* Tornabona *nominatur, quod Nicolai Tornabonii Antiſtitis, & ad Regem Galliæ Legati, operâ trãſmiſſa ſit. Anglis*

Obſerv. pag. 316.

Lib. 5. de plantis c. 43.

Circa annum M.D. LXXXV.

glis quis primum ejus uſum monſtrave-rit ignoro: ſuſpicor tamen ad eos detuliſ-ſe Franciſcũ Draeck ſecundũ orbis ter-rarum circumnavigatorem. Apud no-ſtrates herba diu cognita fuit, modũ ta-men hauriendi fumu per infudibula vel contorta folia, ut Petrus Pena deſcri-bit, nunquam videram ante annum circiter 1590. *cum Lugduni Batavo-rum Medicinæ operam darem, tum pri-mùm animadverti ſtudioſos Anglos, & Gallos fumum ſugentes, quos cum imitari vellem, ut ejus herbæ vires ex-perirem, excitavit mihi magnam com-motionem alvi, & ventriculi, tantam-que temulentiam, ſive vertiginem, ut proximum fulcrum arripere coactus fu-erim: non diu tamen duravit. De for-mâ & viribus Tabaci nihil ſcribam, quia autores jam citati, tum neoterici botanici ferè omnes ſatis hanc herbam ejuſque admirabiles virtutes deſcripſe-runt: appellent* Panaceam, Sanaſan-ctam, & Herbam ſanctam. *Paulus Renealmus* βλεννοχοῖς *nomen, ab effe-ctu, indidit.*

Adver. p.252.

Specimine Hiſtor. Plantarum p. 38.

Vt tamen breviter tuæ quæſt ſatiſface-re poſſim, dico me exiſtimare hãc herbã

calidam & ſiccam eſſe, & inter valide purgantia referendam, nullamque venenatam qualitatem habere: cautè tamen, nec niſi in robuſtis corporibus ejus ſucco, aut infuſo ad purgationes moliendas utendum: Idemque judico de pulvere naribus indendo, & de fumo ore per tubulos fictiles hauriendo: exiſtimo enim iis poſſe ſuppleri vices errhinorum, maſticatoriorum, & apophlegmatiſmorum: quibus medici ſæpè, & magno cum ſucceſſu olim utebantur, hodieque non rarò utuntur. Has tamen facultates, & pituitæ eductionem non ad Calidam, & ſiccam temperiem, ſed ad occultam proprietatem referendas cenſeo. Nec videtur mihi veriſimile fumum Tabaci ad ipſam Cerebri ſubſtantiam, multo minus ad ejus Cavernas, ſeu ventriculos poſſe pervenire, ſed exiſtimo virtute medicamenti pituitam è cerebro per pelvim & glandulam pituitariam attrahi, quemadmodum ferrum à magnete trahitur. Si de occulta medicamentorum facultate plura deſideras, conſule incomparabilem Fernelium & Ioh. Langium, aliosque medicos. Multa adhuc in rerum natu-

De abd. rer. cauſ. lib. 2. c. 2 & 17

Epiſt. Med 18. lib. 2.

natura abdita latent, quorum cauſas perſpicaciſsimi Philoſophi, & medici nullâ ratione aſſequi queunt. Unicum ejus rei exemplum tibi propono, cujus cauſam ex te quæro, & an apud aliquem idoneum autorem eâ de re quicquam legeris. Indidi aliquando oculo ægri collyrium quod inter cætera aloës habebat: ille paulo poſt dicebat, jam mutatum eſt medicamentum, & aloë additum: ſaporem enim ejus percipio; ego juſsi ut guttam oculo meo inſtillaret, & paulo poſt ſaporem aloës in palato percepi. Deinde ut certior eſſem, confeci Collyrium ex Aloës dr. ß. & aquæ roſaceæ dr. II. tepidè miſtis ut aloë diſſolveretur: Iuſsi guttam inſtillari oculo meo, & intra horæ ſpacium tam perfectè ejus ſaporem percepi, ac ſi linguæ inſtillaſsem. Cœpi tunc primum attentius conſiderare ſententiam Galeni, qui dicit eſſe foramina in oculorum anglis circa naſum, per quæ medicamenta ocularia plerumque à multis exſpuuntur, aut emunguntur: quem eo nomine reprehendit Realdus Columbus; qui dicit, ſibi id hactenus experiri minimé licuiſſe. Ego qui non ſolùm à di-

Lib. 10. de uſu part. c. 11.

Lib. 1. de ſecundo oſſe maxillæ ſup.

verſis ægris id intellexi, ſed etiam in meipſo expertus ſum, ſentio cum Galeno, medicamentorum ſapores poſſe penetrare ab oculis ad palatum: cum tamen nullum manifeſtum meatum in ſectionibus tam privatis quam publicis invenire potuerim, cum Columbo dicerem, talem meatum non inveniri: ſed exiſtimarem potius vires & ſapores medicamentorum occultâ aliquâ vi oculorum membranas & glandulas lachrymales penetrare.

Sed ut ad Tabacum redeam: ſunt qui herbam hanc, & præcipue ejus fumum exiſtimant eſſe Alexipharmacum ſive antidotum contra luem veneream: meâ opinione longè à ſcopo aberrant: nullum enim meliorem præcautionis modum à lue illa inveniri poſſe exiſtimo, quàm vitare Venerem & ejus pediſſequas, nec adire Lupanaria, & Crypta, ubi ejus ſacra celebrantur. Illis verò qui dono Caſtitatis deſtituuntur conſulerem uti remedio, quod Apoſtolus Paulus in medium conſulit, cujus remedii inſtitutorem eſſe Deum Omnipotentem generis humani creatorem, ſatis declarat Moſes. Sed iis qui humana imbecillitate

Epiſt. 1. ad Corynth. cap 7 v. 9. lib: Gen c. 2 v 20.

te lapſi hanc luem contraxerunt, potius Guajaci quam Tabaci uſum recommendarem. Sufficient hæc de Tabaci laudibus, ſupereſt ut calamum vertam in ejus vituperatores: hoc tamen obteſtor, me nolle patrocinari iis, qui hac herba, aut ejus fumo abutuntur, quique ſine ulla neceſſitate, omni fere tempore, & hora hauriunt: hos comparare poſſemus belluonibus qui ſe putant ad fruges conſumendum natos, quique quo plus bibunt & edunt, eo magis putant ſe ſitire & eſurire, averſanturque ſobrietatem, æque ac illi qui pica & malacia laborant, potiones medicas quæ ejus morbum curare poſſent. Qui hanc herbam vituperant dicunt, ideo damnandam quod apud Barbaros proveniat, & ab Hiſpanorum mancipiis primum inventa & uſurpata ſit: tum quod ejus fumus ingratum odorem, & ſaporem relinquat, utentes temulentos reddat, & Cerebrum corrumpat: Contra hos conabor exemplis demonſtrare, non ſolum medicos iſtiuſmodi rebus quæ apud Barbaros proveniunt, aut etiam amaris, ingrati ſaporis, fœtidis & fumo frequenter uti: ſed etiã multos homines exotica

medicamenta cibis quotidie pro condimentis immiſcere. An illi qui ideo damnandum exiſtimant quia apud Barbaros proveniat, non conſiderant etiam ſaccarum, Zinziber, Piper, Cinnamomum, nuces myriſticas & innumera alia aromata apud eaſdem gentes provenire? quorum tamen tantus ubique eſt uſus, imo ſæpiſſime abuſus, ut cibus, vel potus vix ſuavis judicetur, cui nihil iſtorum admixtum ſit: Vt interim taceam de Rhabarbaro tam utili medicamento, quod non ſolum nomen à Barbaria traxit, ſed cujus planta nullibi in Chriſtiano orbe provenit; quamvis nonnulli Lapathum rotundifolium, vel alias plantas perperam eo nomine appellant. Vtimur ſimiliter in medicamentis Laſerpitio, ſive aſa fœtida quod apud Barbaros etiam provenit tantoque fœtore nares ferit, ut inde à Germanis Teufels Dreck, *id eſt Stercus dæmonum appelletur: nihilominus tamen per totam fere Indiam non ſolũ pro medicamento, ſed etiam pro optimo condimento cibis immiſcetur, proque Deorum cibo habetur cui teterrimus hic ſuccus admixtus eſt: cujus le-*

pi-

pidam hiſtoriam refert Garcias ab Horto. Hinc videre potes verum eſſe hoc adagium: Quot homines tot ſententiæ: nos pro medicamento utimur, Plinius interdum noxiam putat, Indi pro Ambroſia, Luſitani pro cacadæmonum Cibo, Germani pro ejuſdem Oleto habent. Si Diogenes celebris ille Cynicus Philoſophus (& quia Græcus illorum judicio minime Barbarus) reviviſceret, ſannis nos exciperet, diceretque nec nobis ſaccharo, Zinzibere, &c. nec Indis aſſa fœtida, pro condimentis opus eſſe, ſufficere, ſuo exemplo, lupinos pro cibo, & aquam, vini loco, poſſe ſitim ſedare, denique dolium ſuum omnibus ædificiis præferret. Hujus ſententiam approbaret Lucianus qui Timocli Philoſopho dicit: Noveris Te hæc omnia, genus, libertatem, progenitores ante limen relinquere, quum in hujuſmodi ſervitutem temet ipſum adducens in ædes ingrederis. Siquidem libertas tibi comes ire recuſarit, &c. & paulo poſt. Uſque adeone te lupini, aut holerum agreſtium tenuit penuria? uſque adeo tibi defuerunt fontes frigida manantes aqua, ut per deſperationem

Arom. ſimplic. Hiſtor. cap. 3.

Lib. 22. cap. 23.

Dialog. de Mercede cōduct.

ad iſta devenires? &c. Sed quid his immoror cum Græci ipſi fateantur, ſeſe omnes artium ingenuarum diſciplinas à Barbaris accepiſſe, & medicinam ab Ægyptiis (quos illi etiam Barbaros appellant) didiciſſe: qui etiam fatentur non pauca ab animalibus iis monſtrata fuiſſe: ut venæ ſectionem ab Hippopotamo bellua Nili, & clyſmatũ uſũ ab Ibide ave, præterea multas herbarum vires ab animalibus inventas.

Ioh. Lãgius lib. 2. Epiſtol. medic. Epiſt. 2.

Sunt qui præſtantiſsimam hanc herbam odio proſequuntur, & qui fumum calumniantur, cum tamen medici ſæpiſſime non ſolum rerum odoratarum fumo, ſed etiam fœtidarum nidore magno cum ſucceſſu ad ſymptomata mitiganda, & morbos curandos utantur: Dioſcorides enim ſcribit, Tuſſilaginis folia ſicca incenſa, ſiccas tuſſes, & in difficultate ſpiritus, non niſi recta cervice ſpirantes ſanare, in quem uſum hiantes fumum ore excipiunt, & tranſglutiunt. Et Plinius: de Tuſſilagine: hujus aridæ cum radice fumus per harundinem hauſtus, & devoratus, veterem ſanare dicitur tuſsim. Nihil itaque novi eſt, ad depellendos morbos fumum naribus exci-

Lib. 3. c. 17.

excipere aut ore haurire: ſed cum Latini per arundinem, Græci, ut quidam Dioſcoridis interpretes volunt, per infundibulum, Americani per convoluta folia, fumos haurire conſueti fuerint; laùdanda profectò eſt Anglorum ſolertia, qui fictiles tubulos (ſi modo illorum hoc inventum eſt, & non Barbarorum) ad ſumum hauriendum aptiſſimos invenerunt. Aliqui omnino damnandam hanc herbam exiſtimant, quia ejus fumus temulentiam excitat: ſed hallucinantur meo judicio: cum is moderate ſumptus, præcipue iis qui aſſueti ſunt, nullam temulentiam faciat, tum etiam ideo, quod lævior hæc ſit, & citius diſcutiatur quam illa quæ à vino contrahitur. Lib. 26. cap. 6.

Rigidiſsimi iſtiuſmodi cenſores deberent potius (exemplum Mahumetis ſecuti) omnem vini uſum hominibus interdicere: quia multæ cædes, ſcortationes, & adulteria ab ebris committuntur. Multo profecto mitius cum Judæis egit Moſes illorum Legiſlator; qui quamvis ipſe ſcripſerat Noë primum vitis plantatorem, cum de vino illius bibiſſet, parum verecunde, Gen. 9. cap 20. verſ.

vel

Geneſ. cap. 19. verſ. 30 — *vel nudum dormiſſe, & Lot cum vinum bibiſſet, inebriatum cum duabus filiabus inceſtum commiſiſſe: tamen vinum aut potum inebriantem ſolummodo interdicit ſacerdotibus quum ingreſſuri eſſent tentorium conventus, &* Levit cap. 10. verſ. 9. Numer. cap. 6. v 2 — *Nazaræis. Et quamvis ſacra ſcriptura multis in locis ebrietatem abominetur: nihilominus tamen vinum laudat, dicitque quod lætificat Deum & homines.* Iudic. cap. 9 v. 13 — *Tanquam vita eſt vinum hominibus, ſi moderate illud ſumatur. Quænam vita eſt homini qui deſtituitur vino? creatum enim eſt ad lætitiam hominibus. Exultationem cordis, lætiamque animi efficit vinum potum tempeſtive quod ſatis eſt.* Eccleſ cap 31. verſ. 30. — *Plurima præterea exempla è Medicis, Philoſophis, & Poetis adferre poſſem ad demonſtrandum illos vini uſum (propter paucorum abuſum) in totum non condemnaſſe. Sed ipſa experientia ſatis docet, nullam eſſe regionem cui natura vinum denegavit, cujus incolæ non aliunde vinum accerſant, aut ſaltem ipſimet aliquod ſuccedaneum è frumento, aut aliis herbis, vel ſeminibus conficiant. Turcæ, & Arabum atque Indorum maxi-*

Alex. ab Alex. lib 3. c. 11. dierum Genial.

ma pars qui Mahumetis dogmata ſequuntur, Opio vini loco utuntur, non ſolum ad exhilarandum, laſsitudinem ex laboribus animique faſtidia tollendum, ſed etiam ad inebriandum: adeoque ſeſe Opio aſſuefaciunt, ut ſine vitæ periculo deſueſcere nequeant: cujus rei memorabilia exempla habes apud Chriſtophorum à Coſta & Garciam ab Horto. Quid itaque admirandum eſt quod nonnulli Tabaci fumum tam liberaliter ſumant, habeantque pro præclaro omnis luctus, ac mœroru antidoto in ſuis periculoſiſsimis itineribus, quemadmodum Menelaus, & Helena vinum Nepenches quod Ægyptiorum Regina, ipſos conficere docuerat cum tempeſtatibus eo dejecti eſſent: cum illi Opium nulla coloris elegantia, odoris ſuavitate, aut ſaporis gratitudine recommendabile medicamentum, quod omnes Medici uno ore, non ſolum inter narcotica ſive ſtupefacientia, ſed etiam inter venenata medicamenta recenſent: cujuſque vix pauca grana eaque aliis medicamentis correcta, & niſi ſumma neceſsitate urgente exhibere audent, à viginti ad quinquaginta gra-

Hiſt. Arom. c. 2. Simpl. Hiſt. cap 4.

grana, & ut ille refert, de quodam Coraſone, ad Dragmas decem quotidie ſumant.

Ad poſtremam tuam queſtionem quod attinet; ſcilicet an D. Pauvvius invenerit nigram cruſtam (è fumo Tabaci contractam) in cerebro cadaveris à ſe diſſecti, uti Tu Te à D. D. Raphelengio intellexiſſe dicis, ego plane ignoro: cum hoc affirmare poſſim, me jam hic Delphis apud Batavos diverſa cadavera publice in theatro ſecuiſſe, poſteaquam hic uſus (vel potius abuſus) Tabaciuſque adeo invaluit; inter quos (memorabile eſt) fur ille vecticularius cujus ſectioni Tu etiam ante triennium interfuiſti; quique inter fumiſugas celeberrimus fuerat; qui etiam poſt acceptam mortis ſententiam, ipſaque mortis hora, à carnifice & lictoribus pro ſummo, uti æſtimabat, beneficio Tabaci fiſtulam impetraverat: in illis tamen me omnes cerebri partes, proceſſus, ductus & ventriculos diligenter examinaſſe, & nihil tale inveniſſe. Hæc ſunt, clariſſime D. Neander, quæ tibi ſi non qua optarem brevitate, ſaltem obiter ſcribenda duxi. Tu

ſi quid

ſi quid habes de Tabaci viribus, propria experientia & uſu comprobatum, rogo ne ſupprimas, ſed in artis utilitatem promas: nec te moveat Plinii autoritas, qui omnia exotica & compoſita medicamenta damnat: multoque minus Catonis & veterum Romanorum rigiditas, qui omnes Medicos & Philoſophos Vrbe pellebant, deterreat: ars enim non habet inimicos niſi ignorantes. Propter morbos Medicina inventa eſt, ægrotorũ miſeria, & dolores ſæpe intolerabiles, faciunt, ut medicorum opem implorent: at penuria blandium, & ſecure purgantium medicamentorum, noſtræ patriæ, cogit nos exoticis uti: ſed cur nõ utemur ſi modo id faciamus tempeſtive & caute, in uſum ægrotorum: idque cum gratiarum actione: conſiderantes Deum tam illa, quam hæc in uſum hominum creaſſe, illumque voluiſſe, ut non omnia ferret omnis tellus, ut ita unus alterius ope indigens, mutuus amor per commertia coleretur; fœliciſſimumque illum æſtimo, qui his omnibus Dei donis, tam ad nutritionem corporis, quam ad ſanitatis conſervationem, & morborum curationem creatis, tem-

tempeſtive & temperate uti novit: faxit Deus ut nos inter illos numerari mereamur. Vale, & ſaluta meo nomine hoſpitem tuum Chriſtianum Porretum. Scripſi Delphis apud Batavos menſe Octobri anno 1621.

Tibi addictiſſimus

GVILHELMVS DE MERA,
Medicus apud Delphenſes ordinarius.

Clariſs. Doctiſs. Viro

D. IOHANNI NEANDRO, Bremenſi, GVIL. vander MEERHagienſis S. P. D.

RESponſum tuum ad poſtremas meas literas, quibus Te ad inſpectionem Anatomicæ noſtræ ſectionis invitabam, ut in ſubjecto Philocapni iſtius furis vecticularii, quod tunc præ manibus habebam, præ-

præſens propriis oculis inſpiceres, quid judicandum ſit de illa quæſtione; an in Cerebro cadaverum fumiſugorum aliquæ fuligines, aut cruſta nigra, inveniantur, die 12. menſis Decembris anni 1621. accepi. Scribis Te propter alias occupationes non poſſe adeſſe, & petis ut Te de eventu certiorem faciam. Additis etiam te intellexiſſe D. Pauvvium P. M. aliquando ſubjectum ad anatomen adhibuiſſe, cujus olfactus plane ac omnino erat deperditus, idque quoniam ne veſtigia quidem mammillarium apparebant proceſſuum quod ipſum præ immodico Tabaci hauſtu in dicto corpore accidiſſe non inanibus colligebatur conjecturis. Ego ut ingenue dicam quod ſentio: Non exiſtimo vitia, ſive naturæ errores, quæ medici inter morbos conformationis numerant, ſive ſint in defectu, ſive in exceſſu, aut etiam in ſitu partium, debere referri ad uſum Tabaci, aut aliorum medicamentorum. Si enim in illo ſubjecto deperditus erat olfactus, quid mirum? cum proceſſus mam-

Lib. XV. de iis quæ raro in Anatome contingunt.

mammillares olfactus inſtrumenta deeſſent. Scribit Realdus Columbus, ſe inſpexiſſe, & diſſecâſſe Lazarum Vitrivorum, qui dum viveret nullo prorſus guſtu præditus erat, devorabatque inſipida, amara, dulcia, acria, ſalſa, pinguia, vitrum, ſaxa, lutum, carbones, &c. invenitque quartam conjugationem nervorum, quæ guſtus gratia in aliis hominibus producta eſt, in eo neque ad palatum, neque ad linguam, reptare, ſed ad occipitium. Diſſecui ego publice anno 1614. menſe decembri Piratam natione Britannum in cujus inteſtino tenui, Ileon appellato, inveni appendicem, ſive proceſſum ſex tranſverſos pollices longum, qui latitudine ſive capacitate ipſum inteſtinum ſuperabat, diſtans à fine Iejuni, ſive ilei principio, quatuor pedum longitudine, qualem antea nunquam videram: præterea ſutura ſagittalis in cranio non apparebat, ſed in utroque latere in oſſibus ſyncipitis foramen aderat, per quæ proceſſus duræ meningis prodeuntes ipſam meningem ſuſtinebant

bant

bant quemadmodum in aliis per ſuturas facere ſolent. Deinde menſe Martio 1615. iterum publice ſecui mulierem ferme ſexagenariam propter adulterium inceſtuoſum ſtrangulatam, in qua inveni, venis portæ ſphleneticis juxta ſplenem duas glandulas adnatas, unam nucis juglandis magnitudine, alteram paulò minorem ejuſdem ſubſtantiæ & coloris cum liene: tum quod magis admirandum, in interiori parte dextra duræ meningis, verſus proceſſum falciformen, (qui dextram partē cerebri à ſiniſtra dirimit) adnata erant ſex oſſicula lata, & compreſſa quorum nonnulla 4. alia 5. aut 6. prominentias cuſpidum acicularum inſtar acutas habebant, quę tenuem meningem compunxerant ut apparebat exulcuſculis, & ſanie ibidem exiſtentibus; adeo ut dubitandum non ſit quin (ſi mulier quæ ſemper dolore capitis laboraverat diutius vixiſſet) graviora ſymptomata ſupervenissent. Non tamen veriſimile mihi videtur illa oſſicula è fumo Tabaci nata fuiſſe; uti & illa foramina

mina vel obliteratio futuræ ſagittalis in Britanno illo. Refers etiam. Te intellexiſſe, Doct. Pauvvium P-M. in primis ſuis Anatomicis adminiſtrationibus, Iuvenem ſecuiſſe robuſtum ac cætera ſaniſſimum, cujus cerebrum plane erat obſitum atris fuliginibus, cauſam ejus rei D. Pauvvio indaganti, & ad maniam aut alium capitis adfectum id accidens referenti, reſponſum ab iis qui Iuvenem illum noverant non valetudinarium eum unquam fuiſſe aut ſontico morbo laboraſſe, ſed aſſiduo Tabaci uſu ita adſuetum ut raro dieculam intermitteret quin auram illam fuliginoſam hauriret: hinc non temere ſuſpicabatur D. Pauvvius congeriem illam fuliginum in cerebri cavitatibus factam. Ego quamvis ea de re valde dubitem ob rationes nuper ad te ſcriptas; tamen ſi re vera inventum ſit cerebrum nigricans, potius ad morbum, quam ad fumum referendum exiſtimo. Confirmat meam opinionem quod ſcribis Roterodami in Capite Architabaccarii ſuſpenſi nullam corrup-

ruptelam aut fuliginem inventam fuiſſe. Tum potiſſimum quod jam multos fumiſugos diſſecuerim tam publice, quam privatim, in quibus omnibus nunquam aliquid invenire potui, quod ullam vel læviſſimam fuliginis, aut nigredinis notam vel ſuſpicionem prębere poſſet: cum tamen certo certius conſtet hunc, quem jam menſe Decembri proxime elapſo ſecui, adhuc fumum Tabaci hauſiſſe ipſa mortis hora, id eſt poſtquam ſententia mortis ipſi prælecta eſſet, quemadmodum etiam fecerat gibber ille de quo nuper tibi ſcripſi. Examinavi & perſcrutatus ſum in illis omnes cerebri partes, ductus, ventriculos, proceſſus mammillares, glandem & pelvim pituitariam, nihilque tale inveni quod me à concepta opinione dimovere poſſet. Quamvis ergo abuſum Tabaci minime laudare poſſim, tamen moderatum ejus uſum, interdum illis qui pituitoſi ſunt, præcipue iis qui ejus fumo ſeſe aſſuefecerunt, commendo ad pituitæ è cerebro eductionem, nullam inde noxam metuens;

tuens, ipſe autem non utor, idque quia ſatis proſpera ſanitate (Deo propitiante) hactenus uſus fuerim: & bis ante multos annos expertus ſim, fumum iſtum mihi magnam commotionem & temulentiam aliquam efficere. Ad reſponſum Tuum quod attinet de penetratione ocu-lariorum medicamentorum, ſcribis extra omnem dubitationem eſſe quod inveniantur foramina in craniis circa naſum in oculorum angulis: hoc equidem vidi in omnibus noſtris ſceletis, ſed illa ſunt in ſuturis, quibus oſſiculum illud, quod Columbus ſecundum maxillæ ſuperioris nominat, cum Cranii oſſibus conjungitur, per quæ venæ, arteriæ, & nervi tranſeunt. Sed loquor de membranis quibus oſſiculum illud tegitur, ibi enim nullum manifeſtum meatum inveniri dico cum Columbo.

Vale V. C.

Raptim Delphis apud Batavos.

S. Do-

S. Doctiſsime

D. NEANDER.

Accepi *Tabacologiam Tuam quam tranſmiſiſti mihi typis propediem evulgandam. Petis ut aperiam Tibi quid de Tabaci etymis ſentiam; paucis ſcribam quid mihi videatur: igitur ad nomenclaturas quod attinet, hæc habe.* Onoſma *ſeu* Onoſmio *Æginetæ qualis ſit herba mihi non liquet. Scio à pleriſque Onoſma vocari Anchuſæ ſive Buglosſi ſpeciem, ſed an ea verum ſit Onoſma veterum, nec ne, æque mihi ac illis incertum: Certi enim quid de veterum autorum nominibus, quæ illi herbis tribuunt; velle pronunciare, eſſet clara inſaniæ noſtræ cõfeſſio; aut ſaltem ignaviæ ipſorum (veterum inquam) nimis officioſa excuſatio, qui herbarum notas accurate deſcribere aut neglexerunt aut poſteris inviderunt. Quod autem Guilandinus Onoſma nominet, fortaſsis accidit eò, quod quiſpiam ambitioſus botanicus ſemen aliquod exoticum tranſ-*

mittens Patavium, ſchedulæ ſuæ Onoſmatis nomen adſcripſerit, vel quod ipſe ſemen illud Onoſmatis eſſe putârit, vel tale videri voluerit; ut ſunt quidam Botanici ridiculè novorum nominum aut ſaltem ſpecioſorum amantiſsimi; & ſe pro imperitis habitum iri putant, ſi vulgari vocabulo utantur. Poteſt fieri, Onoſma dictum fuiſſe ab odore aſinino, qualem in Cynogloſſa quidam percipiunt, qualemque in Tabaco tam viridi quàm ſicco ejuſque fumo etiam animadvertere ſe dicunt: ſed non ringantur ideo Tabaci amatores; aſini enim non in India ſolum, ſed etiam in Italiâ Siciliaque gratum quemdam ac moſcho perſimilem odorem naribus quorundam hominum non prorſus inelegantium adſpirant. Quicquit ſit, ſufficit addidiſſe libro Tuo Tabacum apud quoſdam Onoſma Æginetæ vocari: rationes ipſorum addere aut inquirere non eſt neceſſe; nec opus plura verba facere de re incertâ. Nicotianæ nomen eſſe Tabac *aut* Toback *nec adferendum puto, nec negandum. Vniverſale eſſe toti Indiæ Occidentali vix poteſt, quum tot in eâ ſint idiomata. Credo*

qui-

quibuſdam Inſulam Occidentalium locis Petun *vocari, quod vocabulum apud Gallos hodie adhuc frequenti eſt in uſu: Fieri autem poteſt in Inſula quæ Tabaſco, Tavaſco aut Tabacco dicitur, hanc herbam* Petun, Picielt, *aut* Perebecenuc *vocari: in aliis autem regionibus, quæ è Tabacco Inſula hanc ipſam petunt, ab Inſulæ nomine appellari* Tabacum*: quo modo* Malvaſia *Inſulæ & vini nomen eſt apud Italos; cujus rei plura paſsim exemplares varias locorum adſumere nomenclaturam. Sed hæ ſunt conjecturæ duntaxat; nec iis ſolidè aut pertinaciter ſtandum: Hoc ſolùm adſtruo, poſtquam hiſce & aliis regionibus* Tabaci *nomen aut* Tobaci *invaluit, non temere ab eo recedendum; multo minus* Blennochoidis *nomen, aut ei ſimile vocabulum aliquod recipiendum; cujuſmodi plurima doctiſsimus Renealmus, licet proprie, ingenioſe & appoſite, fingit: nam olim mecum Cl. Cluſio, & aliis, non neceſſaria viſa fuit illa nova nominum impoſitio: deplorandum enim nobis magis, memoriam noſtram non ſufficere jam vulgatis nominibus addiſcendis, & firmiter tenen-*

dis quam ſatagendum, ut herbas identidem babtiZemus, & pro novis animadverſis viribus novo titulo condecoremus: cùm enim ſummus Deus entium ſummam copiam creârit, nos nomina multiplicare minime opus eſſe judicamus. Vale, & ſalve, ocelle juvenum, &c. à Tuo.

Iuſto Raphelengio. M.

Omni virtutum genere Ornatiſsimo Viro,

D. IOHANNI NEANDRO, Bremano, Philoſopho, & & Medico egregio, Salutem.

Litteras tuas, vir eximie, recepi, quibus rogas & ex me quæris, ut, an, & quomodo Tabaci fumus ad ipſam cerebri ſubſtantiam pervenire, itemque nimio hujus ſuffumigii uſu cruſta quędam nigra in capite generari queat, & ad alia nonnulla quæ-

quæſita tibi reſcriberem: ad quæ hæc, quæ ſequuntur, reſpondeo. Foliorum Tabaci ſiccatorum accenſorumque fumum ore, aut naribus hauſtum exceptumque non tantum ad utrumque cerebri omentum, ſeu utramque cerebri menyngem quantaquanta eſt quoquovorſum, verum etiam intra totam illam inſignem ſibique continuatam cavitatem cerebri ſubſtantiæ intus inſculptam, atque exactioris doctrinæ gratia ab Anatomicis in quatuor ventriculos diviſam, quinetiam in ipſum cerebri corpus atque ſubſtantiam univerſam, id eſt in poros meatuſque ejus inſenſiles, penetrare affirmo. Affirmationis meæ veritatem atque neceſſitatem ſequentibus argumentis conficio, atque demonſtro. Eorum primum eſt viarum, per quas ex oris, & narium capacitate in prædicta loca motu locali tranferatur, obvia præſentia, numeroſitas, commoditas, proclivitas atque facilitas: quas vias ſigillatim ordine recenſebo. Inter has primo loco occurrunt ampla, patentiſſima, ac ſemper

hiantia illa duo oblonga faucibus ſeu ori interiori, & naribus communia, oſſiculo quodam tenero ac fragili, quod interſtitii nomine diligentiores Anatomici deſcripſerunt, à ſe invicem diſſepta, per quæ fumus Tabaci tum ex ore ad oſſis ſphenoidis ſeu cuneiformis baſin, & in nares, tum viciſſim contra è naribus ad prædicti oſſis baſin, & in os tranſfluere nullo negotio poteſt. Hæc foramina in quolibet capite ad anatomen adhibito diſſertis palati, ſuperioris maxillæ, ac narium oſſiculis ita manifeſte in ſenſus incurrunt, imo & iiſdem non diſſectis per filum æneum, aut ferreum incurvatum, & modo per nares in oris capacitatem, modo vero contra per os in nares uſque, ſine ullo obſtaculo ductum atque trajectum ita liquido explorantur, ac depræhenduntur, ut nullus reſtet de iis dubitandi locus. Quamobrem ad reliquas vias progredior, ducto ab iis, quæ ex ore ad cerebrum, ejuſque membranas tendunt, exordio. Igitur fumus ex fumante Tabaci fiſtu-

la

la ore exſuctus, ut veluti gradatim ad prędictas paites aſcendat, principio ad Oſſis Cuneiformis baſin jam citatam pervadit, partim per prædicta illa duo, ut jam monui, patentiſſima foramina, partim per oſſiculorum palati ſuturas, & innumera exiliaque, ad ſenſum tamen manifeſtiſſime conſpicua, foraminula, quæ ſingula inveſtiuntur tenuiſſima originem à craſſiore illa, quę palatum inveſtit, ſimiliterq; veluti perforata eſt, trahēte membranula. Non eſt profecto cœlum ſeu octava cœli ſphæra dēſius ſtellis fixis obſita, quā oſſa palati ejuſmodi exiguis, rotūdis, ſparſis, ac veluti conſtellantibus foraminulis ſunt pertuſa, atque inſignita; à qua potentiſſimum horum foraminulorum cum ſyderibus cœleſtibus ſimilitudine Palatum Latinis Oris cœlum, Græcis οὐρανός appellatur. Per hæc foraminula, per quæ pituitam cerebri ab oſſe cuneiformi in palatum ſuperne delabentem quotidie, præſertim lingua palatum ſubentes, in os permeare ſentimus, etiam fumus Tabaci ex ore penetrat;

& ad os cuneiforme aſcendit. Interim etiam minime ſilentio prætereundum eſſe cenſeo, inſigne illud atque ſatis amplum rotundumque foramen palato in anteriori parte juxta dentes inciſorios plerumque exciſum, per quod, ut linguę extremitate palatum ſugentibus nobis dictum ac factum pituita prolicitur, ita quoque contrario ductu fumus Tabaci ad idem os cuneiforme prædictum effertur atque attollitur. Quo ſimul ac ventum eſt, non hic ſiſtitur fumus, ſed ſtatim alias in promptu reperit vias, per quas & ad duram cerebri menyngem, & ad glandulam pituitariam accedat. Nam, ut alias brevitatis cauſa vias omittam, primum cranii os illud cuneiforme decem potiſſimum manifeſtis, ac notabilis magnitudinis foraminibus eſt pertuſum, per quæ etiam pituitoſum cerebri excrementum è glandula pituitaria derivatur, quorum quatuor ad minimum in oculorum orbitas, reliqua pars præcipue in fauces, & palato, ac naribus communem amplitudinem ſpectat, è qua.

è qua duo ſunt ſatis ampla, quæ (niſi quod etiam inſigniores carotidum arteriarum ramos intra cranium intromittant) pituitæ è glandula pituitaria derivatæ in ſubjectum palatum, fauces, ac nares defluxi ex profeſſo potiſsimum ſunt deſtinata. In foramina ſex palatum, ac fauces reſpicientia ſtatim proxime & immediate, in quatuor vero reliqua oculi utriuſque orbitam ſpectantia non niſi aliis quatuor inſignibus foraminibus ab utraque orbita in palatum pertingentibus, ipſaque orbita utraque mediantibus penetrat. Vt primum vero per hæc decem oſſis ſphenoidis foramina cranii concavitatem ingreſſus eſt, non tantum ad extimam duræ matris cerebri ſuperficiem appellit, & quoverſum medio inter eandem ſuperficiem, & cranii oſſa ſpacio deerrans ſurſum ad bregma uſque evolat atque attollitur, verumetiam glandulam pituitariam attingens, per ejuſdem poros, meatus, ac raram ſpongioſitatem, per quam illa indeſinenter pituitam ſuam eructat inſenſibilem ejus cavi-

tatem, hincque per infundibuli manifeſtiſſimam fiſtuloſitatem in cerebri ventriculos ſe inſinuat, è quibus deinde mediantibus poris quoquoverſam in univerſam cerebri molem ad extimam uſque ſuperficiem, & tenuem menyngem ejus penetrat atque effertur. Nec deſunt haut infimi nominis Anatomici, qui aſſeverare audent, mediam oſsis ſphenoidis partem, quæ ſellam equinam glandulę pituitariæ ſedem efformat, aliquando ſaltem non intus modo cavernoſam, aut foraminulentam, ſed extus quoque utraque ſuperficie tam ſuperiore, quam inferiore crebris foraminulis, cribri inſtar, eſſe pertuſam, per quę etiam foraminula, & deinde per ſuturas, quibus narium interſtitio vicinis oſsibus committitur, pituitoſum excrementum ex glandulæ pituitariæ baſi in ſubjectum palatum ſenſim ac pedetentim tranſcoletur atque deſtillet; hique, quocumque tandem jure ac merito, munire ſe nituntur etiam authoritate Galeni lib. 9. de uſu part. cap. 3. Id in quotcunque ſubjectis

Hanc ſenſibilem & manifeſtam glandulę pituitarię cavitatem etiam agnovit Galenus lib. 9. de uſu part c. 3. pauxillum ab initio.

ctis verum eſt, in totidem etiam proculdubio vice verſa per eaſdem ſuturas, & foraminula fumus Tabaci è palato ad glandulæ prædictę baſin ipſam uſque penetraverit. Nunc ad vias, per quas è naribus interioribus ad cerebrum, ejuſque ventriculos, & membranas iter eſt, me accingo: inter quas primo loco occurrunt numeroſa illa oſsis ethmoidis ſive cribriformis exigua foramina, quę omnia & ſingula tenuiſsimis productionibus partim piæ matris, quæ papillares cerebri proceſſus ſuperne oſsiculo prædicto ad latera criſtæ galli incumbentes cingit, partim durę matris ſuperiorem oſsiculi ſuperficiem tegentis involvuntur; quę productiones deinde cum membrana nares interius ſuccingente continuantur, unde mirus ille narium interiorum cum cerebri membranis, ipſoque cerebro, conſenſus. ex quo etiam titillatis, aut acrimonia laceſsitis naribus ſtatim ſternutare cogimur. Per hæc oſsis jam dicti foramina, ſive per has fiſtuloſas membraneas productiones cera-

canaliculos quoſdam ut neceſsitatis tempore pituitæ, ſpiritui, ac fuliginibus egreſſus, & omni tempore aeri, atque odoribus ingreſſus; ſic quoque fumo Tabaci è naribus ad papillares proceſſus datur aditus; per quos deinde mediantibus certis ipſorum meatibus, qui etiam prædictis materiebus ingreſſum, egreſſumve exhibent, in nervorum odoratoriorum manifeſtam penetrat fiſtuloſitatem, (Sunt enim nervi odoratorii revera intus concavi, & fiſtuloſi, adeo quidem inſigniter, & manifeſte, ut vel ſtylus mediocris in canalem ipſorum inſeri poſsit, (ut non ſemel hiſce oculis vidi, & hiſce manibus periculum feci) per eamque liberrimo impetu in cerebri ventriculos omnes, atque ex his per univerſam cerebri ſubſtantiam ad circumferentiam uſque, & ad tenuem ejus menyngem pervadit. Atque hoc primum eſt argumentum à viis petitum: ſecundum argumentum ſuppeditabunt principia & cauſæ, quæ hunc fumi ex ore, & naribus in ſuperiores partes prædictas motum effici-

efficiunt. Inter has cauſas primum ſibi locum vendicat cerebri propria reſpiratio, & aſſiduus ac indeſinens ille reciprocus ſyſtoles ac diaſtoles motus, quo univerſa cerebri moles viciſſim modo ſe attolit, ac dilatat, modo deprimit, atque conſtringit; atque in diaſtole quidem ſpiritum vitalem è carotidibus arteriis plexum choroidem conſtituentibus, aërem vero ambientem cum odoribus, ac proinde etiam neceſſario una fumum Tabaci è naribus per os ethmoides, papillares proceſſus, ac nervos odoratorios, forte etiam quodammodo è palato per oſsis cuneiformis foramina jam enarrata, glandulam pituitariam, & infundibulum, in ſe attrahit & allicit: in ſyſtole vero tum ſpiritum animalem, in ſpinalem medullam & nervos diſtribuit, tum fuligines atque excrementa cerebri, unaque etiam fumum Tabaci per palatum, nares, alioſque meatus excludit. Secundo loco eſt capitis, & cerebri ipſius ſitus, atque conformatio: Eſt enim non tantum in faſtigio, quo omnes fumi, atque

que vapores naturaliter recta aſcendunt & evolant, perpendiculariter reliquo corpori veluti operculum ſuperne impoſitum; ſed etiam figura ventricoſa rotunda, intus cava, inferne tantum perforata, reliquis partibus undique cœca, ac plane cucurbitulari præditum, cujus beneficio inſtar cucurbitulæ medicæ flamma calfactæ ut fumos, & vapores ex univerſi corporis partibus inferioribus, etiam remotiſsimis, ſic quoque facillime fumum Tabaci è locis viciniſsimis in ſe rapit, attrahit, atque recondit. Tertio accedit natura, motus, atque ſubſtantia ipſius fumi prædicti, qui propria ſua indole leviſſimus, inſita vi perpendiculariter ſurſum in cerebrum aſcendit; & acrimonia, vi aperiendi, ac penetrandi, & ſubſtantię λεπτομέρεια, ſeu tenuitate partium præditus facillime quà datâ viâ etiam per anguſtiſsimos quoſque meatus in cerebrum, ejuſque omenta pervadit. Habes argumenta, quibus fumum Tabaci ad membranas cerebri, & in ipſum cerebrum univerſum penetrare, demon-

monſtratum exiſtimo. Ex quibus etiam modus, quo eouſque perveniat, ita manifeſte ac clare perſpicitur, ut nihil de eo ſuperaddendum operæ precium exiſtimem. Quod vero rumorem eſſe narras, teſtari Anatomicos, nigram ex concretis ſordibus cruſtam non ſemel repertam fuiſſe in mortuis; qui dum viverent nimio Tabaci ſuffumigio gaviſi fuerant, deque ea re quid ſentiam poſtulas; reſpondeo quod neque temere huic famæ aſſentiri, neque pertinaciter contradicere auſim, utpote cujus veritas experientia, & ſenſuum fide potius, quam ratione exploretur. Hoc affirmare auſim, quominus aliquando id fiat nullam eſſe rationem quæ reclamet. Triplici enim ratione, & cauſa poſsibile eſſe judico, ut aſsiduo in uſu hujus ſuffumigij verſantibus cruſta aliqua nigra prȩter naturam in capite generetur. Primum enim ſi in aliqua è partibus capitis iis, ad quas fumum Tabaci pervenire poſſe oſtendimus, magna copia cacochymiæ pituitoſȩ, craſſæ, lentæ, ac viſcidæ colligatur, ac diutina

mora,

mora, vique medicamenti tenuioribus ejus portionibus exhauſtis ac diſſipatis craſsiores ſuo lentore ac tenacitate parti velut adglutinatæ retineantur, quid mirum ſi paulatim in cruſtam quandam excoquantur atque indureſcant? Et quod ſi interea temporis dum hoc fit homo ille indeſinenter, & immodice Tabaci utatur ſuffumigio, quod aſsiduo ad naſcentem illam cruſtam appellat; quid mirum ab atro illo, atque uliginoſo fumo concreſcentem illam cruſtam ſimili colore atro tingi atque infici? Teſtari poſſum, me in diſſecto capite, medio inter duram menyngem, & totam cranii baſin ſpatio, duram ejuſmodi, concretam, & ſiccam cruſtam, cranii oſsibus tenaciter adhęreſcentem, albam tamen, deprehendiſſe: ac talem ſæpius noſtro ſæculo in inſigniter lue venerea laborantibus ex virulenta materia huc protruſa in eodem loco concreſcere experientia habeo compertiſsimum: quod ſi prædictus homo, aut alius quilibet ita affectus interea temporis materiam hanc Tabaco fre-

frequentiſsime, & imodice ſuffumigaſſet, quid, quæſo, facilius materia eadem quam atrorem ſeu nigredinem fumi ejus contrahere potuiſſet? Secundum, ut ut fumus Tabaci qualitate ſiccus ſit, quia tamen ſubſtantiæ ac conſiſtentię unctuoſum, pinguem, lentum, ac facile concreſcentem humorum in ſe obtinet, fieri poſſe exiſtimo, ut ex eo denſe, ac crebro ſurſum aſcendente temporis diuturnitate à cerebri, & reliquarum partium frigore, ſeu remiſſo calore materia quædam atra, pinguis, & uliginoſa concreſcat, & ſuo lentore partibus adhæreſcat, quæ deinde indeſinente fumi ejuſdem appulſu, & appoſitione accrementum accipiens, tractu temporis obdureſcat, atque cruſtoſum veluti corpus conſtituat. Idem enim etiam ex ignis accenſi fumo quotidie in focis & fumariis noſtris accidere videmus: atque interdum haud ita multo aliter rem ſe habere merito quis exiſtimet in iis, quibus hypochondriacæ melancholię gravi ac diuturnę, melancholia primaria ac partinax ſuccedit.

cedit. Tertium impoſſibile non eſſe exiſtimo, ut à fumi hujus acrimonia, & ſiccandi vi cerebri, aut capitis pars aliqua, in quam præcipue ſalvis adhuc viribus penetrat, atque incurſionem facit, ita exſiccetur, arida fiat, tabeſcat, corrugetur, atque indureſcat, ut exterior ejus ſuperficies reſpectu reliquæ ſubſtantiæ cruſtoſa veluti appareat. Ita enim in quodam, qui vivus neminem ſibi in Tabaci uſu parem exſtare haud, ut ſocii atteſtabantur, immeritò gloriatus fuerat, poſt ſupplicium diſſecto papillares cerebri proceſſus cum nervorum odoratoriorum extremitate prorſus defuiſſe, ita ut ne veſtigium quidem eorum reliquum eſſet, hiſce oculis unà cum multis meorum æqualium conſpeximus. Cauſa hujus defectus à ſpectantium doctioribus in vim fumi Tabacini omnia ſiccandi, exhauriendi, arefaciendi, extenuandi, corrugandi, ac proinde marcore quodam conſumendi conferebatur. Sic etiam verè, extremè, & deploratiſsime hæcticorum cutis, ſi cum ſani ac ſucco pleni homi-

mi-

minis cute comparetur, cruſtæ potius univerſo corpori inductæ quàm genuinę cutis ſpeciem præ ſe ferre videbitur: Et in ardentiſsimis febribus membrana linguam exterius involvens interdum ita ſicca, arida, ſcabra, rugoſa, ac dura perſentitur, ut cruſta potius linguæ inducta, quam vera membrana eſſe appareat: Et quia ipſe fumus Tabaci inſigniter nigricat, eundem ſuo indeſinenter recenti contactu atque contagione prædictam cerebri, aut capitis particulam inficere ac denigrare poſſe, docet, ut alia omittam, eadem febribus ardentiſsimis laborantium lingua, quam ſæpe à fumis, & vaporibus febrilibus, exuſtis, fæculentis, & nigricantibus è corpore inferiore in eam exhalantibus inſigniter nigreſcere conſpicimus. Quod præterea ex Te audio, eodem apud vulgum rumore circumferri, fumo Tabaci vim exſiccandi nullam, aut exiguam, ineſſe, & eundem in cerebro in meram aquam, unde erat, concreſcere, atque reverti: ac quemcunque humorem Tabaci ſuffumigio utentibus ſta-

ſtatim per os, & nares, defluere, atque expurgari videmus, eum ex ipſo fumo ſolo condenſato materiam & originem ſuam habere; præterea eundem fumum veram malignitatem ac venoſitatem, frequenter mortiferam, obtinere, adeo ut & virus, & peſtis, & tartarei fumi nomen audiat; hæc omnia mihi quidem non ſatis arrident; nam fumum Tabaci per ſe humectare, aut mere aqueam qualitatem obtinere, ipſo ſenſu & experientiâ abundè refellitur; pugnatque cum eodem rumore ex diametro, quem eidem fumo aduſtam, & fœdam acrimoniam, itemque unctuoſitatem quandam, & pinguedinem attribuere mihi narras. Cerebrum metropolim, & fontem eſſe ejuſmodi pituitoſorum aquoſorumque humorum, quales Tabaci fumo, utentibus excernuntur, pluſquam notiſſimum eſt. Iam verò ſi fumus ipſe, & ſolus, materia eſt eorum humorum qui per palatum, & nares defluunt, cur, quæſo, iidem humores non perinde ut fumus ipſe nigricant? cur eâdem acrimoniâ, ceteriſque qualitatibus

tibus iiſdem non excellunt? cur ſubſtantię unctuoſitatem, & pinguedinem, quę aliquando igne accendi poſsit, non obtinent? Cur excernuntur copiâ ſeu quanttate ita enormiter majori, quam eſt ipſa quantitas ſeu copia earum Tabaci partium, quæcumque in fumum, qui hauritur, reſolvuntur? Ineſſe fateor Tabaci fumo vim quandam multis adverſam, à qua natura recte inſtituta, beneque temperata merito abhorret: ſed eandem vere malignam, venenatam, ac deleteriam non eſſe tot millia hominum tamque ſæpe, ac diu Tabaci fumo ſine ullo veneni ſigno aut ſymptomate utentes pleno ore clamabunt. Hæc paucula, rudia, informia, Vir Ornatiſme, nilotico calamo feſtinanter ad Te ſcribere per otium licuit; quæ tu polito, ſagaci. ac limatiſsimo judicio Tuo dijudices, altius perpendas, atque expolias; & ſi in illis mica ſalis fruere, & Vale.

T. V. ad prompta ſervitia paratiſs.
HADRIANVS FALCKENBVRGIUS *Med.*

I V-

IVDICIVM I. NEANDRI
DE TABACI DELECTV, CORRECTIONE, AC SOPHISTICATIONE.

QVOD commune eſt omnibus medicamentis, ut aliis locis, altiſve temporibus, majore minoreve ſolertia collecta, recondita, cuſtodita, præparata præſtantiora aut viliora habeantur, idem & Nicotianæ contingere ſciendum eſt. Sed cum de loco ac tempore, quantum ad ipſius herbæ culturam collectionemque attinere putabamus; diligentius etiã de præparatione ipſa, utpote in qua cardo rei verſatur, ſuo loco à nobis actum ſit, ſupereſſe videtur illud ſolummodo, ut ex quibus regionibus ad nos potiſsimum tranſvehatur Nicotiana ſuperioribus addamus; quo Tabaci delectus aliquis etiam ſecundum regiones ipſas haberi poſsit. Quare cum non omnis ferat omnia tellus, cum hic ſegetes, illinc veniant felicius uvæ, ut ille ait, aliis item locis rectius præparari ſoleant medicamenta, vel minus ſophoſticari ac vitiari mercato-

rum

rum perfidia, quis dubitet in ipſo etiam Tabaco multos ineſſe bonitatis, ut ſic dixerim, gradus? Adfertur ad nos ex utraque India, tum Orientali, tum Occidentali, ex Inſulis & continenti, ex Hiſpania ſimiliter, quin & noſtris in regionibus provenit; tranſvehitur hinc tum in alias Orbis regiones, tum potiſſimum Conſtantinopolim, atque in diverſos Turcici Imperii tractus. Indicem ſuo loco deſcripſimus multarum, ac fere omnium Tabaci differentiarum apud Mercatores. De quibus tantum mihi non ſumam, ut pronunciare auſim, quodnam primo, ſecundo, tertiove gradu collocandum ſit. Sufficiat aliis viam aperiiſſe, ſi qui forte curioſius in eam rem voluerint jucumbere. Hoc tantum addam, Virginienſis Tabaci genus illud optimum judicari, quod corrupto vocabulo noſtrates Virinum ſeu Varinium, appellant, etſi errore nominis inducantur ut exiſtiment Virinum aliud eſſe à Virginienſi vel nobiliorem ſaltem ejus ſpeciem, cum re ipſa idem ſit Virinum ac Virginienſe, neque ab eo differat niſi ſola nominis ab Anglis opinor derivata corruptione. Licet au- Variins.

I *tem*

tem & artis beneficio Nicotianam emendare. Solent nonnulli piper, aliaque calida evanido addere Tabaco, quo fiat acrius; ſed hæc partim inſulſa & ruſtica videtur præparatio partim ejuſmodi ut per eam tantum facultatibus ipſius genuinis decedat, quantum accedit acrimoniæ. Omitto & alias ejus farinæ præparationes: unam ſubnectam faciamque publici juris quæ mihi non exigua conſtitit moleſtia, ut ejus compes fierem.

Recip. Muriæ limonum
Aceti vini an. lib. j. ſ.
Syrupi convenient. lib. ſ.
Folior. Tabac. diſſolut. drag. iij.
coquantur ad dimidias.

in colaturam calentem, atque etiamnum fervori proximam Tabacum immittatur, & mox conglomeretur. Juſculi hujus ea vis eſt, ut non modo optimæ notæ Tabacum nulla ratione vitiet, ſed & illud ipſum adverſus ſitum, aliaſque temporis rerum edacis injurias præſervet. Fit hac præparatione, ut per integros annos incorruptum ſervetur: ſed & eadem evanida Nicotia-

na

næ vis quaſi revocatur, renovaturque, & reſtituitur in priſtinum Naturæ ſuæ ſtatum: adeo quidem ut ſi eo uſque proceſſerit Tabaci corruptio ut incendium continere recuſet, quod ſit cum extreme vitiarum fuerit hoc artificio emendari poſsit, & Capnophilis non exigua fieri fraus. Sed ne ad fucum faciendum, ac perſidiam caupones invitare alicui videar, non hercle hoc artificium, niſi in aurem, & Græce tibi dixero. Πρὸς τὴν περιειρεμένην δεκόνταν ἐπίθες εὐφορβ. δραχμὰς β. καὶ εἰς αὐτὴν τὸ Ταβακὸν πρός τὸ πέψιν ἔμβαλλε. Hæc tibi ſerva.

F I N I S.

MISOCAPNUS,

SIVE

DE ABUSU TOBACCI

Luſus Regius.

VLTRAIECTI.
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno cIↄ Iↄ c XLIV.

PRÆFATIO.

NVllum eſt, humanum corpus, Cives chariſſimi, ſic temperatum ut omnis morbi ſuſpicione aut ſeminio vacet, nec ullius Reip. quantumvis fœlicis compages ſine vitio vel vitii materia firmata fuit. Quo minus mirum eſt noſtram hanc Rempublicam, divitiis licet & pace florentem, communi tamen cæterarum fato ſuis ægritudinibus affligi. Populus ſumus, ſi quis alius, ſumma charitate & obſervantia in Principem: at temerè ſeduci nos rebellioneque concitari non incomperta res eſt. In bello fortitudo noſtra, in pace obſequium in Principem nobis aureum hoc quo fruimur ſæculum dederunt. hinc opum affluentia, exque opibus & pace nata voluptatum mollities; nimis illa nota maximorum imperiorum calamitas. Clerus otio ſolutus, nobilitas deliciis, juriſperitos avaritia, plebem cenſus profuſio & curioſitas tranſverſos egere. univerſis inceſſit rei privatæ nimia cura, neglectus publicæ.

Regem hîc decet, politici corporis Achiatrum, peccantis materiæ varietatem idoneis educere catharticis; nempe auctoritatis manſuetudine publicam fovere concordiam: ſeditionibus obviam ire: ſua & comitum frugalitate luxum hunc veſtiendi profligare: deliciarumque pudorem civibus exprimere: in pace belli umbram per

armorum exercitia inſtaurare: ſuis vigiliis Eccleſiæ veternum excutere: fori largitiones & corruptelas pœnarum acie præcidere: ad ſummam, nepotes ad frugem reducere: & legum minis ſenſim (nec enim unius diei opus fuerit) vitiorum radices convellere.

Sed ut in animantium genere non minus formica cenſetur, quàm elephas; aviſque nomen ſic regaliolus meretur, ut cygnus; & odontalgia leviſſima morbi notionem cum peſtilentia habet communem: ſic in civitatibus leviora quoq; illa pro vitiis habenda, ad quorum tenuitatem nec Regis nec legis deſcendat auctoritas. quilibet è populo hîc medicus fiat, ubi omnis curatio erroris indicio & diſſuaſionis virtute abſolvitur. Et cùm meo quidem judicio nihil ullibi gentium ſit corruptius crebro hoc Tabacci uſu, qui apud nos invaluit, abſurdum morem ſcriptiuncula hac perſtringere non putavi ab otio meo alienum. Si cui paulò abjectius hoc argumentum videbitur, ſciat operam quoque noſtram nihil minus eſſe quàm ſeriam. de fumo diſſertatio eſt qui vel dormientis ſpiritu diſſipetur. Nihil hîc exſpecto majus, quam ut legentibus conſtent rationū mearū momenta: ut perſuadeā optare magis poſſum, quàm ſperare. Unicum id laboro, chariſſimi cives, ut ex levioribus hiſce noſtrū in ſerii affectū æſtimetis, nullis ſcilicet nos laboribus parcere, queis veſtra commoda fælicitatemq; provehamus. Valete.

MISO-

MISOCAPNVS, SEV LVSVS REGIVS DE ABVSV TOBACCI.

QVO manifeſtior evadat fumoſæ hujus conſuetudinis vilitas, detegenda ejus infantia eſt quibuſque de cauſis primitus; in noſtros mores regionéſque invecta ſit. Vt enim apud æquos prudentéſque rerum æſtimatores laudem ſuo jure merentur inſtituta, quibus cauſam præbuerunt honeſtas, pietas, neceſſitas; initia verò dederunt viri graves, probitate & prudentia conſpicui: ſic merito infamiæ ſtigmate notantur illa, quę ex turpitudine coorta, à barbaris profecta, ſola novitatis affectatione invaluerunt. Ignobilis origo Tobaccum agreſtibus hominibus notum fecit, & inter nos deinceps publicavit. Pro naſcendi locis varia ſunt herbæ nomina: pleríſque Americæ populis vulgari Tobacci appellatione celebratur. Conſtat hos & torrente cęli poſitu,

ſitu, & aduſta corporis conſtitutione facilè venerea lue tentari; & Tobacci accenſi nidore uti pro familiari antidoto. Poſtquam ab his nonnulli in Europam hac lue infecti redierunt, ne non ſatis eſſet diræ ægritudinis contagio Chriſtianum orbem polluere, tetrum quoque ſuffumigium hoc communicarunt, ut utriúſque veneni auctores unum, ſcilicet, altero expellerent.

Nunc cogitate, cives, an deceat in re deteſtanda Barbarorum ſimios fieri nos, cum nec in Gallorum mores dignemur tranſire, qui primi Chriſtianum regnum habuere: nec Hiſpanorum elatiores animos feramus, quos Turcicæ magnitudinis æmulos non immeritò dixeris. huccine demum redeat diuturna Britanniæ pax omnibus fortunæ bonis affluens, & militaris noſtra gloria vicinorum patrocinio toties probata nunquam alienæ opis indiga? huccine exuto pudore redeat civilitas noſtra, Americæ fera pecora, Hiſpanorum mancipia, pro magiſtris morum accipere? ſi his pædagogis ſape-

ſapere diſcendum eſt, cur non plumas auro, & fracta vitra gemmis anteponimus? cur non horum exemplo incedentes nudi Diabolum adoramus? cur nõ cætera amplectimur inſcitiæ inſtituta, quæ barbaries, inſipientibus perſuaſit?

De corruptiſſimi moris initiis ſic res habet: non ita pridem apud nos obtinuit: in recenti memoria eſt parens ejus: tum quibus technis hanc miſeriam introduxerit. Sufficiat ſcire nec victorem victis injunxiſſe, nec Regem ſanxiſſe, nec medicum conſuluiſſe: ſed ignoti orbis nuncium cum tribus barbaris, & barbaræ hujus mercis diſciplina huc appuliſſe. Barbaros brevi mors oppreſſit, mos barbarus etiamnum vivit, vigétq;, quo magis mihi mirũ videtur, tam gratum hactenus manſiſſe ab auctore parum grato, & causâ tam pudendâ. Illud perſuaſum habeo nunquam hauſturos fuiſſe noſtrates hunc fumum, ſi illis haurien-di cauſa apud barbaros innotuiſſet: nec enim uſu remedii ſe morbi ſuſpicione infamaſſent, cum conſtet ſa-

nis non eſſeopus medico, nec alexipharmaca uſurpari ubi nullus eſt veneni metus.

Cæterùm, quia deprehenduntur nonnullæ conſuetudines laudabiles & probæ, quæ ab initio temerè levique de cauſa invectæ ſunt; proxima erit cura oſtendere, tam damnoſum eſſe nobis Tobacci uſum, quàm turpis erat ejus origo. quod ut commodius efficiatur, recognoſcite mecum, quæſo, tum quibus à principio incitamentis in ejus amorem fueritis illecti: tum quanto ad cæteros mortales ludibrio, & ad Deum offensâ ejus uſum nunc frequentetis.

Sufficiet autem quatuor credulitatis veſtræ fundamenta examinare. bina quidem fallaci rationis ſpecie; totidem apparentis experientiæ nixa impoſturis. Primò igitur certiſſimum hoc ſubſternitis Phyſiologiæ veſtræ principium, *cerebro ſuapte natura frigido & humido calida & ſicca maximè convenire, è quorum numero cum faciatis hujus fumi graveolentiam. continuò evincitis Tobaccum, ſiquid aliud, cerebro eſſe amicum.*

Hic

Hic primus eſt inſcitiæ clypeus, paralogiſmus ex ambabus præmiſſis falſis. Nam ſi cerebri natura in humido & frigido poſita eſt, inſulsè colligitur calida illi & ſicca, contraria nimirum, competerè, uti enim ſua homini conſtat ſanitas conſtante nativo corporis temperamento (qualia quatuor ſtatuuntur quatuor mundi elementis reſpondentia) ita organis quoque ipſis ſua quædam ineſt temperies, pro varietate actionum quibus obeundis ſunt deſtinata; ut ex partium temperamento non uno craſis totius unica, velut è ſonorum diverſitate harmonia, oriatur. Iam ut paralogiſmo obviam eamus, naturalis ſingularum partium temperies ſimilia exigit non contraria ſubſidia, niſi actiones illius impedire & ſanitatem totius lædere decreveris. Tanquam ſi hepati, calenti ſanguinis officinę, ventriculi camino, plumbi laminam pro emplaſtro applicares, cujus frigore calidam illius conſtitutionem juvares, brevi proſpiceres homini, ne gulæ vitio vel conſcientiam vel patrimonium

nium nimis læderet. aut ſi pondus è regione cordis ſuſpenderes palpitationi coercendę; quia vitali ſpiritu turgidum nullam facit motus pauſam; noxam pectori afferres, non cordi auxilium. Par eſt omnino in cerebro judicium, cujus conſtitutionem frigidam & humidam rebus calidis & ſiccis non promoveres, ſed everteres; ſeu odores immitteres, ſeu fomenta apponeres, quid enim aliud cerebro exſiccato incalfactóq; expectes, niſi primò vigilias, deinde phrenidem, quùm nonniſi è miti humoris frigoriſque conjugio ſomnus oboriatur?

Hæc igitur eſt ſanitatis indoles, ut foveatur ſimilibùs, contrariis lædatur. at ſi debita ſui temperie corpus aut pars ejus aliqua exciderit, therapeutica methodus jure obtinuit, non ſimilia, quę morbum alant, ſed contraria, quæ expellant, adhiberi. hæc enim laboranti naturæ ſuppetias ferunt, dum morbi violentiam expugnant. quę niſi in morbo uſurpata naturam ipſam adverſa qualitate oppugnant, ita remedio-

rum

rum uſus abſque morbo non eſt profanandus, quo pacto in hujus fumoſi alexiterii hauſtu paſſim peccatur.

Quod ad Tobacci vires attinet (ut paralogiſmi aſſumptionem nunc excutiam) nego eas calore & ſiccitate cenſendas: ſed magis venenoſa qualitate, cui adjuncta eſt aduſta & fæda acrimonia. ſi quis ejus cum humano temperamento antipathiam non ſentit, ci olfactum aut nullum eſſe certum eſt, aut depravatum. Nec enim nuda odorum vehicula ſunt nares, ſed utilium noxiorùmque halituum incorrupti teſtes & nuncii; niſi fortè male affecto cerebro, primo ſentiendi organo, per conſenſum & hæ partes præter naturam afficiantur. Vim exſiccantem fumo nullam eſſe aut exiguam inde licet colligere, quia fumus eſt, cujus natura, aquâ tenuior aëre craſſior, quantum humori debeat, ſui reſolutione facilè indicat. nam cæterorum vaporum ingenio in aquam, unde erat, promptiſſimè revertitur: quemadmodum quæ ex terra, aqua mari vi ſo-

vi ſolis attrahuntur exhalationes in pluvias, rores, pruinas, aliáque id genus mutantur.

Alterum nunc argumentum ſupereſt cujus ſpecie incauti capti ſunt. *per fumum hunc in cerebri ſinus ſubvectum pituitam reſolvi, & aquoſa ſtomachi excrementa educi; & (quod hinc ſequitur) abditos diſtillationum fontes, unde plurimæ in corpus humanum decurrunt ægritudines, ſiccari; ſive hoc caloris virtuti ſive nobili occultique nominis qualitati tribuendum ſit. hæc ita vera eſſe non aliunde magis diſces, quam oculorum experientia, quum ſtatim ab hauſto fumo præcipitatos ex ore videris pituitæ rivos.*

Verùm hujus ſophiſmatis vanitas vel ex illo ipſo, quem modo attigi, meteororũ adſcenſu deſcẽſuq; pateſcit namq; vapores è locis humidis in medium aëris orbem calore Solis ſublati primùm loci frigore concreſcunt in nubes, deinde in terras, unde erant levati, humoris pondere referũtur. ita putidiſſimi fumi volubilitas in cerebri cavitates, ut in carcerem, elati, nativo ventriculorum fri-

frigore humoreque condenſatur in liquidum virus, quod natura, fœditate peſtis attonita, per palati canales ſtatim ejectat. ita te expedis humoris moleſtia, ſed quo ſtultè te ipſe gravaveras. quod perinde eſt ac ſi adverſus dolores colicos alimenta flatuoſa commendares, quæ flatus non diſſipant ſed generant: aut ſedandis paſſionibus nephriticis utere cibus viſcidis, & calculoſis; & cum multam in lotio arenam ſubſidere animadverteres, non illam materiæ morbi deciſam, ſed è cibis natam; in ejuſmodi cibis unicum adverſus calculum præſidium ſtatueres.

Vidimus geminum rationis fucum, nunc totidem experientiæ impoſturas detegamus. *Nunquam* (ajunt) *tanta conſtantia Tobacci uſum celebraſſet populus, niſi utentibus ipſe ſucceſſus probaſſet humanæ vitæ nihil eſſe hac herba ſalutarius.*

Verùm ſi hac ratione uti liceat, nihil apud ullam gentem tam delirum aut infame reperietur, cui non erit paratiſſima defenſio. quàm ſint mortalium animi ad novitatis ſtudium

dium proclives, me tacente, ſatis conſtat, nec apud nos ignota res eſt. Si quis tranſmarinam veſtis formam huc apportet, hominem illum nauci & nihili eſſe neceſſe eſt, qui non è veſtigio imitabitur. hoc modo unius ſtultitia propagatur in omnes: nec commodo aut honeſto, ſed novitate ſola ducimur. Sic dominatur unicuique cæcus ſui amor, ex ſecreto alienæ vanitatis contagio. nec æqualibus noſtris pares videmur, niſi omnia eorum deliria æmulemur, quaſi tum demum magnarum rerum capaces, quùm nullum ineptiarum genus fuerit ſupra noſtram imitationem: quùm aliorum ſimii etiam cum noſtra pernicie facti ſumus. Si unus vel alter è præcipuis Academiarum noſtrarum Mathematicis mira ſibi diceret in ſupernis regionibus viſa phænomena; magis mirum foret, ſi non pleróſque è diſcipulis rerum nunquam viſarum reperiret oculatos teſtes. tam difficile eſt ingenii vel oculorum acumine cuiquam cedere. Quod igitur in pleriſque aliis fieri amat, quidni in riden-

ridenda Tobacci conſuetudine idem accidiſſe putandum eſt, non judicii conſtantiâ, ſed imitationis pertinaciâ apud Britannos invaluiſſe?

Reſtat adhuc ultimum adulterinæ experientiæ præſidium, quod priori impoſturæ pro fulcro ſupponere tentarunt: *nempe hujus ſuffumigii ſalubritate pleriſque hominibus varias ægritudines fuiſſe lenatas: at neminem unquam inventum, cui ex illius uſu noxa creata ſit.*

Quo in argumento cum errore inſignis conjuncta eſt abſurditas. error eſt non cauſam ſumere pro cauſa ut loquuntur Logici; & quòd fortè fortuna in vigore morbi quiſpiam hauſto Tobacco melius habuerit ſenſimque convaluerit, ſanitatem Tobacco acceptam ferre. potius ille ægritudinis ſuæ periodos neſciebat, quæ cum ad vigorem acceſſit aut ægrotantem ext nguit, aut ad ſanitatem inclinat. hæc ſunt nempe olidiſſimi fumi miracula. Taceo rem auctoribus naturæ compertiſſimam viribus imaginationis, ſpirituum unione fulcientis naturam, non raro mor-

morbos deleri. hinc in odontalgia & doloribus colicis AEſculapios quotidie habemus novos, calloſos agricolas, anus delitas, ſimplices ancillas. hi ſacram, ſcilicet, exhibent ægris antidotum, ſuiſque aut amicorum periculis notam: admittit credulitas: ſanat fiducia. Vides ut illis proſit ignoratio veri. ſic non causâ decepti ſuam Tobacco imputarunt ſanitatem, qui naturæ vi è morbo eluctati ſunt. At ſi quis hujus fumi malignitate exſpiraverit (quod adeo infrequens non eſt) tartareæ herbæ mors non adſcribitur. piaculum eſt ſalutarem illam panaceam infamare. alia igitur ęgritudine extinctus eſt. Quo circa furvi hujus nidoris patronos exoletis ſcortis non abſimiles judices, quibus impura multorum conſuetudo ad purgandos renes laudatiſsima habetur: at quot in ætatis flore venerea lue contabuerint, ad animum haudquaquam revocant. & Tricongii noſtri intemperantiâ anniſque debiles poculis ſibi æſtimant prorogari vitam, immemores prorſus, quàm multi

ante

ante diem inter popinæ procellas vitę fecerint naufragium.

Hactenus errorem,nunc abſurditatem argumenti protrahamus in lucem : *hircoſo*, videlicet *ſuffitu hoc multiplices,imò contrarios humani corporis morbos perſanatos.* quis credat tantas ineſſe fætori vires, quæ medicos quoque ipſos indubitata Phyſices principia dedoceant? iis ſemper perſuaſum fuit, nullum eſſe medicamenti genus omnibus ſimul corporis partibus amicum : nec injuria; nam ſi (ut ante innuimus) tanta eſt in ſingulis temperamenti varietas; quod calidis aut humidis prodeſſe intelligitur, id frigidis aut ſiccis obeſſe neceſſe eſt. & ut in urbium obſidionibus per eam mœnium partem tentatur irruptio, quam cæteris debilioremque hoſtis judicavit : ſic quatiuntur morborum inſultibus non omnia,ſed maximè opportuna corporis noſtri membra, & in ęgritudinem proclivia, dolore interea per ſympathiam in cuncta ſerpente, qui per idiopathiam uni erat affixus. hic ad medici prudentiam ſpe-

ſpectat,iis ſolum uti pharmacis,quæ morbo partique affectæ màximè convenire ratio & experientia perſuaſere, quæ ſi alieno aut membro aut morbo accommodaret, tantum noxæ daret abuſu quantum ligitimo uſu adferret levamenti. Quid quod circumſpecta medici curioſitas ad circumſtantias quoque deſcendit, rationem climatis, anni tempus, ægri naturam, ætatem, victum, robur, conſuetudinem, non neglectis Planetarum adſpectibus, & Lunæ motu? pro quarum rerum varietate diverſa pharmacia inſtituenda; ea, nempe, quam præſens circumſtantiarum concurſus poſcit. At melioris notæ Tobacco nihil ſimile: *omni tempore loco & morbo præſentiſsima eſt panacea. In capite & ſtomacho* (ſi Diis viſum eſt) *exſiccat diſtillationum alveos*: (ecce, adverſus catarrhos omnes cæleſte protherapeuticon) at ſi verum amamus, cerebrum marceſcit hoc veneno, & ventriculus ex prçcoce concoctione cruditatibus gravatur. prçtererea *podagram belliſ-*

mè

mè ſugat & ſimul ac in antra cerebri tortuoſa emicuit nebula, vis ejus(mirabile dictu) *entheo ſalubritatis pondere in extimos pedum digitos decumbit.* audi cætera. *febres mitigat, orexin ciet, laſsitudinem minuit, ebrietatem adimit, ſomnum conciliat, ſomnolentiam excutit, intellectum acuit.* & fortè ſcabioſos Americæ nebulones lue Venerea exoneret: defæcatior eſt ejus in Britannia virtus, nec niſi generoſiorum morborum inſerviens proſapiæ. Quod ſi ut olim putore Tobiani piſcis, ſic Tobacci nidore (nam nihilo mitius olet) Diabolus poſſet in fugam conjici, nihil Papiſtis miraculorum mangonibus ad exorciſmos natura rerum creaſſet valentius.

Fingamus tamen quibuſdam morbis curandis non incommodè viroſum hunc ſuffitum adhiberi, an tamen citra temporum & perſonarum diſcrimina omnibus conveniet? an juvenibus optimè conſtitutis & validis comperietur ſaluber? medicinæ operatio non eſt ſine mutatione utentis, bene habentem tranſ-
fert

fert à ſanitate, valetudinarium à morbo. eſt tempeſtivè adhibita naturæ laborantis ſubſidium, temere aut paſſim frequentata valetudinis robur etiam athleticum debilitat. Sed quid ego de medicamentis loquor? ſi quis alimentorum optima ſic deperiret, ut noſtrorum plerique Tobaccum; id eſt, inconſultò & paſſim ingereret; is & ventriculum labefaceret, & cerebrum gravaret, obfuſcatíſque ſpiritibus tandem gulæ mercedem lethargum inveniret. Hac debilitatis accerſita ignominia multi apud nos abſque hoc fædo halitu vitam acerbam ducunt, intermittere tantiſper nequeunt, quod perpetua illis in naturā vertit aſſuetudo. tam difficile eſt ab adulta ſtultitiæ voluptate feriari. Sic qui in popinis conſenuerunt brevem ſobrietatis uſuram ſine valetudinis periculo non ſuſtinent, adeo illis inimica eſt virtus, quibus ſola vitia nota ſunt. & quid mirum eſt veneno nutritis ciborum ſalubria eſſe pro venenis?

Satis opinor hircoſi folii patrocini-

cinium ſubruimus, nunc cum quanta nequitia & dedecore Tobaccomania hęc conjuncta ſit, expendemus.

Agmē ducat in hac inſanię acię libido indomita. cujus reatus non ad unum tactus ſenſum pertinet, ad omnes diffunditur. Veſtra in convictu urbanitas, in lupanari ſalacitas Tobacco ut cote acuitur. ejus deſiderio languetis, ut populus Iſraeliticus AEgyptiarum coturnicum. Præterea ut ebrietas eſt radix omnium ſcelerum, ita ebrietatis ramus eſt inexplebilis hæc Tobacci ſitis. vide, ſodes, utriuſque neceſſitudinem. Nobiles helluones, ſupráque vulgus potatorum famæ alis evecti, dulce illud & lene aſpernantur vinum. ſpirituoſum & acre ſequuntur, quod cerebrum ſuæ præſentię ſtatim commonefaciat, & inviſæ ſobrietatis torporem feriat. Tobaccophili noſtri nihil magis in fumo affectant, quàm nidoris acrimoniam, quæ intimas narium cavernas quàm celerrimè pervadat, & cerebrum morſu non tranſlatitio pervellat. Et ut in pri-

mo popinæ tyrocinio vix quiſquam prorſus ſe mancipat gulæ (nemo repente fuit turpiſſimus) ſed pedetentim cedit intemperantiæ illecebris : tum verò beluinæ emeritus militiæ majore cura ſobrietatem ſuam ſubmergit, quàm vir ſobrius ſitim reſtringuit: ita primùm inter putorem folii, pudorémque inſueti moris hærere ſolent, mox tanta pervicacia inhærent, ut citius à rebus chariſſimis, quàm ab hac mephiti ſe patiantur avelli. & hunc vecordiæ morbum in magicam ſanè illius herbę potentiam conferunt.

Acceſſit tertium hinc & maximum flagitium; in Regem & patriam (quorum ſaluti & dignitati fortunas, & ſi res poſcat, vitam pro victima debetis) inſignita nimis injuria. enervaſtis enim ſpontanea hac putredine vigorem animi, & robur corporis quondam athleticum emaſculaſtis : nec Iudaici jam iter Sabbathi abſque his deliciis duratis. emori vultis, ni puer è devio tugurio prunam ferat Tobacco accendendo. hæc una eſt ex laſſitudine deliquii

liquii veſtri curatio : quemadmodum fæminis hyſtericis vita fertur redire admoto naribus oleto. Ineptus habeatur miles algoris, vigiliæ, inediæ, impatiens: at quid de his in bello fiat qui Tobacci deſiderium ferre non valent? O rudes majores noſtros, quibus abſque hoc fumo vita tranſacta eſt! illi terra marique res maximas geſſerunt, debellarunt hoſtes, erexerunt trophæa: ſed caput beatitudinis Tobaccum ignorarunt. nec ex fictili tubo tanquam mamillâ fumum ſugere impoliti didicerunt. eà heroici ſæculi unica fuit labes. Quid ſi nunc in hoſticum facta excurſione nonnulli è Tobaccotrophis noſtris fumi ſtudio deflectentes ab agmine interciperentur? quis eorum interitu ingemiſceret? quis non riſu potius indignum viris infortunium exciperet? Periculoſa eſt huic populo, ſi cuiquam, conſuetudo quæ dediſci nequit. Meminerimus Perſarum Romanorumque imperia non alio magis quam luxuriæ voluptatemque vitio interiiſſe. Apud Americanos quoque ipſos vix

emptorem inveniet ſervus qui ſe Tobacco mancipavit. adeò ipſis auctoribus inviſa eſt hęc mollities.

Quantopere autem patrimonia veſtra, Generoſi juvenes, hoc fumo diſſipentur, teſtes erunt è vobis omni exceptione majores, qui in expenſi codicem quotannis referre ſolent Tobacci pretium, argenti uncias mille & ſexcentas. Quanto ſatius eſſet pecuniam non habere, quàm in hos uſus inſumere? Meminit hiſtoria hominis nequiſſimi Alexandro Severo familiaris, qui gratia Principis abutens multos nummis emungebat, ſe pro illis apud Cæſarem intercedere & poſtulata impetrare mentitus. itaque viridium lignorum fumo ſuffocatus eſt, Pręcone dicente, *fumo pereat qui fumum vendidit.* integra vix ſylva ſufficeret Britanniæ fumivendulis ſuffocandis.

At verò (ut de pravi moris vecordia ultimo loco dicamus) quid in menſa, illâ munditięque arâ, magis indecorum, quàm mucoſos illos tubos circumferre, in convivantium ora ingratiſſimum fumum rejectare, cu-

are, cujus fætor aërem inficiat, cibos inquinet, ſtomachos averſantium evertat? fumus culinæ, quam triclinio aptior niſi & hic fumus unctuoſa pinguique fuligine culinam in vobis ſatis graphicè ſibi depingat. nigram ex concretis ſordibus cruſtam non ſemel in mortuis repertam anatomici teſtantur. Quod ſi de morum elegantia Diepenſes fęminæ cum hiſce fumivoris ad Iudicem venirent, litem proculdubio auferrent. Adeo invaluit hæc ſtultitia, ut viri cordati, ne ſingulares videantur, ſimul nunc inſanire, & inviſum morem unâ frequentare neceſſe habeant. quemadmodum duo illi Philoſophi pluviâ cum populo madeſcere cogebantur. vel ut ille allium invitus arroſit, qui in alieno halitu odorem ejus ferre nequibat. Quin eò deventum eſt, ut vix hoſpitem ſine Tobacco dapſilè putemus exceptum. Sine Tobacco nec medicina ulla valida eſt, nec ſodalitium ſuave. Quiſquis in dicace juvenum grege fuliginoſam à ſe amovet fiſtulam, quam fortè latrina pejus oderit.

rit, homo illepidus, & ne teruncio quidem ęſtimetur; prorſus ut eſt in gentibus ſeptentrionalibus illaudatus ille pitiſſandi mos. humanitas Dominæ erga miniſtrum certiſſimo probatur indicio, ſi fumantem de manu fiſtulam miſero porrexerit. Illa autem non vanitas dicenda ſed divínę bonitatis contemptus, ſuavitatem anhelitus, quæ nulla arte acquiri poteſt nova, vel perdita reſtitui, hoc fætore ſcienter corrumpere. quæ herbæ expertiſſima malignitas falſam de illa ſalubritatis opinionem ſic refutat, acſi quis diceret, virus putredinis cum virtute alexiteria coniunctum. Sed tolerabilior foret, ſi penes mares ſolos manſiſſet inſania. nunc & uxoribus neceſſitas incumbit depravandi anhelitus, ut olentes maritos ſimilitudine fętoris ſuſtineant: ni faciant, perpetuum illud maritalis ſentinæ tormentum eſt ſuſtinendum.

Tandem igitur, ô Cives, ſiquis pudor, rem inſanam abjicite, ortam ex ignominia, receptam errore, frequentatam ſtultitiâ: unde & ira Numi-

minis accenditur, corporis ſanitas atteritur, res familiais arroditur, dignitas gentis ſeneſcit domi, vileſcit foris: rem viſu turpem, olfactu inſuavem, cerebro noxiam, pulmonibus damnoſam: & ſi dicere liceat atri fumi nebulis tartareos vapores proximè repręſentantem.

FINIS.

HYMNUS TABACI

AVTORE

Raphaêle Thorio.

VLTRAIECTI,
Pro DAVIDE ab HOOGENHVYSEN
Anno cIↄ Iↄ c XLIV.

LECTORI.

Biennium fere eſt, Amice Lector, ex quo venuſtiſsimum de Pæto opus, à quibuſdam tamen, vel incuria vel potius inſcitia, diſtortum, neque parva ſui parte mutilum, in manus noſtras incidit, quod cum plurimorum calculo approbaretur, & exquiſitiſsimis quorundam ſe palatis approbaſſet, nullo modo diutius premendum nobis videbatur. Cæterum cum emendatius exemplar hactenus deeſſet, ab autore, licet nec de facie tum nobis noto, petere illud non erubui. Qui, ut eſt mirifice humanus, voto ac petitioni noſtræ protinus ſubſcripſit. Itaque exemplar, partim ad incudem revocatum, partim media plus parte au-

ctum, ad nos miſit Cui comites, feſtivitatis atque urbanitatis pleniſsimas, adjunxit. litteras nimirum: quas editioni huic ſi præfationis vice in ipſo limine præmitterem, neque abs re neque abs argumento alienum me facturum arbitrabar. Abſit enim, ut labores aliorum mihi putide adſcribam: abſit ut vel in muſtaceo laureolam, vel gloriam ex fumo quæram. Autor operis eſt Raphaël Thorius, ut Medicus, ſi quiſquam hodie, præclarus, ita & Poëta non vulgaris. Argumentum quidem leve ac ludicrum videtur, verum quod à tali Medico tractatum, non delectat modo ſed & docet. Niſi ſi quis viro ſummo Fracaſtorio Siphyliden objicere audet, qui ex argumento prope infami famam ſibi peperit: & talem quidem,

dem, qualem nec ex arte Medica, ſi eruditis fides hic habenda. niſi quod & ex eadem arte illud, cum qua feliciſsime poëſin junxit. Pæti originem acceptam Baccho, ferri hic videbis. quam appoſite, non poßunt, niſi fallor, ignorare, qui Plerumque alternis admiſcent pocula fumis. *Tu, Lector, fave operi ac fruere, &, ubi interiore Pæti nota animum ſubinde recreaveris, verſiculi iſtius memor eſto,*

Vſus habet laudem, crimen
abuſus habet.

LUD. à KINSCHOT.

RAPHA-

D. LUDOVICO à KINSCHOT S. P.

PRO tam inſperato bono gratias ago, ut poſſum, maximas, Vir Clariſs. non tibi tantum, ſed & viris magnis D. D. Rutgerſio & Heinſio, quod inter vos opipare ſum epulatus; non ut conviva ſolum, ſed etiam ut parochus. ſiquidem ex luſibus meis acceſſit aliquid veſtræ feſtivitati. Nunquam equidem ſperaveram tam dextrum in illo poëmatio Apollinem, ut talibus palatis placeret, nec ut ſedecim annorum ætatem ferret fœtus in auras temere projectus, non conſilio conceptus, non cura formatus,

tus. Quando tamen bono ſuo fato tam amicos invenit ſuſceptores, non fraudabo illum ſui genii beneficio, nec vos veſtra expectatione. Immo vero liberalius agam cum liberalibus; adjuncto fratre juniore paulo curioſius compoſito: Vtrumque veſtro omnium arbitrio expono, & permitto. Edite in lucem, quando putatis placere poſſe. ſed editum fovete: patri, ut cœpiſtis, favete, & contra Catonum cenſuram defendite ludentem inter pueros ſenem. Quod autem rem aliis amicis negatam vobis concedo, rationes, fuerunt locus & perſonæ. Crimen hîc eſt internos eſſe Poëtam; nec ſani cerebri habetur qui poſt primam lanuginem

in

in Parnaſſo ſomniat. Vobis iſtic alia eſt ſententia, quibus placent Muſæ etiam cum ſua canitie. qui delirii accerſitum Sophoclē lectâ ejus tragœdiâ abſolvitis. Porro in hoc litterarum genere Reges cum ſitis, merito Iudicum partes ſuſtinetis, ut nemo auſit veſtris arbitriis derogare. Atque hoc me in periculoſa alea conſolatur, quod, quem ſemel veſtro calculo approbaveritis, nemo audebit condemnare. Tibi vero, Vir Pręſtantiſsime, iterum atque iterum gratias ago, quod de facie ignotum tam amicè compellaſti, quod me tuo amore dignum putaſti, quod denique fœtus miſelli curam ſubire dignaris. Vt referam, nil aliud poſſum,

quam

quam ut petitioni tuæ ſubſcribam, quod libens volens facio. Mitto igitur priorem Hymnum correctum: cui, adaucta ſupellectile, ſecundum adjunxi. Mallem utrumque inſcribi libri nomine, quam Hymni. Cæterum magis ſollicite excuſarem hujus operę levitatem, niſi argumentum cum arte mea conveniret. Vtut ſit, nunquam pænitebit tantis auctoribus in ſcenam prodiiſſe. Epigramma tuum elegantiſsimum in fronte apparere gaudebo, ad operis & opificis ornamentum: qui tibi in hoc amicitiæ veſtibulo animum & manum in pignus æternę ſinceritatis porrigit. Vale. Londini XVIII. Febr. M. D. C XXV.

Omni-

MOrbifugæ vires plantæ, miracula ſtirpis
Cælitus oſtenſæ, partes diducit in omnes
Thorius, *& primo fumos orditur ab ovo.*
Vos quibus ad Petum vigilanti ſtertere naſo
Fumigeriſque placet replere vaporibus auras,
Ore favete omnes cælo delabitur alto
Planta beata, udo non aſpernanda cerebro.
Scilicet in mediis habitat vis enthea fumis,
Et parvo ingentes clauduntur cortice vires.
Ludicra narrantur, ſed & hæc quoque ſeria ducunt,
Veraq; ſub ficto latitat ſapētia Pæto.

LUD. à KINSCHOT.

RAPHAELIS THORI
De
PÆTO ſeu TABACO
LIBER PRIMVS.

INnocuos calices, & amicam vatibus herbam,
Vimque datam folio: & læti miracula fumi
Aggredior. Tu qui cenſu decoratus Equeſtri
Virtutem titulis, titulos virtutibus ornas,
Antiquum & Phæbi nato promittis honorẽ,
Tu Paddæe fave: nec enim præſtantior alter
Morbifugæ varias vires agnoſcere plantæ,
Inq; tubo gcuitas haurire & reddere nubes.
Da puer accenſum ſelecto fictile Pæto,
Vt Phœbum ore bibam: quis enim ſine ſumine Pæti
Digna canat Pæto, & tantis ſe comparet auſis?
Non inventa homini humanos adolevit in uſus
Nobilis herba patri ſed primum viſa Lyæo,
Cum madidus ſiccos thyrſo ſubduceret Indos,
Notuit, ad ſeros & claruit inde nepotes.

Forte per æſtatem teſquis arentibus hoſtes
Norat in inſidiis meditari prælia Bacchus,
Arma jubet celereſque jugo ſubjungere Lynces,
Baſſaridaſque ſequi; Silenum accedere curris
Mandat, & in pugnā totis exardet habentis.
Pone ſequebantur lixæ, jumentaque multo
Tarda onere, & lentis congeſta viatica plauſtris,
Et claudus ſenio Sileni vector Aſellus:
Dumque volat furiata phalanx, inimicaque quærit
Agmina, par vaſtas & laſſa vagatur arenas,
Dira fames, urgetque ſitis, defectaque ſucco
Membra labant, deſunt ipſi ſua munera Baccho.
Amphora Sileni curru ſubverſa jacebat
Amplo exhauſta ſinu; ſitienti ambuſta dehiſcunt
Ora Seni, ardentes dum ducit hiatibus auras:
Mænades, & Satyri, multumque proterva juventus
Impatiens ſcrutatur aquas per viſcera terræ,
Nequicquam; de ſe tandem ſibi pocula quęrunt,
Et ſalſum potant, quem dat veſica, liquorem;

Pocu-

Pocula ſpurca nimis; ſed & hæc quoque pocula deſunt
Increſcenti ſiti, venis & deficit humor.
Spes tum acciſa omnis, facieſque miſerrima rerum
Apparet; toſtas alii de faucibus atris
Exhalant animas: alii per mutua fundunt
Vulnera, quem rapiant ante ultima fata, cruorem.
Iamque acies moribunda cadit, quum valle remota
Eminus obſcuri facies confuſa vireti
Viſibus occurrit dubiis: tumque Evius altum
Inclamans; duremus, ait, tantiſper in armis
O Socii, optatam vicina in valle ſalutem
Aſpicio: hic lentos toto conamine greſſus
Accelerant, renuuntque mori, venaſque ſupremo
Sanguine manantes, animæ ſpiracula claudunt.
Vtque propinquabant, altis ſe prodit opacum
Stipitibus nemus, & foliis ſpectabile vaſtis.
Euge! meis, clamat, cognatam vitibus herbam
Agnoſco, munuſque Deum. ſed plura volenti
Surda manus, latas tenero de caudice frondes
Car-

Carpit, & ignoto latrantia viſcera ſucco
Demulcet; viridis ſtillat ſub dentibus humor.
Non tamen oblatas Sileni provida virtus
Præcipiti vorat ore dapes, ſed cautior uſu
Hæret ab exemplo documenta abſtemius optans.
Nec mora: quis patulis lateat ſub frondibus error,
Eventus docuit: totis (mirabile) caſtris
Evomitur, caditurque velut cum gurgite pleno
Ingruit admiſſi miranda potentia Bacchi;
Volvitur in gyrum tellus, cœlumque videtur
Nubibus adductis ſurgenti occurrere terræ:
Tum ſopor obrepit, ſomnique invicta cupido
Germanam dubia presagit imagine mortem;
Capripedes mediis diffuſos ſtertere arenis
Cernere erat, diſiecta ſolo defeſſa furentum
Membra Mimallonidum devota jacere ſepulcro.
Mox ubi diſcuſſo longi languore veterni
Plenior ex adytis in ſingula membra recurrit
Spiritus, amiſſæ redierunt corpore vires
Surgere tunc alacres, pedibuſque inſiſtere firmis,

Et

Et fulgere oculis, thyrſumque vibrare lacertis
Fortibus, abſenteſque laceſſere vocibus hoſtes.
Attonitus monſtro, non huc ſine numine, amici,
Appulimus, Silenus ait: nec Dona Deorum
Deſpicite, ingenitas vires, nec nomina Bacchi,
Nec pudeat certa ſalvos à morte fateri
Cælitus oſtenſo vitam debere Tabaco:
Adveniſſet enim languentibus integer hoſtis,
Victa ſiti manus hæc cecidiſſet victima ferro,
Tinctaque veniſſet victoria ſanguine nullo;
Nunc veniat, validaſque manus, animoſque viriles
Sentiat, &, ſi mens ſuadet, fera prælia tentet:
Sed rationis opus; ſuperum nec munera cæco
Contemeranda uſu. ſi quid ſapit iſta ſenectus,
Viribus eximiis permiſtum in ſtirpe venenum
Delitet: in ventrem virides ne mittite ſuccos,
Mandite nec folia ingeſtis confuſa ſalivis:

Vi-

Virus ineſt crudis : æſtivo Sole recocta
Credibile eſt tutos præbere halatibus hauſtus ;
Nec ventri, at cerebro. (ſi tecta evolvere fas eſt)
Pabula grata reor, ſubtilibus eruta fumis.
Quare agite, ò juvenes, tam digni muneris aptos
Ingenio, & rapidis extundite mentibus uſus.
Dux ego veſter ero ; quid mens dictaverit, omnes
Accipite ; arentes prolixa uredine frondes
Comminui manibus jubeo, cannaque reponi,
Protinus educto radiis ſolaribus igne
Contingi, & poſitis adverſa parte labellis
Exſucti calidas nubes adducere fumi,
Ocyus ut poſſint cerebri pervadere flexus,
Vinoſiſque leves recreare vaporibus auras.
Dixerat : hinc Satyri teretes aptare cicutas;
Deciduas alii ſicca fuſcedine frondes
Frangere : pars tubulos arſuro pulvere complet,
Pars ſtricto ore trahit (riſumque ſodalibus affert)
Pulvereum flumen, tuſſeſque inducit iniquas.
Ipſe pater fremitus vana & conamina riſit
Igne carent, ignem votis ardentibus optant.

Ecce

Ecce Senex denſum, quod habebat mantica, vitrum,
Depromit, vafri inventum ſubtile Promothei
Furati æternas cœli de fornice flammas.
Hic latet ignis, ait: ſuſcepto & Sole rotundum
Molliter acclivi depreſſum in vertice centri
Frondibus admovit Phœbo penetrabile vitrum.
Cuſpidis in morem radiis concurritur, auctus
Inde calor ſenſim ſerpit, fomentaque circum
Arripit, & fumo vicinum nuntiat ignem.
Applaudunt Satyri, Faunique magiſtrum
Attollunt humeris, voceſque ad ſidera tollunt;
Ipſe cavam ante omnes accommodat ore cicutam,
Leniter adducit nebulæ mirabiles hauſtus,
Et ductos patulis fumos è naribus efflat.
Nec mora, permotus ſubita dulcedine, toto
Corpore diffuſum ſentit geſtire vigorem,
Vt ſolet à noti fœcundo flumine Bacchi
Serpere paulatim non intellecta voluptas.
Ora madent: non ſalſa ſitis, non vexat acerba
Eſuries, vomituſve; levi vertigine tantum
Crura vacillare, & ſupremam udeſcere frontem

Percipit, illæſus, ſed & hæc vaneſcere gaudet.
Tum vacuus denſa Pæti porrectus in umbra,
Omnigenium ut patuit fęcunda ſcientia rerum,
Dulcibus abſumit lentas ſermonibus horas,
Explicat ingentes opulentæ mentis acervos,
Ludenti & ſimilis Naturæ arcana recludit,
Implicitos memorat ſphęris cęleſtibus orbes,
Compagemque hominis, terræ & miracula pandit,
Addit & oraclis docti libamina fumi.
Fumantem ſequitur circum diffuſa juventus
Ipſa novis operata tubis, fumoque fragranti;
At rudis ore vomit naſo reddenda patente
Nubila cum multa tuſsi lacrymiſque jocoſis,
Ridicula, appreſsis animam quæ claudere labris
Neſcit, perque cavas iterum depellere nares;
Docta ſed exemplo grandęvum æquare magiſtrum
Èfflando ſatagit, repletque vaporibus auras;
Dumque hilares animis læta vitulantur in herba,
Ecce venit feſſis longum expectata miniſtris

Anno-

Annona, & multo ferventia dolia vino.
Clamores geminant, verſiſque ad cantica cannis
Gaudia agunt, epuliſque favent, multumque vocatis
Iumentis, reducique ſenis gratantur Aſello:
Indulgent Cereri primo, tum Maſſica libant,
Viteaque admiſtis alternant pocula fumis,
Cuncta fremunt fumo, cantu, miſtiſque choræis,
Donec dulcem oculis fudit nox alta ſoporem.
Poſtera ut illuxit lætis aurora, ferique
Admonuit belli ſecuras pace phalanges,
Lenæus pater, & Sileni cana ſenectus
Extimulant, ſi quos feſtivi heſterna diei
Fregit Luxuries, animoſque hortatibus addunt.
Sat poclis, genioque datum; nunc prælia mentes
Sollicitant; poſitas aſſumite vultibus iras,
Et forte inſtanti dextras componite pugnæ,
Ne vigil incaute palantibus ingruat hoſtis
Er cadat ipſa ſuas cædes non ulta juventus.
Nec virtus equidem nobis incognita veſtra eſt,
O Socii, magnis neque non confidimus auſis,

Sed nocet ignavas quamvis contemnere turmas,
Securoſque mali ignotis incedere terris.
Impavidi ergo animis ſedato inſiſte greſſu,
Neu mala nos iterum letho pęnuria mulctet,
Agmine compoſito lenti procedite, pæto
Non ſine contrito, promptiſque ad labra cicutis,
Et levibus fungis, ſervato & reſtibus igne;
Hoc animi ſurgent ad prælia, nubibus iſtis
Prodigiique nova ſpecie terrebitur hoſtis.
Eſte viri, famam & factis ſperate perennem.
Dixerat: aſſenſum properant applauſibus omnes,
Et ſibi quiſque ſuo ſtationem corpore ſervat.
Arduus in curru medio pater agmine Bacchus
Eminet, impexi tergo Silenus aſelli
It comes haud equidem bellax, nec idoneus armis,
At bonus eloquio, & ſubitis dare tuta periclis
Conſilia: æquales utrimque excurrit in alas
Denſa acies, hoſtemque animis pugnacibus optat;
Nec procul hoſtis abeſt: vicini vertice montis
Oppoſito emergit, ſummiſque haſtilibus extat.

Baſſa-

Baſſaridis calido ferveſcit pectore ſanguis,
Aërea ſiſtra manu quatiunt, & tympana pulſant,
Vino acuunt iras reſides, hauſtoque Tabaco
Excludunt lethi faciem, ſuaque agmina circum
Nube tegunt atra: ſpirantes naribus ignem
Procedunt: medio glomeratur in æquore nimbus
Igne micans, tonitruque fero, fumoque ſtupendus.
Oſtento attonitos ſubitus pavor occupat Indos,
Non homines ſed furva rati de faucibus Orci
Numina, conſternati animo certamen iniquum
Detrectant, trubibuſque timent confligere monſtris.
Pars fugit, & poſitis quærunt velocius armis,
Quam dare victoris mallet clementia, vitam;
Pars orat veniam, parere & juſſa modeſtis
Imperiis patiente jugum cervice capeſſit;
Sed pudet erroris, ſtulta & formidine tactos
Extimuiſſe piget vani ſufflamina fumi,
Libertate dolent ſerva; ſolatur at illos
Indulgentis heri condita lepore poteſtas,
Et victoris amor: ſimili diſcrimine victos

Victoreſque videt bellis utrinque remiſſis
Vna dies miſcere epulas, Bacchumque ciere,
Et ſimul alternis fumum potare cicutis;
Mirantur bona nata domi, nec nota queruntur,
Et nebulas animi jucundis nubibus arcent.
Atque hæc prima fuit mortales ſtirpis in uſus
Notitia, hæc late noti cunabula fumi.
Iam quæ vis lateat plantæ, quibus apta bibendo
Corporibus, quibus & pugnet contraria morbis,
Muſa refer, geniumque novo concede labori.
In primis non una ſubeſt natura ſtupendo
In folio; adverſis dives virtutibus omnem
Exuperare fidem gaudet, ſtirpeſque beatas
Provocat: hellebori robur, rheabarbara duras
Solvere nata alvos, facientem gaudia vitẽ,
Balſama vulneribus laudata, fabamque ſuillam,
Nepentheſque animi mulſum, gravidumque papaver.
Magna Dei virtus, quæ tot miracula rerum
Seminis exigui tantillo cortice clauſit!

Quod

Quod licet haud ſuperet cineris, vel lævis
arenæ
Fallentis digitum & numerantia lumina,
molem,
Mox dabit ingentem frondoſo tegmine ſyl-
vam,
Et certa in dubiis promet medicamina mor-
bis.
Quod ſi quis tantas rimari indagine cauſas
Aggreditur, multum immani ſub pondere
ſudet,
Seu diverſa Salis miræ ſubſtantia plantæ
Compoſitum eſſe dedit, multis & dotibus
auxit,
Seu ſimplex variis obnoxia caſibus una
Materies alios pro mole & tempore vultus
Induit, atque aliter diſtincta in corpora re-
gnat,
Naturæ latet in gremio, nec cernere pro-
num eſt.
Si tamen exemplis libeat velut indice filo
Ire per anfractus dubios errore viarum,
Inque ſibi ſimiles Totum diſſolvere partes,
Forſitan occurret, quo mens placata quieſ-
cat,
Et ſi non verum, at veri illuſceſcat imago.
Quicquid ineſt rebus ſapidum, diſcernere
guſtus

Quod valet, id ſalis omne ſolet de nomine dici;
At gemina eſt natura ſalis; vel funditus hæret
Corporeæ moli, ad ſuperas nec tollitur auras
Suppoſitis flammis, cineri ſed figitur acri;
Dictus & hinc fixus: levior vel ab igne ſolutus
In ſublime volat fumo ſubvectus amico,
Accreſcitque apici in morem fuliginis atræ;
Inde Sophis à re ſal ille volatilis audit.
Hic aliud memori occurrit ratione tenendum,
Viſcera quod terrę ſalibus prægnantia multis
Stirpibus innatis fæcunda alimenta miniſtrant,
Vt ſua cuique trahit proprium natura fluorem.
Fructibus hinc ſapor accedit. hinc floribus omnis
Spirat odor, retinentque ſui veſtigia ſucci.
At tellure latent penitis confuſa cavernis
Sulfurei, latices, nitri glacialis amaror,
Lethale arſenicum, flammis affine bitumen,
Argenti liquor in fædam reſolubilis auram,
Chalcantumque acidum, linguęque aſtrictor alumen,

At-

Atque alia innumeros factura elementa ſapores.
Si quis jam excutiat prolixo carmine, de tot
Principiis, cui accepta ferat ſua munera Pætum;
Comperiet tanto dignum ſudore bitumen,
Cujus in eximia ſpecies ſupereminet herba,
Pingue, olidum, acre, tenax, nitro ſublime volanti,
Ignis amans, craſſaque ferens fuligine fumum,
His pictam in tabula quicunque caloribus herbam
Non videt, hunc oculis captum, & rationis egentem
Crediderim: qnid enim magis aſpectabile? dextram
Trita oleo fædat, digitos & glutine viſcat,
Et ſolidat crudum lento ferumine vulnus,
Sorditiem ulceribus ſalſugine terget amara,
Nec putrere ſinit; ſenſum nam faucibus acrem
Impingit, longumque relinquit in ore calorem.
Latè fuſus odor viroſa vividus aura
Diſſipat ignavum cerebro torpente veternum,

Siccat & illuviem eductis ſternumine mucis.
Denique in aëreum flammis converſa vaporem
Fœta ſalis vivi, ſuperaſque volantis ad arces
Pervia ſpiritibus mentis capitolia ſcandens,
Supplementa nova exhauſtis animalibus infert,
Atque hebetes ſubito reſtaurat acumine mentes.
Planta beata, decus terrarum, minus Olympi!
Non tantum agricolis duro laſſata labore
Membra levas, minuis victus abſentis amorem,
Fundis & abſque cibo ſparſas in corpora vires;
Sed radium ſpecimenque Dei ſapientibus ipſis
Ingenium illuſtras, ſi quando aut multa tenebras
Colligit ingluvies cerebro, aut molimine longo
Intellectus hiat, rerum neque concipit umbras,
Conceptaſve tenet, vel cœca oblivia regnant;
Vt ſemel irrepſit blando lux indita fumo,
Aufugiunt nubes atræ, curæque tenaces.

Vis

Vis micat inventrix, demto velut obice veli
Tota oculis animi patet ampli machina mundi,
AEternæ ſpecies Naturæ ex ordine nexæ
Succedunt, redeuntque ſuis ſimulacra figuris.
O quoties viſus magna ſpectante corona
Orator populi cupidas dicturus ad aures
Contremuiſſe metu, docti ſermonis acervos
Confudiſſe locis, lingua & ſiluiſſe rigenti,
Quum memor ex tantis opibus ſopita facultas
Nil daret in vocem, ſed res & verba negaret,
Si modo vel micam generoſa è ſtirpe voraſſet
Fumanti tubulo, accenſo ſeu lumine, ſenſim
Res reperiſſe ſuas, prendiſſe fugacia verba,
Theſauroſque animi populo expoſuiſſe ſtupenti!
Si duo præterea Stagiræ in pulvere docto
Laudis amore novo, verive cupidine pulſi,
Pugnam agitant, verbis & digladiantur acutis:
Omne animi intendunt robur, nervoſque fatigant
Nexibus impediant cautum ut ſubtilibus hoſtem,

Aut validum incuſſo rationum pondere ſternant,
Stat circum pubes, pulcri & certaminis æquas
Arbiter ingenii æquales triumque lacertos
Mirantur, crebris vires applauſibus augent.
Tandem obtuſa acie, ut feſſis deferbuit ardor,
Lentior & validos inſultus lucta remiſit;
Sorbeat alteruter, ſacrum reſtetque vaporem,
Ilicet ut tactâ Autæus tellure, reſurgit
Firmior, exhauſtumque recens graſſatur in hoſtem:
Iejunius cadit, at ſequitur victoria potum;
Sin utrique placet nova de ſuffimine tela
Arripere, & calidam verbis producere pugnam:
Tum videas paribus momentis prælia ſæva
Eventu dubio in multam crudeſcere noctem;
Nec prius argutiæ diſcedere ab ictibus ambos,
Indefinitam abſcindant quam tædia litem
Iudicis incerti, palmæ cui præmia donet.
Sic quondam Iliaco cello par nobile fratrum
Aſclepii ſanguis Podalyrius atque Machaon

Fer-

Fertur ab Atride indictum certamen amicis
Suſcepiſſe odiis plantæ de laudibus Indæ.
Damnabat Senior linguâ tenus intus amatam,
Diſſimulans veros ſermonis acumine ſenſus;
Iunior in fratrem jaculis ardentibus ibat,
Et pro dilecta pugnabat ſerius herba.
Cordatum ante tubam potarat uterque Tabacum,
Impiger ingenium prçclaro accendere fumo,
Et mucronatis mentm gravidare ſagittis:
Multa hinc inde agili vibrata haſtila lingua,
Multa retorta iterum, crepero nec pauſa duello
Vlla fuit niſi quam fumi dabat hauſtus amœni;
Vnde renaſcentes ſtabant ad prælia nervi,
Invictuſque furor earum proſternere fratrem,
Donec inexhauſtis creſcentes viribus iras
Anticipem & litem ſententia magna diremit
Regis inauditæ gaudentis honore paleſtræ:
Robore ſic proprio ceciditque ſtetitque Tabacum.
Et nunc de fumo gravibus confligitur armis.
Vſque adeo nil ſcire datur dubitabile quod non.

In-

Ingenii faciat cita vis & gratia linguæ.
Sed me perplexi ingreſſum ſpineta Lycęi
Penſi alio textura vocat; quibus herba ſalubris
Principiis conſtet, vero mihi carmine dictum eſt.
Nunc quibus illa viris faveat, quibus illa reſiſtat.
Quoſque ferat, pellatque ægro de corpore morbos,
Expediam, ſimul ut calicem ſiccavero Pæti,
AEdibus & vacuis ſuccreverit aucta ſupellex.

DE PÆTO

LIBER SECUNDUS.

Tollite vos ignem, tubuloſque ſat ætheris hauſtum eſt;
Dum calet ingenium, dum ſenſibus integra vivis
Verſantur ſimulacra, fidem exolvamus amicis;
Odimus immemores Mundum nec paſcere fumo
Aggredimur, vanos aut ampullare per orſus:
Inſtat ſegnicies, & Phœbo invi'a ſenectus
Triſtibus impallens curis divortia Cirrhæ

Man-

Mandat, & extremum Muſis offerre laborem.
Dicite Pierides, domitis quæ geſſerit Indis
Liber, ut immanes populos moderamine legum
Mollierit placidus, quernoſque legionibus enſes.
Et truculenta levi mutarit fercla Tabaco,
Vt mores, geniumque pater Silenus amænę
Stirpis, & innumeros ludens evolverit uſus:
Forſitan hæc qui vos bifido de monte per æquor
Tranſtulit auratam Boreæ regnator in aulam,
Audiet, & tanto ſi non indigna parente
Funditis, innatum quanquam averſatur odorem,
Veſtris perfuſum violis, animaque ſuavi
Inter pulvillos variata mente reponet.
Vt ſedit ſolio Victor, non triſtibus armis
Sæviit in vitam vel opes, nec durus abactis
Indigenis ſtatuit dominos, nec more tyranno
Optavit metui, metuit non ipſe timentes;
Lenibus alloquiis, & majeſtate remiſsâ
Partus amor populi, facilis clementia mores

Eru-

Erudiit, glebamque jugo parere ſuaſit.
Terra feris infamis erat, Lyceſque, lupique,
Tigres & celeres pardi, miſtique Leones,
Impune inſidias pecorique viriſque parabant,
Tollere nec cladem intentis in mutua bellá
Cura fuit, major ſed erat meliorque voluptas
Finitimos flammis vexare & cędibus ęgros,
Et coctos calidis hoſtes apponere menſis.
Non tulit immanem ingluviem, qui temperat æſtus,
Sanguinis inquè ſiti pacis ſuffundit amorem;
Vaſtitiem luſtrare cupit, regeſque cruentos
Viſere, & ingenuas craſſis dare mentibus artes.
Aſſumit numero è magno, quos indolis eſſe
Sciverat urbanæ, calicum ſed largior uſus
Vitaque liberior, nerviſque inimica libido
Fecerat effætos, at nobilis aura Tabaci
Compoſituſque labor, cæliq; nitentior hauſtus
Senſim reddiderat reparatis viribus ægros.
Amphoriam, Balanumque legit, comemque Neandrum,
Iucundos comites, totidem quibus addit amœna.

Fron-

Fronte viros, luſcum Pelian, geniique ſagacis
Idmona, cærulei ridendum tubere naſi,
Pauperis & barbę metuentem ſcommata Trullum.
Hærebat ſociis, & clam poſt terga ſubibat
Olim gratus aper, caſu ſed ſurdus iniquo:
Non adeo, ut ſolitus, ſuavis comes, atque facetus.
Iuſſus abire manu, invitus ſub tecta rediit.
 Regulus Hæmatoës, quo non truculentior alter
Vicinos capere, & captos prandere, tenebat
Non procul imperium vaſtis incluſus in antris,
Turpis ubi laniena fuit; juvenumque ſenumque
Corpora vincta jacent ſtabulis, pinguique polentâ
Ingratam cumulant in gaudia dira ſaginam:
Huc canibus, jaculiſque plagiſque ſequentibus omne
Cornicinum ſonitu & miſtis latratibus agmen
Vertit iter, nec longe aberat domus atra Tyranni,
Qualē Dis habitat: primo venientibus antri
Os

Os immane patet ; congeſtis oſſibus albet
Limen,& affixis apparent culmina tectis,
Conſitus ut ſcolymis horreſcit edulibus hortus :
Quum capita in ſquamas longis crevere medullis.
Forte dies genialis erat, Lapithæque repoſtis
Inſtruere altilibus convivia lauta parabant.
Agminis ad ſtrepitum cavea caput exerit Heros
Mulleus,& virides exponit vertice plumas :
Mox refugit viſis, venit alter, & alter, & antri
Interiora petunt, nec portam vecte parato
Claudere, nec miram meminere excludere gentem :
Dum tenet attonitos cæcus timor, ilicet Idmon
Primus in ignotos audet penetrare receſſus,
Cum cane naſuto ; ſequitur mox cætera pubes
Palpans in tenebris, niſi qua per ſumma receptus
Tecta viam oſtendit ſub opaco lumine ſplendor,
Silenus medio, extremo tutiſſimus Evan :
Perveniunt tandem, ducit quo nidor, in aulam
Fer-

Ferventem fremitu, facies ubi dira culinæ
Perculit ingreſſos primo, plenique lebetes
Fumantum capitum, verubuſque infixa co-
lurnis
Multa virum femora, & ſtillantis lancibus
armi;
Fœmineiq; coqui cinctis circum ilia peplis.
Non procul in clathris porcorum more ja-
cebant.
Corpora dena virum feſto ſervata propin-
quo,
Dum creſcant adipes, lacrymis quos Liber
obortis
Præterit. Hæmatoëm attenta dum nare mo-
loſſi
Veſtigat, penitoque latentem affatur in an-
tro,
Surge miſer, vultuſque hominum conſueſce
tueri:
Venimus innocui, cædes nec cædibus iſtas
Vlciſci eſt animus; veniam donamus avitis
Ritibus, & placidos gerimus ſine ſanguine
mores.
Si cruor eſt cordi, pugnandi & tanta libido,
Bella movete feris, armento arcete leones:
Parcite vicinis, turpes nec ventribus eſcas
Indite, nec fœdis poſtes ornate trophæis.
Non eſt illa lupis rabies: non tigride tigris

Paſ-

Paſcitur irato nec fit leo cęna leoni:
Tollite ferales epulas, & condite terra
Triſtes reliquias, dapibuſque fruamur honeſtis.
Ille nihil clarum; obſcuros modo gutture mittit
Grunitus, torvumque tuens, non ſponte monenti
Obſequitur, pavidóſque jubet parere clientes:
Tumque abit annona infelix, meliore parata
Succedunt verubus jucunda obſonio mundis
Cervorumque ſuumque tori, leporeſque anateſque
Venantum, & quicquid dederat labor.
Advolvuntur humi (nec enim conjungere menſas
Hora dabat) Bacchus primum vetuluſque magiſter,
Tertius Hæmatoës; nullo mox ordine ſeni
Procumbunt comites, tum picti terga ſodales.
Fata juvent; nunquam dextras junxiſſe fideles
Pæniteat (rex Liber ait) fœlicia ſint hæc
Fœderis incœpti primordia: ponite amici
Ritus

Ritus immundos, facilique aſſueſcite vitæ:
Tuque adeo, ſubitos, aditus, nec libera, frater,
Condemna alloquia ingenui firmamen amoris;
Proderit hoc olim hoſpitum, nec veſtra juventus
Vtile ſubſidium vitæ didiciſſe dolebit:
Hoc tu pignus habe, quo nullum ſanctius optes.
Dixit, & undantem vino cratera recenti
Impiger exhaurit, ſecto quod palmite nuper
Arboris aëreæ repetitio effluxerat ictu,
Vtribus & plenis ſtabat prope: ſuſcipit ingens
Bellua, & epoto miſerorum ſanguine, tetram
Non prins aſpectum nectar deturbat in alvum,
Emittitque olidæ ructamina cruda popinæ.
Subriſit Pelias: narem compeſcuit Idmon;
Euvius increpuit nutu, & ſermone benigno

Non

Non bene conſtantis vultum firmavit amici.
Euge virum ! ut vero placuit liquor? ille ſubaudax.
Fronte ſuperciljoque ad verticis oſſa retractis,
Eſt bonus iſte cruor , quocunque e gutture fluxit;
Vix melior pueri imberbis.ſi quis mihi porro
Prebiat, haud verear patinam ſorbere ſecundam.
Quod poſcis dabitur:ſed pocula jungere poclis
Et turpe & nocuum.neſcis bone,qualis in iſto
Sanguine ſevitio eſt;proprie te diſcere damno
Non patiar.forte ex aliis ſine crimine noſces.
Vt vero patrias craſſe caligine mentis
Ignoratis opes ! hebeti tam grata palato
Munera ſucciſo de cortice ſufficit arbos
Obvia,nec ſumptu,multo nec emēda labore;
Sponte ſuos præbet lanianda ſecuribus artus,
Fundit & æternos redivivis fontibus amnes:
Cedite,legitimos terræ bona vertite in uſus,
Ducite nec pulcrum humanes pingueſcere venis,
Et terrę finibus ſerpentum more latentes
Luce, viriſque procul naturæ extinguere lumen:

Sunt vobis hominum vultus, ſunt pectora, nec mens
Degener, intrepidæque animis ad prælia vires.
Tot bona cur tumulo infoditis? de fronte character
Humana periit, nec quamvis ſanguine paſtis,
Sanguineus color eſt. tumido ſed luridus ore
Pallor ineſt, oculique latent, diſcrimina naſum
Nulla genaſque inter; facies veſica videtur:
Tempora nuda pilis, putri labra turgida tabo,
Et nigro trepidi promanant ſanguine dentes.
Vix animam trahitis, nervis attollere coſtas
Non datur, injecto ceu pondere pectus anhelat:
Eſt piger excuſſis genibus gradus, & dapis almæ
Nullus amor, ſed humi jumat edormire veternum.
Hanc ſitus, & nunquam ſoli nec pervia ventis
Antra dedere luem, ſpurcoq; obſonia ſucco;
At magis ira Deum menſis accenſa nefandis
Intu-

Intulit immundam reſoluto robore peſtem,
Et jam barbariem luitis, potumque cruo-
rem
Redditis impuro, qui vos infecerat, ore,
Vt moniti quęratis opē ſed nec bona veſtra
Nec mala noviſtis; tantus ſtupor occupat
ęgros.
Cernitis accēſo prognatum pulvere fumum
Nare venire Senis velut exhalante camino?
Pulvis hic herba fuit: vobis vicina Tabaca
Nomine vix nóto clarum dedit inſula no-
men.
Hinc finem ſperate malis: tu cane Magiſter,
Cui natura parens rerum momenta ſuarum
Credidit. ingenium remedi percurre, mo-
dumque
Nec differ miſeris optatam afflare ſalutem.
Hic, paulum tubulo amoto, flammaque
moratus,
Magna jubes, dixit. ſi quæ tamen auribus
iſtis
Digna putas, dicam; detur modo vita re-
cenſque
Libertas miſeris, pedibus quos fune ligatis
Ægrotos ſtabulis in fœdo ſtramini vidi.
Annuit Hæmathoës, ſolvuntur vincula
claudis,
Prorepunt geminis nixi, ſua quique gerentes
Ore

Ore mala., & lucem veriti tetigiſſe ſupremam,
Vultibus obſcœnis lætâ ductantur in aulâ.
Non tenuit lacrymas vetulus Pater. Eja, ſodales
Vivite, ait, vitam meliori at ducite fato:
Nam licet, & dabitur: latet iſto condita buxo
Veſtra ſalus, modo ſit ſervari certa voluntas.
Tu miſerandę Senex, muriam pro ſanguine venis
Qui generas, cui crura labant luctante podagrâ,
Purpurei ſtillant, hebeteſque arctantur ocelli,
Cæcus eris, ſi ſpernis opem, ſed ab arte medelam
Sufficiam, & tumidis albo ſuffimine buccis
In pileum nebulam inſpirat. vultuſque ſeniles
Protinus includit junctis ad tempora limbis.
Excipit ore ſenex mordentes lumina fumos,
Et paritur juſſus ſpe conſolante dolorem,
Exrimit imbrem oculis, videt acriùs omnia circum,
Plenius admiſſa deterſis luce feneſtris.
Atque poteſt adeo ſalebroſa in nare Magiſtri
Eminus extantes oculo numerare pyropos:

Namque rogatus uti in naſo quæ cerneret, & quot
Diceret, oſtendit digitos, &, fraga tot, inquit,
Aſpicio in noſtris naſcuntur qualia ſylvis.
Ilia concuſſit Vetulus, riſere ſodales.
Dignus es articulis ſine nodo: age ſugito, dixit,
Claude labrum, & laxis expira naribus auram:
Sugit, & expirat: ſed porro injuſſus, ut antrum
In gyros volvi, & turbari ructibus alvum
Senſit, humi recubans confertim cruda remittit
Fruſta, & multiplices, quas ante voraverat, offas.
En podagræ exitium: ſic fonte revellitur ipſo
Succus edax teneros rodens ſine dentibus artus.
Hoc bis agas, quum luna latet, cumque orbe recrevit
(Tum latebris turgent ſucci, tum mobilis humor)
Poſt læves patinas, & prandia pinguis omaſi.
Sic ubi ciſternam illuvie, primamque cloacam

Terſerit, humores ablatis fæcibus ibunt
Purius, articulis blanda, & ſine ſorditie acri
Nutrimenta fluent, quo nec fæcunda malignis
Relliquiis acidi pungentur acumine nitri,
Torta nec in duram concreſcent vincula cretam:
Tum levitate pedum Satyris certabis, & ipſas
Sponte tua poteris ſaltu ductare choreas.
Quod ſi pauca tamen ſalſæ veſtigia labis
Exuperant, hauſti blanda torpedine fumi
Vaneſcent, nec hebes ſenſus, velut ante dolebit.
Hac ope non podagrę tantum cruciamina ceſſant,
Sed porrò coli rabies, ſed volvulus atrox,
Gutturis & fœdæ tollens diſcrimina ſedis,
Et capitis clavus, & ſibilus auris adurens
Miteſcunt ſubito, nec poſt injuſſa recurrunt,
Si modo quis conſtanter amat, nec jurgia curat
Conjugis in fumum inſontem maledicta vomentis,
Oſcula quod vitiet, nitidas & conſpuat ędes.
Vir fuit antiquę fidei, nec moribus aſper,
AEquoreas habitans morboſo in littore ſedes
Labe nova infames; quos ceperat acre venenum.

Frendebant medio terebrati abdomine, moxut
Repſerat extremos morbi violentia in artus:
Tenſa velut valido membra omnia fune rigebant,
Nec vis ulla ſuper, nec motus ulla facultas
Ille malo arreptus, Phœbeas jugiter artes
Implorabat inops, dedit & medicamina Phœbus
Nequicquam. at ſolitis conatum luſit in herbis,
Donec inauditam melior fortuna medelam
Præbuit, & facili reparavit damna Tabaco.
Inde colit munus Divum, multoſque per annos
Obtinet illæſam fumo conſtante ſalutem,
Cum prius incerto vitæ, tremuliſque lacertis
Importuna lues, necdum ſuperata rediret:
Nempe ſalis pungens acies obtuſa ſopore
Deſiit in molles mucronem intendere nervos.
Sic ubi radicem dentis deterrimus humor
Vellicat, ardentemque inflavit tubere duro,
Qualem offert nucibus concluſis ſimia, buccam,
Fumus in os veniat, parvoque ut tempore clauſus
Manſerit, exemplo, gemituſque tumorque recedent.

Sic

Sic aliæ migrant afflicto è corpore peſtes,
Quas mala conceptæ ſalſuginis aura creavit.
Labentes pluviæ ſublimi è fornice tecti
In teneros folles, quibus inſita flamma movendo
Vivit, & in numerum flatu modulante, fovetur;
Denſatæ in media pendent regione, foraſque
Ante, levis quam ſit membrana arroſa, feruntur.
Quid referam tumidas fauces, laqueumque latentem,
Hellucum, & ſubitâ dubios vertigine greſſus,
Clangoſaſque brevi minitantia flumina nares?
Omnia mulcentur fumo, ſi provida cura
Maturat, ſeras nec opem producit in horas.
Sunt, quibus occultis mordax contagio membris
Offecit, ſeu ſpurcities nitroſa canales
Raſerit urinæ, vel apertum fæcibus anum:
Hinc quoque luctifico requiem ſperate dolori
Qui matulæ ingemitis, qui clavos inter acutos
Horrida Caucaſei depingitis ora Promethei.
Non ego vaticinor, Parnaſſi aut ſomnia fingo;

 No-

Nota loquor, quęque ipſe prius crudelia ſenſi,
Quam facies Pæti mirandaque nota foret vis:
Namque (fatebor enim) luxu tranſacta juventus
Cum Baccho, Satyris & ſuavi iſto comitatu,
Hic illic vetulo rimas in corpore fecit,
Subjecitque malis, quæ magna eſt noſſe voluptas,
Sanaſſe utilior, noſtroque probata periclo
Certius in populi juvat uſurpare ſalutem:
Sed quia par cura eſt triſtes expellere morbos,
Et validos ſervare habitus, quæ cautio ſanis,
Diſcite, quiſve modus, nec enim omnibus omnia proſunt.
Oderunt alii natura, ut triſte venenum,
Deficiuntque animo ad folii fumantis odorem,
Stulte alii damnant, novitas quia diſplicet omnis,
Quod ſine Pæto atavi meliores ſtirpe ſequenti
Conceſſum à ſuperis egere ſalubriter ævum.
Abſtineant ambo: nec enim pugnare decorum eſt
Naturæ, aut rectam invitis infundere mentem.
Si

Si quis amat, ſapienter amet, nec Simius alter
Conſilio, & ſine fine aliorum irrumpat in actus.
Sunt qui fumum ideo, ut potent tantummodo, potant,
Vrbanos inter ne non habeantur amœni,
Proſit ne an noceat ſibi ſus deque ferentes:
Ruſticus ille, maluſque pudor: nam vel juvat hauſtus,
Vel lædit. te ipſum noſcas, & idonea fumo
Corpora, ne ſero tandem tua damna queraris.

Si cui grande caput proſtanti fronte rotundum,
Lati humeri, pectus patulum, toroſaque membra,
Sub cute obeſa caro, pituitaque multa palato.
Is bibat impune, & repetito indulgeat hauſtu,
Si libet, & juſtos ſumendi reſpicit uſus:
Parcius attingant graciles, quibus ardua cervix,
Frons anguſta, caput minimum, præcordia preſſa,
Excarneſque genæ, & pauca mucagine nares.

Ollis ſpirituum ut brevis eſt annona cerebro,
Obruitur, facile conferti aſpergine fumi,
Haud ſecus ac nebulæ hyberni caligine ſolis.
Compoſiti validis biberint ſi largius ęquo,
Occupat ignavos torpor, defeſſa quietem
Membra petunt, nervis velut ex ætate ſolutis,
Mane tremunt, altaque obeunt in luce ſoporem.
Quod ſi præterea roſeus color inficit ora,
Et ſubeunt tuſſes, & denſus anhelitus, illum
Ejurare tubos jubeæ, caroſque ſodales,
Ne redimat nocuos vitæ diſcrimine luſus.
Illi pulmo flagrat, putrive uligine turgens
Febrim corde fovet, lentoque abſolvitur igne.
Sed ſi tantus amor fumi, nec tendere contra
Vota libet, cæco ratio ſed cedit amori,
Bechion arentem ſumat, fumunque capeſſat,
Non metus hinc fuerit, ſed ſpes non vana ſalutis:
Nec moderatus enim accendit calor, at levis aura
Vlcera deſiccat, ſaniemque e pectore ducit.
Denique ſi qua vehit tectam cauſa abdita tabem,

Seu

Seu mala per totum diffuſa injuria corpus,
Seu cita febris erit, læſi vel viſceris ęſtus,
Ah! tibi ne tanti ſit pernicioſa voluptas.
Declina illecebras, & quamvis parcere durum,
Parce tamen, certæ & caveas auctaria cladis.
Eſt etiam quandoque, ut, qua data porta, ſubinde
Erumpat ſus deque cruor, lethumque minetur,
Et vomitu ruat, & laxis fluat alvus habenis:
Quicquid contigerit, feralia pocula mitte,
Nec libeat nocuas immittere faucibus eſcas:
Sanguinis hinc fluvii creſcunt, vomituſque ferocit,
Vitaque diſiectis tandem cum fęcibus exit.
Iudicio hic ſiſtor rationis tollere viſus
Quod poſui: nam ſi Pęti gravis herba ſoporat,
Et ſopor excrementa tenet, damnatur inique
Quod juvat & laudem meruit, bene præmonet, inquam,
Quiſquis is eſt, nodum uſque diſſolviſſe pigebit:
Hunc ergo jubeo in mentem revocare, quod olim

Sanximus, adverſas ſimul hic ſubſiſtere vires;
Nempe ſale hinc ſtimulat naturam pellere tardam,
Ac veluti vivis pigram calcaribus urget:
Parte alia exhalans nebuloſo ſulfure ſomnos,
Siſtit, & effuſam facili compeſcit habenâ,
Ac velut indomitus ſonipes juxta ilia foſſus
Evolat, & fræno deinceps parere recuſat;
Sic ubi depultrix validè movet, & retinendi
Vis labat, ut leviter tacta eſt, ruit impete multo,
Nec motam retinere leve eſt, nec tollere lapſam,
Et magis effluxiſſe nocet, quam clauſa manere:
Vſque adeo multum eſt rerum momenta, modumque
Temporaque, & quæ ſit cunctis natura, tenere:
Sic virtus viget ipſa, viget quoque corporis ætas,
Vtraque deliquio tandem nimíoque labaſcit.
Nil melius vino; vinum tamen omnibus æquo

Non

Non datur in cyatho, nec ſugitur omnibus horis;
Immo etiam quandoque necat, quandoque furorem
Suſcitat, interdum rationem largior hauſtus
Obruit in ſpatium, quo mobilis orbita cœli
Volvitur, inque locum redit unde exiverat ante.
Solvitur interea ſtrictis niſi crapula vinclis,
Ebrius expirat, ſaltem expiraſſe putatur.
Haud procul exemplum: nuper *Satyriſcus* Adonis,
Dum tua feſta colit, rex ô Lenæe, ſepultus
Et vino & ſomno, ſub terram ut mortuus ivit;
Poſtridie effoſus vitæ manifeſta receptæ
Signa dedit, capite effracto, manibuſque cruentis.
At miſer adverſus mortem cubitoque genuque
Confligens, animam clauſa colliſerat arca.
Quid tam funeſtum noſtræ adverſarius arti
Objiciat? nulli, quantumvis multa, obeundi
Cauſa fuit, mentem nulli, quod conſtet, ademit:
Contra lætitia in magna, dum pocla ſalutis
Ordine diſcurrunt, ſi quis temerarius audet

Iura inſana ſequi calicum, pugnamque la-
ceſſit,
Ne titubet ratio, aut greſſu titubante vacil-
let,
Arripiat tubulum, medicam intermiſceat
auram,
Surgęt inoffenſo vultu, bene condita verba
Sobrius exponet, fumi dum neſcia turba
Inſtabilis prodet vibrantes fronte lucernas,
Et greſſu inſolito dabit irriſoribus anſam.
Nempe tuus fumo, Bis-nate, retunditur i-
gnis,
Mobilis & rabies blando torpore quieſcit.
(Nec ferat invidiam quæ dat tibi copula
laudem)
Non melius lapidi Herculeo Chalybumque
metallo
Convenit, optatum quam quęrunt vina Ta-
baccum.
Sic operas pręſtant inter ſe, junctaque multo
Nobilibus ſapiunt, quam deguſtata ſeorſim.
Denique, mortales, quantum eſt, conducit
in uſus,
Nec quicquam, ut ſuis, occiſi, non utile;
flammæ
Qui ſuperat poſt fata cinis rubigine fœda
Defricat, & flavos facit excandeſcere den-
tes:

Fu-

Fumus & ipſe (novum auditu) conſiſtere juſſus
Paret, & emiſſus per conniventia labra,
Ore manu impreſſo, fulvum denſatur in unguem
Virginibus carum, quibus à ſerpigine longa
Prurit ſcabra manus, manantibus undique rimis;
Lævigat admotum, & ſplendorem inducit eburnum
Non ſine portento; nec parvo gratia conſtat.
Namque per arcanos penetrabilis aura meatus
Cor quatit, & ſtomachi vinculis utrimque ſolutis,
AEolium ventis ſubvertit olentibus utrem:
Sed vita incolumi, ridentibus affatim amicis,
Inde metus tutos, decus inde doloribus emptum.
Iam bona decerpſi: nunc ſi quæ incommoda ab uſu
Obveniunt, ſeu ſint vere, ſeu vera videntur,
Expediam, longa nec vos ambage morabor.
Inſimulatur enim, claræ quod mentis acumen
Obtundat, ſpecieſq; locis poſitúque decenti

Con-

Confundat tenebris, & nigra oblivia ducat.
Crimen atrox; ſed quod vel prava calumnia finxit,
Vel bona ſimplicitas: non eſt, quia non potis eſſe:
Immortalis enim cum ſit mens, ortaque cœlo
Portio, corporeis non eſt obnoxia damnis.
Actio recta quidem, ſi læditur inſtrumentum,
Læditur ad tempus, causâ durante, ſed ipſa
Mens intacta manet, quanquam, ceu nubibus atris
Circumfuſa latet, radioſque occultat inertes.
Non aliter Phœbi quam lucida tela Dianæ
Intercepta globo, vel tegmine nubis opacæ,
Tempore non longo noſtris tolluntur ocellis;
Nec minus ipſe tamen ſincero candidus orbe
Ardet, & innumeris lucem communicat aſtris:
Sic animo nulla eſt, animi niſi crimine labes:
Deſidia, & luxus, levis inconſtantia, & ira
Ingenium obtundunt, lumen rationis inumbrant;
Permiſcentque notas tabulis, & nomina delent,
Qui-

Quilibet id meminit quod amat, crebroque
revolvit.
Da mihi de multis fumi potoribus unum,
Creditor, aut plenæ cui ſint oblita crumenæ
Scrinia. deſponſæ vel notum limen amicæ,
Et dabo de fumi multis oſoribus octo,
Aut plures etiam, proprium cognomen, &
acta
Heſterna, & patriæ oblitos elementa lo-
quelæ.
Scilicet aut nocuum virus, vel peſtifer ignis,
Aut morbus ſubito ſumens à verbere no-
men,
Aut nimium palpate Venus vergente ſene-
ctâ
Læſerat officium cerebri, nec congener æ-
thræ
Spiritus everſa poterat durare fabrina.
Quod ſi præſtanti folio ſuppreſſa periret
Vis reminiſcendi, cur tot prægnantia rebus
Pectora vaſtitiem quæſis e laudis amarent?
Qualia nota, quibus nihil ignoratur eorum,
Quæ callere licet, quibus eſt dilecta volup-
tas
Condere res animo, populique aſtante co-
rona
Condita mente prius memori diffundere
lingua?

At

At thalamos contriſtat iners, piger halitus, ipſe
Caſtior, abſtruſas partes qui faſcinat, agno.
Audio fœmineas voces; nam maſcula virtus
Laudarit potius rabidi ſufflamen amoris,
Non hodierna quidem infirmi querimonia ſexus;
Matronis odium eſt, ex quo Vulcania conjux
Frigore ſuſpectam gelidis certare cicutis
Inferri in Cyprum vetuit Cytherea Paphumque,
Bello nempe redux inter convivia Divum
Evius ut domitæ obtulerat nova gaudia terræ,
Iuppiter ante alios, & cum Iove Mulciber & Mars
Atlantiſque Nepos, & nectare plenus Apollo,
Fumivomis olidam ſimularant naribus AEtnam.
Ridebant novitate Deæ, ſed nocte ſopora
Offenſæ ſtatuere ſuo depellere cœlo
Theſſalicos ritus, vigileſque tenere maritos.
Ergo poſtridie ſimul ac fumoſa ſupellex
Prodit, prima Venus cœpti manifeſta protervi

Involat in mercem, buxumq; & pulverem, & ignem
Tam facilis Diva Superis mirantibus iras
Subverſos pedibus ſummo deturbat Olympo.
Sic laſciva Cypris inſaniit: at Iove nata
Bellatrix, nemorum Virgo, Pindique ſorores
Sparſas relliquias gremio legere, patremque
Thyrſigerum obnixè nova ſupplementa rogarunt,
Subſidium & voto gratis retulere pudico.
Ingens opprobrium vero, ſi Cypridis æſtum
Temperat, imperium menti, membriſque vigorem,
Virtutumque decus rarâ virtute tuetur:
Non extinguit enim nymphææ aut cannabis inſtar
Naturæ inſtinctum; ſobolis nec munera tollit,
Fors numerum minuit; ſed fræno arctata Cupido
Quod demit numero, generis bonitate reponit.
Grande bonum, ſi vel tenuis fortuna parentum
Non premitur multa prole, aut reſpublica gaudet.

For-

Fortibus & juſtis potius quam plebe frequenti.
Vtilis hinc adeo ſenibus, primæque juventę,
Frugaleſque cado in ſummo ſibi præſtat, & imo,
Dum celeres flammas, cinereſque ſubinde tepentes
Aut ſedat ſubitò aut ut fuſa diluit unda,
Stultitia facili canos, pubemque furore,
Indeque prognata ſolvens vertigine Mundum.
Ne deſpecta tamen veſtris prorſum exulet hortis
O dominæ! in duris & habet ſua commoda rebus.
Errantes uteros ſurſum transſepta ruentes,
Et tenſum veluti ferientes ariete ventrem,
Si quando oppreſſus pulmo ſublatus anhelat,
Deprimit, inque ſuas cogit deſcendere ſedes
Ocyus, incumbens binum quam centurionum
Pondus, & impoſiti denſiſſima ſarcina plumbi
Porrò nulla ſeni, ſi vitea pocula demas,
Cum magis odiosa dedit mater bellaria tellus,
Sed ſervanda venit naturæ annona fovendo
Humorem ingenitum, ſuavem fundendo vaporem
Aren-

Arenti cerebro, pellendi aut ſenſibus hoſtes:
Namque aciem lippis acuit; cui ſtiria pendens
Naſum hebetat, reddit ſiccatâ nare ſagacem,
Diſſolvitque graves ventoſa ex aure ſuſurros,
In mentem, ut melius ſapientum dicta recondat,
Colloquiiſque diem moroſaque tædia fallat.
Quod ſi quis damnoſa luens delicta juventæ,
Nocte crucem ſcapulis geſtat, ſomnumque recuſat,
Hic quoque ſolamen quærat, requiemque labori;
Non tantũ ſopor in venas obrepet amicus,
Vnde dolor cedat, ſed, ne nox longa putetur,
Somnia pulcra dabit, rerum & ſpectacula viva
Offeret ante oculos. non qualia monſtra figurat
Torrida, bilis atrox, faba, lentes, cæpa, faſelus:
Allia, & altercum fatuum, manicumque ſolanum,
Si quis edit, medio in ſomno ſpectare putabit
Hor-

Horrendas facies, confuſaque ſæcla animantum,
Quæ nec ſunt, nec erunt, harpyas æquore nantes,
Aëre Centauros, fiſsâ tellure Draconum
Agmina, & ore nigro jaculantes Dæmonas ignem.
Quin etiam in ſubita ſibi tempeſtate videtur
Æquori ſorberi, & motis luctator in undis
Brachia anhelitus agit, celſa modo rupe volutus
In mare collabi, ſonitumque excire cadendo:
Latronum gladiis adigi, modo compede fracta
Adſpicit exertis inſurgere dentibus urſum,
Auxilium inclamat nonnunquam vocibus altis,
Interdum gemitu. donec formidine ſomnum
Excutiat, puncto necis experrectus in ipſo,
Exanimis, gelido perfuſus membra madore.
Longè aliter pictis nocturna aulæa figuris.

Lætificat noſtro eductus ſuffimine Morpheus,
Senſibus internis Naturæ congrua fingit
Privato & genio; quæ quiſque in mente revolvit
Luce vigil, vel amat, gratiſſima nocte recurrunt.
Aulicus, orator, medicus, mercator, agyrta,
Navita, piſcator, miles, auriga, poëta,
Agricola, & pictor, cerdo, patronus, amator,
Sopiti peragunt conſueta negotia, non ut
Sponte rudes cernunt dubitanti lumine formas,
Vel nuper natam per euntia nubila lunam,
Eſſe putant quodcunque vident. non ſegniter aurem
Incendunt dictis, atque enthymemata cudunt;
AEdificant verſus, clarè quos manè fatentur,
Atque alia expediunt alii, ne ſomnia credant
Eſſe, nec affinem morti, niſi nomine, ſomnum,

Non lethæus enim eſt opii ſopor, omnia ferreis
Interiora ligans, immota ut lege, catenis:
Non etiā ambiguæ turbatrix umbra cicutæ
Senſibus injiciens illuſis frivola vincla,
Quę nec mota tenent objectis membra figuris,
Nec penitus vigilare ſinunt: ſic altera Baucis
Et Philemon teneras cęnuti forte cicutas
Effoſas in agro,quas falſi ab imagine formæ
Crediderant ſiſer eſſe,aut notę Baucidis herbam,
Poſtquam feſſa humili poſuiſſent membra grabato,
Nec vigiles, nec adhuc ſomni ſub pondere victi,
Exiliere toro; prior hæc, mox ille, vagatique
Atria per tugurî brumali nocte, rigentes,
Attoniti pariter, deliria mira ſtupentes,
Livida de trabibus retulerunt membra grabato:
At ſopitus homo claro ſpira[illegible]ine Pæti
Gaudia pacificæ noctis tranſacta retractat,
Et vigil ad ſolitum redit æqua mente laborem,
Si modò laudatum fuerit. non vile,nec arte
Fictiti-

Fictitiumque dolis, namque omni electa Tabaco
Non eadem eſt bonitas: generoſum ab origine primæ
Aſperum erit, denſum folio, pullumque tuendo
Iucundum longè & latè diffundet odorem
Permiſtum viola, aut aura radicis Etruſcæ;
Incenſum referet guſtanti rite palato
Aſſyrium Aſphulton, cauti vel Caſtoris orchin:
Quod folio tenue eſt, Autumni frondibus ęquum
Quale in Virginia, & Bormudæ naſcitur arvis,
Abjicere, & aurigis fœnum, nautiſque relinque:
Pungit enim tunicas oculi, cerebrique volucra;
Qui bibet, ille graves ad opus mirabitur armos.
Pandiculator erit, malas diducet hiantes,
Et, niſi acuta fames ſtimulat, projectus ad ignem
Gaudebit ſeram ſtertendo adducere noctem.
Ante alios fugite ò Muſarum ſancta propago,
Qui veterum è chartis Sophiæ defoſſa metalla
Erui-

Eruitis vigiles, deprenſum per ſua ſigna
Profligate ſcelus mangorum; & tradite flammis.
Eſt qui delicias alieno ex orbe petitas
Captat adulterio, dum, quam *S*cytha fuſte peremit,
Miſcet odoratæ tabum ferale capellæ.
Stillam alius marathri jungit, vel pinguis aniſi,
Chalcanthive notam, quæ linguę affuſa ſaporem
Exhibet, ut Lybicæ mixta melligine cannæ;
Omnia damnoſe, ne dicam molliter: artem
Qui Naturæ adhibet, matris niſi conſulat ora,
Turbat opus, non addit opem: quod ſi tamen unquam
Laſcivire libet, laudique adjungere laudem,
Sumite lignum aloes, cujus levis aſſula pleno
Fixa tubo totum fragrans perfundet acervum,
Et cerebri ventres grato recreabit odore
Sed neque congeſtis dapibus conjungite fumos;
Inde coqui turbatur opus, ſi clauſa ſuperne
Oſtia pulſantur, tum ſemielixa deorſum
Fercula ſuccenſens mittit, quę dedita chordis

*S*edi-

Seditionem alvo ventoſaque murmura miſcent,
Sudum animo & placitis populata laboribus horas.
Pernitioſum etiam nudato admittere frigus
Vertice, vel vacuo Pætum potare camino:
Verberat aura cutim, recluſa foramina ſtringens,
Trans galeam teneras convellit acumine fibras,
Et capiti pondus, horrorem crinibus addit:
Neu libeat ſolum calamo indulgere, nec ultra
Luxuriando modum cerebri complere cavernas;
Alternis ſumatur; amant alterna Camœnę,
Confertum natura fugit. tibi terminus eſto
Vertigo occipiens, quæ, ni ſimul orta recedit,
Adhibe lene zythum, vel aperto ſub Ioye frigus,
Omnis & exigua ſedabitur arte tumultus.
At poſtquam capitis modulum cognoveris, intra
Fines curre tuos, nec te quæſiveris ultra.
Naturæ quiſquis ſervaverit ordine leges,
Ille mihi ſanus, ſapiens erit, atque beatus.

Talia ludebat Vetulus : narrantis ab ore
Heroum reſupina cohors ſuſpenſa ſilebat,
Docta quidem vires, ſed inops tam nobilis herbæ
Progeniem optabat, renovandi & ſeminis artem.
Blæſus at ille ſiti, ſomnoq; propinquior, uno,
Sed longo ut maduit, ſubito quoq; ſtertuit, hauſtu.
Nos veniam fati, feſſi licet, & ſitibundi,
Abſolvemus opus, & quæ Silenus omiſit,
Summa Tabacophilis culturę arcana canemus.
Principio, ut meſſis reſpondeat ampla labori,
Sume medulloſum generoſo è germine ſemen,
Cui folium oblongum, craſſum, nulloque pedunclo
Inſeritur trunco, ſed ab ipſo ſtipite ſurgit.
Proxima cura loci; tam ſtrenua planta recuſat
Segne ſolum; felix animoſo creſcit in agro
Qualem vitis amat: colles, objectaque ſoli
Arva legas, ubi terra levis, non marga ligoni
Obvia, non argilla tenax, non obſita muſco
Teſqua, nec impreſſo flentes ſub vomere glebæ.

Ne

Ne tamen egregiæ quantumvis indolis agrum
Bis ſere, ſi plenæ ducit te gloria meſſis.
Prima rapit fœtura animæ quodcunque virile eſt
Effœtaque uterum delumbem in matre relinquit.
Verte ſolum, ſedeſque novas adſcribe quotannis
Hoſpiti inexpleto, feſſis gratiſſima ſulcis
Dum permiſſa quies pingui lætamine robur
Suppleat, exhauſta & genium per viſcera fundat.
Nactus argum urge operas; ne ſit ſolertior alter
Ordine deſcriptis ſpatiis pertundere terram,
Ternaque vel plura in parvum dare grana foramen,
Diviſa æquali ut vegetabilis aura tenore
Inſerat æqualem folia inventura vigorem.
Quod ſi caſſum aliquod fallit, vel cedit in eſcam
Muribus, aut roſtro fodientibus omnia talpis,
Spes de relliquiis ſuperet; ſi ſoſpite turba
Denſior ortus obeſt foliis, tabeq; timetur,
Videris ut crebram tellure exurgere gentem,

Thrax eſto, patriæ leges imitare ſeveras,
Imminuas numerum, multiſque è fratribus unum
Linque ſolo, vacua melius quo creſcat in area,
Attrahat & plenum nutricis ab ubere ſuccum:
Mox ubi pingue ſolum, longique in tempore ſoles
Luxuriem foliis dederint, in caudice robur,
Tempus erit terrę vicinas ſtringere frondes,
Majór ut in ſummo claudatur cortice virtus,
Et ferat à juſto bonitatis judice palmam.
At ne præcipites meſſem; ut nigreſcere ſemen
Cœperit in calice, & folium mutare colorem,
Arma para, & cultros; vindemia nobilis inſtat,
Et merces operæ: luces optate ſerenas
Pæticolæ; nec enim folio minus officit imber,
Quam September obeſt maturis humidus uvis:
Tunc mete: dimidia eſt tibi jam decurſa laboris
Meta; quod hinc reſtat, cura haud leviore gerendum: Fru-

Fruſtra etenim ſtudium omne fuit, generiſque ſolique
Gloria, ni ſummo veniat ſpectabilis actu.
Hic duo ſollicito tibi ſunt curanda labore:
Abſumendus aquæ, genitor putredinis, humor,
Ne fimus è folio fiat, mox ſpiritus & vis
Ignea, quæ pingui velut abdita dormit olivo,
Excutienda, ſuos & deducenda per artus.
Ergo, ne æthereaम Sol fervidus hauriat auram
Sub tecto, longa ſuſpenſa è cannabe paulum
Areſcant folia, & parvo poſt tempore ſtrata
Congere acervatim, calor ut collectus ab imo
Turgeat, & cæcas diſtendat ad extima vires.
Sic cumulata tepent primo, tepefacta tumeſcunt,
Mox oritur ſudor, ſequitur nubecula fumi,
Et, niſi deſtruitur moles, tranſibit in ignem,
Vt portata domum nondum ſatis arida plauſtris
Gramina conſtipata flagrant, tectiſque minantur.
Tuq; diſterge ſtruem, ſuſpende, iterum repone

In cumulos, ſertemque tui pervade laboris,
Dum ſervendo animę veniat vis omnis in actum,
Siccando & maneat, neque diffundatur in auras.
Hic oculis opus, hic ductu rationis & uſu:
Nam brevis eſt nimii, brevis eſt quoque linea pauci,
Et gaudet natura modo; ſed ſi tamen uſquam
Peccatum, ut poſsis culpam ſarcire, docebo;
Non ardente mero, aut muriâ, non melle, minuſque
Auxilio matulæ, mangonia qualia tentant
Caupones, pretii quibus eſt odorante ſalutem;
Subſidium ex ipſo poſces: prælo exprime ſuccum
Vilibus è foliis, quę dextræ incuria paſſim
Præterit, tepidaque ſinas ſpumeſcere in ollâ,
Decrepitum immergas labro, reddeſque juventæ.
Hæc ſat erunt: jam quęre ratem: merx ampla coloni
Augebit cenſus & vectigalia regum,
Mercantum & loculos; naulum fortaſſe medenti
Auferet, autumnos populo factura ſalubres.
Forte

Forte etiam è furca donabit prandia corvis,
Ceſſator ſi pauper emit, meliuſque locandas
Difflat egeſtatis vicinæ improvidus horas:
Sed pene dum modo ſit frugalibus atque modeſtis,
Turba perire volens, pereat, quicunque ſalutem
Abnuit, is careat, nec rerum ſubruat uſus.
Cui mala lis, ratis in pelago, præpoſtera conjux,
Aut dolor impatiens, nutans aut debitor æris
Eripiunt ſomnos oculis, animoque quietem,
Is faciles leni folio debere fatetur
Inducias, meritamque refert pro munere laudem:
Quotquot in adverſum judex moroſior æquo
Evomit ampullas, ventis mandamus, & undæ;
Orco devoveat, mox ſubventanea furvi
Dæmonis ova vocet, placando & idonea Diti,
Perſephones mulſum, Furiarum thus & odorem,
Et de Cerbereâ germen lethale ſalivâ;
Ridemus titulos, & verba poëtica pleno
Gutture laudamus, ſimilique reponimus arte.

Si quis amans veri nobis diſſenſerit: author
Conſilii alterius, quod pectore claudit, in albo
Scribat, & hos ſenſus rectâ ratione refellat.

IN

In Paetologiam

Doctiſsimi

RAPH. THORII

D. M.

Amici intimi.

QVod jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Quod fumos bibit omnis ager, bibit omnis ab Aula
Ad caulam fumoſa domus, quod paſcere fumos
Fumoſos equitum cum Dictatore magiſtros,
Quod pueros fumare juvat, fumare puellas,
Mollius indignor. quin tecum ignoſco puellis
Et pueris, aulis, caulis, equitumque Magiſtris,

 Pri-

Prime pater Pæti, fumantum gloria, THORI.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cedule; Te prætore magis lippire decenter
Quam lachrima ridente putant; jucunda cuique
Te Medico tuſsis cui nec pituita moleſta eſt
Creditur inſtantes membris emungere morbos.
At mihi quod ſacra latet in vertigine multo
Præcipuum eſt; Hos te calices feciſſe diſertum:
Hæc aliquid certe fumo facundia debet.
Fæcundi calices, felix vertigo, ſaliva
Nobilis, inſignes lachrimæ, gratiſsima tuſsis.

Me quoque, ſi parcè videor laudare merentes
Inſolitas calicumq; ſuper præconia laudes,
Me quoque vicinis afflatum credite fumis,
Et ſicco titubare mero: brevis iſte futurus
Eſt furor: exierit ſenſim veſania primi
Turbinis, aggrediar ſtabilis de nare tepenti
Fundere cum fumis quæ vos per ſæcula vectent
Verba vetentque mori, nolint Iovis ira vel ignes.
Pro fumi! ſed & hic furor eſt; ignoſcite vobis,
Fumoſoque mihi: ceſſem fumare, tacebo
Sobrius, & ſapiam, labris encomia,

mia, lingua,
Dentibus occludam. quid enim, ſi
THORIUS *unum*
Arguit ipſe ſui reliquum feciſſe
ſtuporem?

IN EANDEM.

Carminas putantur fumi potoribus, audi
Maſſiliæ ſi quem fumea vina juvant,
THORIUS *exemplo docuit ſpumantia multum*
Pocula, fumantes omnia poſſe tubos.

CONSTANTER.

RAPHA-

RAPHAEL THORIUS D. CONSTANTINO HUGENIO Equiti &c.

S. P.

NEſcio equidem, Vir Clariſſ. quę vos iſthic agitant Phœbi intemperiæ, ut volentem nolentem ad veſtra ſacra pertrahatis. Vis eſt hęc quidem. Aſſentior tamen ἑκὼν ἀέκοντι θυμῷ. Obtinuit jam à me clariſsimus D. Kinſchotius, quod tu nunc amoris violentiâ extorques. Miſi illi ante dies octo utriuſque Pæti luſum. Prodeat, quando ita vultis, ſed indemnem præſtare authorem memineritis contra magiſtros morum, quibus forte in

in hac ætate argumenti levitas ridebitur; & ſuaviter. Graviora quidem habebam, tum Ethica, tum Theologica. Quæ, ſi vobis ſalivam moviſſent, aliquanto libentius expoſuiſſem. Quod ſi hæc præludia plauſum invenerint, non recuſabo ulterius in ſcenam progredi, veſtris auſpiciis fretus, ut quicquid in utramvis partem ceciderit, id vobis imputetur. Interim, quoniam jacta eſt alea, & fracti obices, ex tuo rogatu mitto luſum tertium, non uſque adeo à prioribus, nec à tempeſtate, alienum. Hyems eſt. quę ſi frigida videtur, veniam ſecum de ſuo feret nomine. Comitetur Pætum, aut ſequatur, ſi non diſconvenit. Si tibi, ſi Rutgerſio,
Hein-

Heinſio , Kinſchotio , placet, gratulabor quidem, at invidebo proli fœlicitatem, quam ipſe ſibi pater exoptat. Picturatam frontem vidi, & riſi inventoris ingenium, qui tam benè res συγγυεῖς conjunxit. Ceterum, quod fœlix fauſtumque ſit Reipublicæ, videat lucem noſter ludio, ut inde hilares magis lętentur, triſtes recreentur. Certè mira eſt hominum natura, quibus in ſenio placet puerilitas, & in graviſsimis periculis leporum ſuavitas; at, modo ſint condimenta, non cibi, veniam (ſpero) invenient apud Iudices non nimis barbatos. Vale: Londini 26. Febr. 1625.

F I N I S.

IN HYEMEN
Doctiſs. R. THORII D. M.

SIc Medicè decuit, ſic ſe curaſſe Britannè,
Poſt fumos nidore frui, meliore culina
Poſt lachrimas, avidæque irritamenta ſalivæ.
En ego me, THORI, convivam ſiſto, vel umbram,
Qualemcunque vocas. juvat in tot fercula fundi,
Et faciem variare gulæ. juvat eſſe lepores
Et lepores. juvat omne tuis condire merocis,
Brumaleſque dies, niveas, te judice, noctes,
Noctibus & dubias confundere ſolibus umbras.

*Tu modo livor ades, nec prandia
diſce Galeni
Semper fœtida, nec puta Permeſſi-
de ſemper
Paſcier, aut ſolo veſci nidore Poë-
tam.
Hem! tales nec aqua pariunt nec
ἀδειπνία Brúmas.*

CONSTANTER.